

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Тема: «Взаємодія закладу дошкільної освіти та родини у підготовці дітей до шкільного навчання»

Виконала:

Кроха Владислава Володимирівна
(прізвище ім'я, по батькові)

Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта» за другим
(магістерським) рівнем вищої освіти
*(спеціальність, предметна спеціальність/
спеціалізація, освітня програма)*

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент
(науковий ступінь, учене звання, посада)

Куліш І.Д.

(ініціали, прізвище)

Допущено до захисту:

«__» _____ 2024 року

Завідувач кафедри

_____ А. П. Дмитренко

(підпис) (ініціали, прізвище)

Дата захисту: «__» _____ 20__ р.

Оцінка _____

Підписи членів ЕК:

_____
_____
_____

Глухів 2024 р.

Анотація. Перехід дитини з дитячого садка у школу є важливим етапом її життя, який пов'язаний не лише зі зміною середовища її розвитку, а й із відповідними процесами самоусвідомлення, із зіткненням з новими проблемами, відкриттям у собі нових можливостей тощо. Дуже важливо, щоб у дошкільному закладі, в сім'ї допомогли дитині усвідомити, що заклад дошкільної освіти і школа є ланками єдиної системи освіти і виховання, а все те, що чекає дитину у школі, є продовженням того, чим займалася, що опановувала вона раніше, але на більш високому рівні.

Метою магістерської роботи є теоретичне обґрунтування і експериментальне дослідження ефективності педагогічних умов взаємодії закладу дошкільної освіти та родини у процесі підготовки дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання.

Об'єктом дослідження – процес підготовки дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання.

Завдання дослідження: здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми взаємодії закладу дошкільної освіти та родини; визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні готовності до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку; обґрунтувати, апробувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов взаємодії ЗДО та родини у підготовці дітей до шкільного навчання; розробити рекомендації для педагогів щодо забезпечення ефективної взаємодії ЗДО та родини у підготовці дітей до шкільного навчання.

Нами проаналізовано психолого-педагогічну літературу з проблеми взаємодії закладу дошкільної освіти та родини.

Визначено педагогічні умови оптимізації взаємодії педагогів закладу дошкільної освіти і батьків та інших членів родини у процесі підготовки дитини старшого дошкільного віку до шкільного навчання: 1) педагогічна просвіта батьків та членів родини вихованців; 2) залучення батьків до участі в

освітньому процесі ЗДО; 3) урізноманітнення форм взаємодії педагогів закладу дошкільної освіти та родин вихованців.

Впроваджено в освітній процес експериментальної групи систему роботи з перевірки ефективності визначених педагогічних умов успішної взаємодії закладу дошкільної освіти та родини у підготовці дитини старшого дошкільного віку до шкільного навчання; розроблено критерії і показники готовності до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку; визначено наявні рівні готовності до школи у дітей старшого дошкільного віку до і після формувального впливу; здійснено анкетування вихователів з метою виявлення факторів, які впливають на ефективність підготовки старших дошкільників до школи та ролі взаємодії ЗДО та родини на якість формування готовності до школи; систематизовано і оформлено результати дослідження до і після формувального впливу.

Ключові слова: «взаємодія», «готовність дитини до школи», «психофізіологічна готовність до школи», «особистісна готовність до школи», «мотиваційна готовність до школи», «емоційно-вольова готовність до школи», «інтелектуальна готовність до школи», «соціальна готовність до школи», «педагогічні умови».

Annotation. The transition of a child from kindergarten to school is an important stage in their life, which is not only associated with a change in the environment of their development but also with corresponding processes of self-awareness, encountering new challenges, discovering new possibilities within themselves, and more. It is crucial that both the preschool institution and the family help the child understand that preschool education and school are interconnected parts of a unified system of education and upbringing, and that everything the child will encounter in school is a continuation of what they have previously engaged in and mastered, but at a higher level.

The aim of the master's thesis is to provide a theoretical justification and experimental research on the effectiveness of the pedagogical conditions for the

interaction between preschool educational institutions and families in the process of preparing older preschool children for school education.

The object of the research is the process of preparing older preschool children for school education.

The task of the research: to analyze psychological and pedagogical literature on the issue of interaction between preschool educational institutions and families; to define the criteria, indicators, and characterize the levels of readiness for school learning in older preschool children; to substantiate, test, and experimentally verify the effectiveness of pedagogical conditions for the interaction between preschool institutions and families in preparing children for school education; to develop recommendations for educators on ensuring effective interaction between preschool institutions and families in preparing children for school learning.

We have analyzed psychological and pedagogical literature on the issue of interaction between preschool educational institutions and families.

The pedagogical conditions for optimizing the interaction between preschool educators and parents, as well as other family members, in the process of preparing older preschool children for school education have been identified: 1) pedagogical education for parents and family members of the children; 2) involving parents in the educational process of the preschool institution; 3) diversifying forms of interaction between preschool educators and the families of the children.

The system for checking the effectiveness of the defined pedagogical conditions for successful interaction between the preschool institution and the family in preparing children of senior preschool age for school education has been implemented in the educational process of the experimental group. Criteria and indicators for readiness for school for senior preschool children have been developed. The existing levels of school readiness in senior preschool children before and after the formative intervention have been identified. A survey of educators was conducted to identify the factors influencing the effectiveness of preparing older preschoolers for school and the role of the interaction between the

preschool institution and the family in the quality of school readiness formation. The results of the research, both before and after the formative intervention, have been systematized and documented.

Key words: «interaction», «child's readiness for school», «psychophysiological readiness for school», «personal readiness for school», «motivational readiness for school», «emotional-volitional readiness for school», «intellectual readiness for school», «social readiness for school», «pedagogical conditions».

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА РОДИНИ У ПІДГОТОВЦІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ	12
1.1. Психолого-педагогічні дослідження проблеми взаємодії закладу дошкільної освіти і родини	12
1.2. Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в школі та її компоненти.....	24
1.3. Педагогічні умови взаємодії ЗДО та родини у підготовці дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання	38
Висновки до першого розділу.....	51
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ОПТИМІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ЗДО І РОДИНИ У ПІДГОТОВЦІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ.....	53
2.1. Методика констатувального етапу дослідження, характеристика рівнів готовності до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку .	53
2.2. Реалізація в освітньому процесі ЗДО педагогічних умов оптимізації взаємодії ЗДО і родини щодо підготовки старших дошкільників до шкільного навчання	62
2.3. Оцінка ефективності впроваджених педагогічних умов взаємодії ЗДО і родини у підготовці дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання	73
Висновки до другого розділу.....	75
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81
ДОДАТКИ.....	87

ВСТУП

Актуальність теми. Найбільш яскравою ознакою сучасних змін у системі національної дошкільної освіти, що вимагають відповідних управлінських, науково-методичних і організаційних рішень, є її реформування на засадах партнерства та неперервності. Основними напрямками цього процесу є реалізація його в контексті особистісно-орієнтованої освітньої парадигми, спрямованість на виконання державних освітніх стандартів і забезпечення співпраці з родинами вихованців в процесі підготовки дітей до шкільного навчання.

Перехід дитини з дитячого садка у школу є важливим етапом її життя, який пов'язаний не лише зі зміною середовища її розвитку, а й із відповідними процесами самоусвідомлення, із зіткненням з новими проблемами, відкриттям у собі нових можливостей тощо. Дуже важливо, щоб у дошкільному закладі, в сім'ї допомогли дитині усвідомити, що заклад дошкільної освіти і школа є ланками єдиної системи освіти і виховання, а все те, що чекає дитину у школі, є продовженням того, чим займалася, що опановувала вона раніше, але на більш високому рівні.

Дошкільне дитинство – унікальний період у житті дитини. Вона пізнає і перетворює світ, осягає закономірності довкілля, отримує нові знання, опановує нові навички. І найпершими помічниками є батьки та родина. В родинних умовах панує особлива атмосфера, розвивальне середовище, в якому формуються перші уявлення, особистісні якості дитини.

Видатні педагоги минулого виділяли інститут сім'ї як важливу складову повноцінного становлення особистості: Я. Коменський («Материнська школа»); Г. Песталоцці («Як Гертруда вчила своїх дітей»); Д. Локк («Думки про виховання»); Ж.-Ж. Руссо («Еміль, або про виховання»). На важливість родинного виховання вказували відомі українські педагоги та просвітники (Г. Ващенко, Б. Грінченко, О. Духнович, П. Куліш, Т. Лубенець, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, Л. Українка, І. Франко, Т. Шевченко).

Сучасні дослідники вказують на важливість взаємодії закладів дошкільної освіти з родинними вихованцями в освітньому процесі та підготовці дитини до школи (Л. Врочинська, Л. Каплан, І. Корякіна, Т. Кравченко, Г. Левицька, Т. Поніманська та ін.). Взаємодія батьків та закладів дошкільної освіти розглядається різноаспектно у працях сучасних вітчизняних науковців (В. Гузь, С. Жейнова, Л. Загик, В. Котирло, Н. Кот, С. Ладивір, Л. Таган та ін.). Аспекти проблеми взаємодії ЗДО і родини в підготовці дитини до школи розглядали представники педагогіки та психології (Л. Венгер, О. Запорожець, В. Котирло, Г. Люблінська, М. Поддяков, О. Проскура та ін.); питання психологічних основ родинного та суспільного виховання дошкільників, шляхи удосконалення форм та змісту роботи закладів дошкільної освіти з батьками розкривають В. Котирло, С. Ладивір; Л. Загик, окреслюючи завдання співпраці ЗДО з родинними вихованцями, підкреслюють важливість педагогічної просвіти батьків. Вітчизняні вчені (В. Гурська, О. Киричук та ін.) акцентують увагу на необхідності взаємодії ЗДО з родинними вихованцями у виховній роботі закладу, що спрямована на загальну підготовку дитини до шкільного навчання.

Таким чином, сучасна наука підкреслює пріоритет сім'ї у вихованні дитини, однак ця проблема залишається не дослідженою повною мірою. Сучасна ситуація в дошкільній і початковій освіті характеризується рядом негативних моментів, серед яких: суперечність між запитом батьків і школи та необхідністю утримання специфіки дошкільної освіти; деформація істинної дошкільної освіти у зв'язку з реалізацією неспецифічних для неї форм; незавершеність освітньої роботи, розпочатої в дошкільний період, при більш ранньому початку навчання; перетворення переходу до школи в ситуацію, яка є психотравмуючою – як для дитини, так й для її сім'ї.

Аналіз теорії та практики з проблеми дозволив виявити наявність суперечностей між наявністю науково-теоретичної бази щодо необхідності взаємодії ЗДО з родиною в процесі підготовки дитини до шкільного навчання

та відсутністю практичних методичних матеріалів щодо організації роботи з підготовки дітей до шкільного навчання на засадах взаємодії з родиною.

Актуальність означеної проблеми, її значимість для педагогічної теорії та практики, прагнення вирішення зазначених суперечностей, потреба у подальшій розробці проблеми, відсутність практичних методичних матеріалів щодо організації взаємодії ЗДО з родиною у підготовці дітей до шкільного навчання, зумовили вибір теми магістерської роботи: **«Взаємодія закладу дошкільної освіти та родини у підготовці дітей до шкільного навчання»**.

Об'єкт дослідження – процес підготовки дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання.

Предмет дослідження – педагогічні умови взаємодії закладу дошкільної освіти з родиною у процесі підготовки дітей до школи.

Мета магістерської роботи – теоретично обґрунтувати і експериментально дослідити ефективність педагогічних умов взаємодії закладу дошкільної освіти та родини у процесі підготовки дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання.

Завдання дослідження:

- здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми взаємодії закладу дошкільної освіти та родини;
- визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні готовності до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку;
- обґрунтувати, апробувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов взаємодії ЗДО та родини у підготовці дітей до шкільного навчання;
- розробити рекомендації для педагогів щодо забезпечення ефективної взаємодії ЗДО та родини у підготовці дітей до шкільного навчання.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що взаємодія ЗДО і родини у підготовці дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання буде успішною за таких педагогічних умов: 1) педагогічна просвіта батьків та членів родини вихованців; 2) залучення батьків до участі в освітньому процесі

ЗДО; 3) урізноманітнення форм взаємодії педагогів закладу дошкільної освіти та родин вихованців.

Для реалізації мети дослідження та поставлених завдань було використано наступні загальнонаукові **методи дослідження**:

а) теоретичні: аналіз і синтез наукової літератури з проблеми дослідження; порівняння, систематизація й узагальнення; аналіз нормативних документів, наукової психологічної, педагогічної та методичної літератури, посібників та освітньо-виховних програм з підготовки дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання;

б) емпіричні: педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний); спостереження, бесіда, анкетування, опитування, тестування; теоретичне узагальнення; індукція; дедукція;

в) математичні: метод статистичної обробки даних та ін.

Практичне значення та новизна одержаних результатів полягає у розробці системи роботи з організації процесу підготовки дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання на засадах співпраці ЗДО та родини в практиці сучасного ЗДО; в розробці конспектів спільних заходів ЗДО і родини щодо підготовки дітей до шкільного навчання; конспектів заходів з метою підготовки дітей до шкільного навчання.

Матеріали проведеного дослідження можуть бути використані керівниками і вихователями закладів дошкільної освіти, методистами дошкільної освіти, студентами педагогічних вузів, які навчаються за спеціальністю «Дошкільна освіта».

Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлений можливістю використання його результатів для здійснення подальшої науково-дослідницької роботи за досліджуваною проблемою.

Апробація результатів. Основні положення магістерської роботи апробовано на конференціях:

1) Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи», 21-22 березня 2024 року в Житомирському державному університеті імені Івана Франка

Кроха В. В. «Форми взаємодії сім'ї і закладу дошкільної освіти у підготовці дітей до шкільного навчання».

2) Всеукраїнська студентська конференція «Актуальні проблеми дошкільної і спеціальної освіти: інновації та перспективи» 22 травня 2024 року на базі кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника.

Кроха В.В. «Взаємодія закладу дошкільної освіти та родини у підготовці дітей до шкільного навчання».

3) VI Всеукраїнська науково-практична конференція для студентів, магістрантів та молодих науковців дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи 10 квітня 2024 року, м. Суми.

Публікації. Результати досліджень опубліковано у працях:

IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій» в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка 5 квітня 2024 року.

Кроха В.В. «Педагогічні умови формування готовності дитини до школи».

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 118 сторінок. У тексті вміщено 7 рисунків (з них 3 діаграми) та 12 таблиць. Додатки викладено на 24-х сторінках. У списку 65 використаних джерел, що охоплюють 6 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА РОДИНИ У ПІДГОТОВЦІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

1.1. Психолого-педагогічні дослідження проблеми взаємодії закладу дошкільної освіти і родини

Аналіз психолого-педагогічної літератури та державних нормативних документів свідчить про увагу науковців та державних структур до проблеми взаємодії закладу дошкільної освіти та родини у процесі підготовки дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання. Взаємодія з родинами вихованців є одним важливих напрямів освітньої роботи сучасного українського закладу, яка здійснюється на підставі низки нормативно-правових документів України в галузі дошкільної освіти (Табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Відображення досліджуваної проблеми у державних нормативних документах України

Державний документ	Призначення документу	Відображення досліджуваної проблеми
1	2	3
Закон України «Про освіту» [22]	ЗУ регулює «суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних, юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів, органів місцевого самоврядування у сфері освіти»	Визначено напрями співпраці батьків із закладами освіти: здійснення освітнього процесу, громадське самоврядування в установах та фінансування закладів освіти. Наголошено, що «положення цього та спеціальних законів щодо батьків стосуються також інших законних представників здобувачів освіти. Батьки, інші законні представники реалізують відповідні положення цього закону та спеціальних законів стосовно осіб, які не досягли повноліття, а також відповідно до законодавства стосовно осіб, дієздатність яких обмежена».

Продовження Табл. 1.1		
1	2	3
<p>Закон України «Про дошкільну освіту» із змінами [23]</p>	<p>Визначає «правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку системи ДО, яка забезпечує розвиток виховання, навчання дитини, ґрунтується на поєднанні сімейного та суспільного виховання, досягненнях вітчизняної науки, надбаннях світового пед. досвіду, сприяє формуванню цінностей демократичного правового суспільства». Визначає роль сім'ї в освіті; встановлює відповідальність батьків за здоров'я, виховання дітей, здобуття дошкільної освіти відповідного рівня.</p>	<p>Передбачено функціонування різних типів ЗДО, для організації широкої співпраці з батьками та представниками дітей «для задоволення освітніх, соціальних потреб, організації корекційно-розвиткової роботи у складі ЗДО». На ЗДО покладено повноваження здійснювати взаємодію з сім'ями вихованців, є «осередками поширення серед батьків психолого-педагогічних та фізіологічних знань про дітей дошкільного віку»; деталізовано напрями співпраці батьків із ЗДО; передбачено залучення батьків до управління ЗДО шляхом включення до складу педрад голів БК, запрошення на засідання ПР представників родини з наданням їм права дорадчого голосу, функціонування органів батьківського самоврядування; закріплено спів-працю з батьками та особами, що їх замінюють, дітей з особливими освітніми потребами.</p>
<p>Держстандарт Базовий компонент дошкільної освіти [1]</p>	<p>Зазначено, що формування особистості дошкільника забезпечується зусиллями батьків, педагогів, психологів, що передбачає залучення батьків вихованців до співпраці і спрямовує педагогічний колектив ЗДО на організацію роботи в цьому напрямі.</p>	
<p>Освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина» [1]</p>	<p>Розділ програми «Сім'я і дитячий садок»: розглянуто методологічний інструментарій для організації та здійснення спільної діяльності освітніх дошкільних установ та законних представників дітей; подано детальні обґрунтування і визначення теоретико-методологічних понять (функції, завдання, принципи взаємодії з родинами вихованців). Програма націлює педагогів на використання інноваційних форм роботи з батьками: «принцип використання</p>	

	традиційних і нових форм взаємодії сім'ї і ЗДО полягає у доцільному поєднанні колективних форм підвищення педагогічної культури сім'ї з груповими та індивідуальними, з широким залученням ІКТ».	
Продовження Табл. 1.1		
1	2	3
Програма виховання дітей дошкільного віку «Малятко» [38]	Розділ «Взаємодія дошкільного закладу і сім'ї» (Т. Алексеєнко): розкрито сутність, принципи, завдання та умови взаємодії ЗДО з батьками. З метою підвищення педагогічної культури батьків висвітлено стратегії та принципи сімейного виховання дітей з урахуванням вікових особливостей, форми спільної роботи ЗДО з батьками (індивідуальні, групові, колективні); надано методичні поради педагогічним працівникам щодо впровадження різних методів взаємодії з батьками (орієнтовна тематика для бесід, консультацій, занять, конференцій); зорієнтовано суб'єктів ДО щодо етапів взаємодії та показників її ефективності.	
Комплексна освітня програма для ЗДО «Світ дитинства» [51]	Визначено сутність взаємодії ЗДО з батьками, як реалізацію педагогічного принципу єдності вимог в освітньому процесі і подано зміст педагогічної діяльності за такими напрямками: інформаційно-аналітичний, пізнавальний, наочно-інформаційний, дозвіллевий.	
Програма розвитку дітей «Впевнений старт» [10]	Програма спрямовує батьків та педагогів на взаємодію в освітньому процесі дошкільників, «враховуючи різну періодичність, тривалість охоплення дітей організованими освітніми впливами в умовах тієї чи іншої форми здобуття дошкільної освіти».	
Методичні рекомендації щодо організації взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками вихованців [41]	Більша деталізація процесу формування ефективної взаємодії ЗДО з батьками: Зазначено, що співпраця педагогічного колективу з батьками покликана «створити сприятливі умови для виховання здорової, соціально адаптованої, всебічно розвиненої дитини»; визначено напрями; запропоновано орієнтовний перелік індивідуальних та групових форм і методів роботи з родинами; наголошено на «раціональному поєднанні різних форм роботи, розробленні власних або використанні перевірених на практиці технологій»; зацентровано на широкому використанні інформаційно-комунікаційних технологій; звернуто увагу на важливість співпраці з батьками майбутніх вихованців.	

Модернізація національної освіти зумовила зміни у профільному законодавстві. Зокрема, законами України «Про освіту» та «Про дошкільну

освіту» встановлено відповідальність батьків за надання дошкільної освіти власним дітям та визнано їх суб'єктами дошкільної освіти, учасниками освітнього процесу.

У зв'язку із змінами у навчанні молодших школярів, затвердженими Державним стандартом початкової освіти та Концепцією Нової української школи у сучасній дошкільній освіті змінилися підходи до навчання дітей в умовах ЗДО та їх виховання в умовах сім'ї. Співпраця батьків і педагогів є тією ланкою, де вони спільно діють на благо дитини та її всебічного розвитку, враховуючи інтереси дитини та забезпечуючи належні умови. Адже, від того на скільки плідною буде взаємодія батьків і педагогів, ЗДО і сім'ї, залежить якість підготовки дитини до навчання в школі. Саме взаємодія у освітньо-виховному процесі сім'ї та закладу дошкільної освіти на засадах особистісно-орієнтованого підходу до навчання та виховання, спроможна навчити і виховати особистість гармонійно розвинену, творчу індивідуальність, й це стосується не лише дітей, але й дорослих – педагогів і батьків.

Проблема взаємодії закладів дошкільної освіти і сім'ї вихованців в науковій думці представлена у різних аспектах (Л. Загик, В. Котирло, Н. Кот, С. Ладивір, Т. Пагута та ін.) так, питання пошуку шляхів забезпечення єдності в ознайомленні дітей з природою досліджувала Н. Кот; питання співпраці вихователів дошкільних закладів з сім'єю у вихованні дошкільників у дусі миру – Т. Пагута; психологічні основи сімейного та суспільного виховання дошкільників, шляхи удосконалення форм та змісту роботи закладів дошкільної освіти з батьками – В. Котирло, С. Ладивір.

Найбільш актуальною є проблема взаємодії ЗДО і сім'ї у процесі підготовки дитини-дошкільника до навчання в школі. Проблему підготовки дітей дошкільного віку до навчання в школі досліджували вітчизняні вчені (А. Богущ, Н. Бібик, Н. Гавриш, І. Корякіна, І. Любарська, З. Плохій); психологічні аспекти проблеми – І. Бех, О. Запорожець, О. Кононко та ін.

Проблемі взаємодії закладу дошкільної освіти і сім'ї вихованців у підготовці дитини до навчання в школі присвячені наукові дослідження

вітчизняних класиків (Л. Венгер, О. Запорожець, В. Котирло, Г. Люблінська, М. Подд'яков, О. Проскура та ін.) і сучасних вчених (Г. Беленька, О. Богініч, Т. Кравченко, М. Машовець, В. Міляєва та ін.).

Вважаючи проблему підготовки дітей до шкільного навчання актуальною не лише для педагогічної та психологічної науки, а й соціології, медицини та ін., Т. Пантюк зауважує, що «цей складний і важливий період для дитини визначають різноманітні суспільні, економічні, політичні, психологічні та педагогічні детермінанти. Саме тому проблемі підготовки дошкільників до навчання в школі відводиться чимало уваги, розробляються методики, вивчається проблема готовності, узгоджуються вектори діяльності у цій сфері найважливіших виховних інституцій – сім'ї, закладу дошкільної освіти та школи» [45].

Таким чином, сучасна вітчизняна наука підкреслює пріоритет сім'ї у вихованні дитини, однак проблема взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї у підготовці дитини до навчання в школі потребує більш детального розгляду.

Проблему взаємодії закладу дошкільної освіти з родиною вихованців у різних напрямках освітнього процесу вивчали багато вчених минулого і сучасних вітчизняних науковців. Уміння «тактовне виховувати дитину» видатний педагог В. Сухомлинський відносив до головних атрибутів педагогічної майстерності вихователя, вважаючи, що «без чуйності до особистого життя, без тонкого і вдумливого проникнення в духовний світ дитини немає справжнього виховання» [58, с. 76].

Виховання дитини в сім'ї передбачає дотримання батьками педагогічного такту, володіння почуттям міри, умінням чуйно та делікатно поводитись з дітьми, тонко підходити до почуттів, свідомості та переживань дитини. Завдяки працям вітчизняних науковців (А. Божович, М. Виноградової, Н. Кондратенко, О. Кононко, Т. Поніманської та ін.) в педагогічній науці розкрито специфіку сімейного виховання; визначено роль сім'ї та закладу дошкільної освіти у становленні особистості дитини в ранньому онтогенезі і

доведено, що батьки вихованців гостро потребують допомоги фахівців на всіх етапах виховання дитини-дошкільника.

Як вважають дослідники (І. Гребенніков, А. Харчев та ін.), родинному вихованню притаманна певна емоційність, яка зумовлена родинними почуттями, і проявляється у глибокій любові до дітей та взаємних почуттях дітей до батьків: «сім'я – своєрідний мікрокосмос, який найбільше відповідає вимогам поступового залучення дитини до суспільного життя і поетапного розширення її кругозору й досвіду. Тобто сім'я – диференційована соціальна група. В ній представлено різні вікові (старші і молодші члени сім'ї), статеві (чоловіки і жінки), професійні підсистеми (мама-вчителька, тато-шофер, бабуся-медсестра). Це допомагає дитині найширше проявляти свої можливості, швидше і повніше реалізовувати потреби» [20, с. 241].

Цитуючи визначення Р. Оуена сім'ї, як «однієї з перешкод на шляху формування нової людини», А. Богуш, Н. Грама, Н. Лучан зазначають, що гіпотеза Р. Оуена про «необхідність виховання дитини поза сім'єю», впроваджувалась в Україні протягом багатьох років, при цьому родині відводилась роль «комірки з відсталими традиціями і звичаями», а роль «суспільного виховання у формуванні особистості дитини вважалась провідною» [7, с. 41].

Сучасна психологічна наука наголошує на важливості сімейного виховання для повноцінного розвитку особистості дитини – силу впливу виховання дитини в родинному колі не можна навіть порівнювати із самим професійним вихованням в закладі освіти (дошкільної чи шкільної). Як зазначають сучасні науковці (Р. Павелків, О. Цигипало, І. Бех), видатні психологи (О. Киричук, О. Леонтьєв та ін.) виділяють обсяг самих близьких дитині людей, до виховних впливів яких особливо чутлива дитина – це родина (батьки, дідусь, бабуся, брати, сестри).

– в родині панують глибокі емоції, почуття; провідною у родинному вихованні є любов батьків та рідних до дітей і взаємні почуття (довіра, ніжність, єдність) дітей до них; ці емоції об'єднують членів родини, завдяки

ним дитина відчуває захищеною від небезпечного та поки ще невідомого їй навколишнього світу;

– члени родини впливають на дитину постійно в життєвих ситуаціях, які повторюються та закріплюються у пам'яті дитини; впливаючи на її розвиток та виробляючи дії-відповіді на зовнішні подразники; дитина починає аналізувати і робити висновки, знати, що робити та на що чекати у випадку власних невірних дій (забруднилася, треба вибачитися перед мамою, самостійно почитити одяг).

– дитина має можливість навчитися у родичів тим правилам, діям, які можуть пригодитися у реальному житті за межами родинного кола; вдома дитина розуміє призначення певних обов'язків – вже дворічна дитина розуміє, що необхідно кожного вечору вкласти іграшки «спати», вдень подати бабусі окуляри; у 3-4 роки дитина має власні доручення – поливає кімнатні квітки, допомагає сервірувати стіл, наводити порядок у квартирі тощо; у дитячому садку діти виконують господарські доручення, але не завжди розуміють, для чого [2; 44].

Як зазначає С. Кампов, на сьогоднішній день проблема організаційно-педагогічних умов ефективної взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї представлена в багатьох дослідженнях вітчизняних вчених. На важливість родинного виховання вказували відомі українські діячі освіти та культури: Б. Грінченко, П. Куліш, С. Русова, Г. Сковорода, І. Франко, які мають схожі думки щодо ролі родинного виховання в становленні особистості дитини: «подібно до того, як дорослі проявляють себе, реалізують свої потреби, інтереси та прагнення в процесі соціальної практики, діти розвивають свої сили й можливості в умовах сімейного життя, і перш за все, через спілкування з рідними, включаючись в певну систему сімейних відносин» [24, с. 91].

Проблема взаємодії закладу дошкільної освіти з родинами широко репрезентована у вітчизняній науковій думці: видано багато посібників, наукових та інших праць з досліджуваної проблеми. Сучасні науковці

Н. Гавриш та К. Крутій, обговорюючи прийняття нового закону «Про дошкільну освіту», відмічаючи, як «інноваційну та прогресивну», нову норму щодо відповідальності батьків за здобуття дітьми дошкільної освіти, рекомендують вихователям ЗДО «доносити цю інформацію до батьків і так вибудувати стосунки з ними, щоб допомогти їм свідомо зайняти активну позицію у вихованні власних дітей» [11, с. 2].

Сучасні вітчизняні дослідники В. Гузь, С. Жейнова, Л. Таган, проаналізувавши наукові погляди на родинне і суспільне виховання та визнавши важливість кожного для всебічного розвитку особистості дитини, прийшли до висновку, що «метою роботи з батьками в закладах дошкільної освіти є усвідомлення призначення та ролі сім'ї у справі виховання дітей, ознайомлення з ефективними шляхами виховання для досягнення найкращого результату. У вихованні маленької дитини чимало заходів будується на формуванні позитивних звичок, навичок поведінки, раціональних способів діяльності. Це можливо тільки тоді, коли дорослі домовлятимуться про однорідність вимог до неї, спільність методів впливу та способів навчання в дитячому садку й родинному колі» [15, с. 27].

З цією думкою погоджуються й інші сучасні науковці: так, В. Котирло і С. Ладивір вважають, що плідність співпраці ЗДО і родини визначається ступенем «взаємних установок сім'ї і дитячого садка, які є найсприятливішими, коли обидві сторони усвідомлюють потребу цілеспрямованого впливу на дитину і довіряють одна одній». Авторки наголошують на важливості впевненості батьків «в доброзичливому ставленні педагога до дитини, в його компетентності, цінували його особистісні якості» [31, с. 55].

Виходячи з позиції, що родина і заклад дошкільної освіти, виконуючи специфічні виховні функції, не можуть замінити одне одного і повинні взаємодіяти з метою всебічного та гармонійного розвитку дошкільника, вітчизняні науковці розглядали різні аспекти досліджуваної проблеми: етико-педагогічні вимоги до взаємин вихователів із вихованцями та

їхніми батьками; педагогічні умови співпраці ЗДО і сім'ї у формуванні моральних якостей особистості дитини (Л. Божович, В. Постовий); зміст і методи педагогічної освіти батьків (О. Долинна, Т. Кирієнко, О. Низковська, Л. Островська) [19]; педагогічні умови ефективної взаємодії ЗДО і родини в екологічному вихованні дітей старшого дошкільного віку (Н. Кот) [47].

Умовами ефективної взаємодії ЗДО і родини вітчизняні дослідники (Н. Каньоса, Л. Поздняк, Н. Лященко та ін.) вважають: цілеспрямованість, системність, плановість, диференційований підхід з урахуванням багатоаспектності та специфіки кожної сім'ї, вікова диференціація змісту роботи, доброзичливість, відкритість [25, с. 61]. Проаналізувавши розроблені методичні рекомендації О. Кононко і Т. Алексеєнко, можна виділити форми співпраці ЗДО і родини у вихованні дітей: індивідуальні, наочно-письмові, групові, колективні [41].

Обґрунтовуючи необхідність взаємодії ЗДО і родини у вихованні дитини, дослідники Д. Бондарчук, Х. Лаврів, Н. Семенова аналізують поняття «взаємодія» з філософської, соціально-психологічної та соціально-педагогічної точок зору. На основі поглядів науковців кожного із зазначених наукових напрямів простежують становлення дефініції «взаємодія», виокремлюючи важливі аспекти для педагогічної науки. Досліджуючи питання взаємодії педагогів з батьками та взаємовідносини з дітьми, К. Крутій деталізує деякі аспекти організації та здійснення взаємодії ЗДО з батьками вихованців, висловлює власну точку зору на ті чи інші проблемні моменти, що виникають під час цієї діяльності [32, с. 224].

Дослідниця О. Сема вважаючи, що об'єднують педагогів і батьків у вихованні дітей: спільна мета, гуманні стосунки та висока відповідальність, визначає методи ефективної співпраці і форми роботи з батьками (індивідуальні, групові, колективні, наочно-письмові) і стверджує, що «завдяки тісному співробітництву закладу дошкільної освіти з батьками та іншими членами родини навколо дітей створюється атмосфера довіри, підтримки, взаєморозуміння, єдиних вимог» [52, с. 240].

Дослідниця Т. Галицька наголошує на недостатності педагогічної компетентності у батьків та необхідності системи роботи з батьками, звертаючи увагу на використанні опосередкованих форм педагогічної просвіти, розподіляючи на дві категорії: «різні доручення, прохання до сім'ї, домашні завдання дітям, виконання яких можливе лише під керівництвом або за участі батьків і спрямовані на підготовку і проведення батьками спільно з дітьми вечорів відпочинку і розваг». На думку дослідниці, зазначені форми є «долученням батьків до турбот і переживань дітей, а результатом їх використання стане позитивна налаштованість батьків на взаємодію із ЗДО» [12, с. 11].

Розглядаючи проблему реалізації взаємодії ЗДО з батьками у взаємозв'язку з психологічною роботою в ЗДО, І. Молодушкіна і О. Рудік вважають за необхідний методичний супровід вихователів у реалізації взаємодії ЗДО з батьками: «Покрокова технологія досягнення взаєморозуміння з батьками»; планування організації взаємодії з батьками; методика підготовки та проведення різних форм роботи (круглий стіл, батьківські вітальні, консультаційний центр, семінари, практикуми, тренінги для батьків; спільні з батьками свята і розважальні заходи; робота психологів з батьками (діагностична, консультативна, корекційно-розвивальна, психологічна просвіта) [50, с. 116].

На думку Ю. Сотник, спільна діяльність вихователів і родини у вихованні дітей дошкільного віку є необхідною умовою ефективності освітнього процесу, адже «здобуті дитиною знання та правила поведінки повинні мати зворотний зв'язок дітей з батьками. Лише в родині дитина зможе поєднати початкові знання та уявлення з її практичним досвідом, набутим у повсякденному житті вдома. Без допомоги родин вихованців у їх вихованні в зацікавленості, небайдужості до проблем, які порушуються в процесі освіти для сталого розвитку не обійтись» [55, с. 29].

Проблема взаємодії ЗДО з родиною в процесі підготовки старших дошкільників до школи є найактуальнішою проблемою дошкільної освіти.

Пошуки ефективної взаємодії педагогів закладу дошкільної освіти з родиною вихованців відображено у наукових працях багатьох сучасних вітчизняних дослідників. Так, розглядаючи важливі аспекти готовності дитини до нової української школи, форми ефективної взаємодії ЗДО, школи і родини, дослідниці О. Боровська і Н. Стаценко пропонують до уваги досвід співпраці педагогічних колективів з батьками, в якому висвітлені напрями взаємодії батьків і ЗДО у підготовці дітей до шкільного навчання: підвищення обізнаності батьків з питань виховання, психології, освіти, ознайомлення їх з психологічними особливостями готовності дошкільників до навчання в школі, надання психолого-педагогічної допомоги у розв'язанні наявних проблем [8, с. 38].

На думку М. Головки і В. Резнікової, виховання педагогічної культури батьків є провідним напрямом взаємодії ЗДО та родини у процесі підготовки дитини до школи. Автори наукової статті аналізують комплекс категорій, що формують феномен педагогічної культури батьків, акцентуючи увагу на проблемах, що впливають на виховні функції сім'ї, серед яких низька педагогічна культура батьків, яка часто «формується загалом стихійно, під впливом традиційного досвіду старших поколінь, живиться випадковими знаннями, що часто подають ЗМІ, рідше шляхом поміркованої самоосвіти та результативної допомоги професіоналів» [13, с. 62].

Таким чином, педагогічний колектив закладу дошкільної освіти, як носій узагальнених надбань педагогічної культури суспільства, повинен організовувати та реалізовувати важливий напрям освітньої діяльності закладу дошкільної освіти – взаємодію з родинами у підготовці дитини до школи шляхом поглиблення психолого-педагогічних знань та педагогічної культури батьків.

У процесі підготовки дітей старшого дошкільного віку до школи на засадах взаємодії ЗДО та родини педагоги застосовують різні форми взаємодії з батьками. Так, педагог Н. Ковалевська пропонує впровадження у роботу закладу дошкільної освіти нової форми співпраці – батьківський клуб. На

думку Н. Ковалевської, «педагогічний колектив взаємодіє з батьками, щоб забезпечити освітні інтереси дитини, її потреби», тому необхідно у співпраці з батьками вихованців використовувати нові форми роботи: «інформаційно-аналітичні (анкетування, опитування, поштова скринька); наочно-інформаційні (інформаційні проекти для батьків, відкриті заняття, дитячі щоденники, паспорти здоров'я, міні(електронні)-бібліотеки); пізнавальні (практикуми, екскурсії, усні журнали, батьківські вітальні, нетрадиційні батьківські збори); дозвілєві (участь батьків у святах, акціях, конкурсах, спільне дозвілля)» [28, с. 179].

Науковці та педагоги-практики пропонують різні форми взаємодії ЗДО та родини: інноваційною формою взаємодії є творчі майстерні. У наукових доробках розглянуто різні аспекти створення та діяльності творчих груп у закладах дошкільної освіти. Методист С. Білоус надає методичні поради щодо організації творчих груп серед учасників освітнього процесу з метою проведення тематичних тижнів, а також розробки заходів для підвищення педагогічної культури батьків [4, с. 4]; науковець О. Ночвінова визначає творчі групи педагогів і батьків, як одну з форм співпраці, що «дає змогу розвивати спостережливість, творчі та дизайнерські здібності, виховувати художній смак, сприяє особистісному розвитку та самореалізації всіх учасників освітнього процесу» [43, с. 39].

Наукові поняття «готовність», «підготовка до школи», «шкільна зрілість», попри широту та багатоаспектність використання, є такими, які не набули чіткого визначення. Їх трактування здійснюється відповідно до галузі науки, в яких вони вживаються. Саме тому важливо в контексті розкриття теоретичного підґрунтя передшкільної освіти зазначити, як у сучасній науці тлумачиться поняття «готовність дітей до навчання у школі».

У педагогічних дослідженнях (А. Богуш, Н. Головань, Т. Поніманська) більшою мірою звертається увага на адаптаційні можливості дитини щодо умов і вимог школи. А. Богуш трактує поняття «готовність дитини до навчання у школі» як «сукупність фізіологічних і психологічних особливостей дитини

старшого дошкільного віку, а саме дозрівання організму людини, її нервової та м'язової систем; рівнем розвитку пізнавальних психічних процесів; рівнем розвитку здатності дитини виконувати навчальні завдання і шкільні обов'язки за суспільно значущими критеріями» [6, с. 8]. Сучасні вітчизняні науковці (Т. Піроженко, І. Карабаєва, Л. Соловійова, О. Хартман, О. Кононко, та ін.) розглядають поняття «готовність дитини до школи» як «цілісне, комплексне явище, яке охоплює переважну більшість сфер життя майбутнього школяра – йдеться про зрілість у фізіологічному і соціальному» [46; 64].

Взаємодія закладу дошкільної освіти і родини є одним із засобів в процесі підготовки дитини до навчання у школі, створення педагогічних умов для ефективної взаємодії батьків та дошкільного закладу у ході підготовки дитини до школи є важливою проблемою сучасної педагогіки та психології.

Отже, на сучасному етапі розвитку світової та української дошкільної освіти велика кількість наукових досліджень ставить за мету пошук ефективних шляхів взаємодії закладу дошкільної освіти та родини у підготовці дитини до школи для її успішної соціалізації та самореалізації, розвитку особистості в нових умовах шкільного життя та родині.

1.2. Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в школі та її компоненти

На сучасному етапі становлення української дошкільної освіти підготовка до школи із психолого-педагогічної проблеми перетворилась у проблему великої соціальної значимості, адже ставиться завдання підготувати дитину старшого дошкільного віку до систематичного шкільного навчання. Велика роль у розв'язанні такого складного і відповідального завдання, як підготовка дитини до школи, належить, як педагогам закладу дошкільної освіти, так й родині вихованців.

Зі вступом дитини до школи в її житті починається новий етап життя, де провідна в дошкільному віці ігрова діяльність змінюється на провідну –

навчальну. Старший дошкільник має адаптуватися до нових для нього, шкільних умов, що потребує від нього значних духовних і фізичних сил, й успіх цього процесу великою мірою буде залежати від того, яку психологічну та морально-вольову підготовку до роботи на наступних етапах дістане дитина старшого дошкільного віку, перебуваючи в закладі дошкільної освіти і, у подальшому, у першому класі школи.

Дошкільний вік – унікальний період у розвитку дитини, завдання педагогів – не лише виявити здібності дітей, а й створити належні умови для розвитку та самореалізації особистості. Це дуже відповідальна справа для педагогів і родини дошкільника: діти приходять до закладу дошкільної освіти різні – талановиті і обдаровані, здібні і звичайні, але кожна дитина – це особистість, яку слід плекати, розвивати і сприяти її саморозвитку. До старшого дошкільного віку педагоги, психологи і родина вихованців повинні надати можливість розкритися природним здібностям та талантам кожної дитини і не втратити дитячі «перлинки» у подальшому систематичному шкільному навчанні.

На думку С. Матвієнко, загальну готовність і підготовку дитини до школи з усіма її компонентами здатна забезпечити передшкільна освіта, яка «асоціює й спеціальну підготовку до шкільного навчання (засвоєння знань, умінь та навичок), що відбувається на позитивному емоційному тлі взаємовідносин педагога й дітей, з орієнтацією на особистісно-діяльнісний та комунікативний підходи, які повинні зберегтися також й у першому класі» [39, с. 25].

Готовність дошкільника до навчання в школі С. Матвієнко розуміє, як «високий рівень сформованості наступних можливостей, компонентів і показників розвитку особистості, що сприяють сприятливому переходу старшого дошкільника зі ступеня передшкільної на щабель початкової освіти:

– соціальних (прояв інтересу до шкільного життя, вміння вибудовувати акт комунікації з дорослими та однолітками);

- інтелектуальних (сприяти опануванню загально-навчальних умінь, умінь міркувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки тощо);
- психологічних (сформованість основних емоційно-вольових характеристик тощо)
- фізіологічних – координованість рухів руки та очей, розвинена дрібна моторика тощо» [40, с. 73].

У психології виділяють такі взаємопов'язані компоненти психологічної готовності дитини до шкільного навчання: мотиваційна, фізіологічна, інтелектуальна, емоційно-вольова та соціальна.

Програма «Я у Світі», визначає готовність дитини до школи, як «досягнення нею таких рівнів психофізіологічного, інтелектуального та особистісного розвитку, які засвідчують її здатність бути активним суб'єктом шкільного життя взагалі та навчальної діяльності зокрема» [64, с. 411].

У програмі йдеться не про окремі знання та уміння старшого дошкільника, а про певний їх набір, в якому мають бути всі основні компоненти. При цьому рівень розвитку кожного може бути різним: вони можуть доповнювати одне одного, нестача якогось компенсуватися більшою сформованістю іншого. Водночас недостатня сформованість одного з компонентів певним чином впливатиме на успішність адаптації до школи та успішність навчання першокласника. Слід зазначити, що самі по собі уміння та навички рахування, читання, письма є важливими для загального розвитку старшого дошкільника, однак, вони не визначають і не гарантують його готовності до школи, оскільки по завершенні першого півріччя більш-менш однаково ними оволодівають усі першокласники.

На думку В. Кушнір, забезпечують успішність реалізації змісту, форм і методів освітнього процесу у період підготовки дитини старшого дошкільного віку до систематичного шкільного навчання сукупність принципів:

- принцип збереження «фази» сучасного дитинства, який дозволяє зберегти дитинство як природний феномен і створити психологічно комфортні

умови для розвитку та соціального благополуччя дітей у закладі дошкільної освіти;

– принцип організації багатофункціонального предметно-просторового середовища ЗДО, який передбачає організацію життєдіяльності старшого дошкільника в умовах ЗДО за допомогою диференціації простору групової кімнати на ряд зон (ігрова, навчальна, зона відпочинку та психологічного розвантаження, спортивний куточок, зона для творчості тощо); при цьому зміна діяльності і перехід дитини протягом дня в імпровізовані куточки сприяє цілеспрямованому розвитку пізнавальних процесів і здібностей, формування загальнонаукових умінь дошкільнят, збереженню психічного і фізичного здоров'я дітей;

– принцип наступності у реалізації змісту програм дошкільної та початкової освіти тощо, що забезпечує створення єдиного концептуального підходу й механізму наступності понятійного і процесуального компонентів в реалізації змісту програм дошкільного та початкового навчання.

– принцип використання індивідуально-диференційованого підходу до навчання, що створює можливості для організації індивідуальних занять і занять у мікрогрупах по підвищенню рівня готовності дошкільника до навчання в школі;

– принцип відкритості й співробітництва ЗДО та родини дитини з метою налагодження контактів і психолого-педагогічного просвітництва членів родини вихованців, надання додаткових освітніх послуг у формуванні готовності дитини до шкільного навчання. Взаємодія ЗДО та родини досягається через використання традиційних (лекції, батьківські зборів та інші) і нетрадиційних форм роботи («відкриті» заняття, конференції on-line тощо), що дозволяє педагогічно професійно організувати роботу зі старшими дошкільниками й підготувати їх до успішного переходу до шкільного життя [35, с. 9].

Вчена І. Корякіна розглядає готовність до школи як «своєрідний підсумок та якісним показником досягнень розвитку дитини в дошкільні роки

в умовах виховання і навчання в дошкільному навчальному закладі та в сім'ї». Як зазначає вчена, в сучасній науковій думці вдосконалення виховання особистості майбутнього школяра є актуальною проблемою, «бо теперішнє суспільство вимагає від дитини вміння вижити, вистояти, а для цього потрібно вміти спілкуватися з оточуючими, жити в колективі. Це допоможе дитині краще, швидше адаптуватися до умов шкільного навчання, а в дорослому житті – досягти поставленої мети» [30, с. 177].

Отже, готовність до навчання в школі – це важливий підсумок виховання та навчання дитини в умовах закладу дошкільної освіти і сім'ї, й дитина повинна мати якості, що відповідають системі вимог, що висуває школа до дитини. Готовність до школи – поняття, яке виходить за межі уміння знати й писати букви-цифри, а також читати по складах. Набагато важливіша фізична і психологічна готовність дитини до шкільного навантаження. Під готовністю до шкільного навчання розуміється необхідний і достатній рівень розумового, психічного та фізичного розвитку дитини для освоєння шкільної навчальної програми в умовах навчання у колективі однолітків.

Дитина, надходячи в школу, повинна бути зрілою у фізіологічному і соціальному відношенні, успішність навчання дитини в школі також залежить від її психологічної зрілості. Психологічна готовність до навчання в школі – це комплексний показник, який охоплює декілька компонентів (Рис. 1.1).

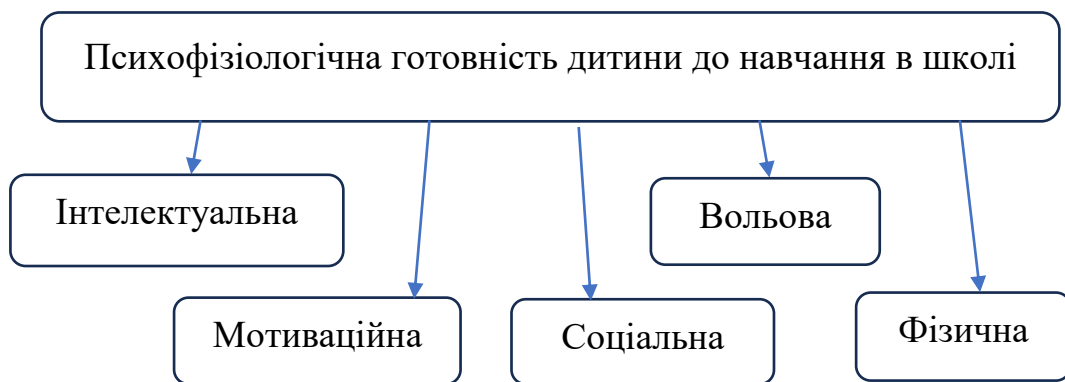

Рис. 1.1. Компоненти психофізіологічної готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання в школі

Під інтелектуальною готовністю розуміється розвиток розумових процесів – здатність узагальнювати, порівнювати об'єкти, класифікувати їх, виділяти істотні ознаки, робити висновки. У дитини повинна бути визначена широта уявлень, у тому числі образних і моральних, відповідний мовленнєвий розвиток, пізнавальна активність.

Для інтелектуальної готовності дитини до навчання в школі, крім сформованості початкових умінь (письмо, рахунок, читання, загальний розвиток), важливим є дозрівання певних відділів головного мозку, які відповідають за формування цих навичок. Навичка ще може бути не сформована, проте усе готово до формування: наприклад, дитина може не вміти розв'язувати приклади, але мати уявлення про число, порівнювати, вміти робити висновки й, при цьому, бути зацікавленою – така дитина швидко навчиться розв'язувати приклади. При оцінюванні інтелектуальної готовності дитини до навчання в школі необхідно розглядати: розвиток пам'яті, уваги, здатність дитини робити висновки, уважно слухати й чути, ставити запитання, якщо не все зрозуміло тощо.

Під особистісною готовністю дошкільника до навчання в школі розуміється наявність розвитої навчальної мотивації, навичок спілкування і спільної діяльності. У дитини повинна бути досягнута порівняно гарна емоційна і волюва стійкість, на тлі якої можливе розвиток і протікання навчальної діяльності. Волюва готовність дошкільника до навчання в школі – це здатність дитини «примусити» себе робити щось, що в неї ще не викликає великого інтересу чи негайного задоволення. Волюва готовність виявляється у здатності дитини всидіти за партою упродовж уроку, наприклад, якщо дитина здатна мінімум 20 хвилин захоплено дивитися та слухати виставу, розповідь, вона готова й до сприйняття інформації на уроках. Мотиваційна готовність дошкільника до навчання в школі виявляється у ставленні дитини до школи, до навчання, до вчителя й до самого себе. У дітей має бути позитивна мотивація до навчання в школі, інакше кажучи, мотиваційна готовність є бажанням дитини прийняти нову для неї соціальну роль.

Найкращою мотивацією першокласника є усвідомлення того, що у школі – цікаво, а те, що вивчаєш там, – корисно.

Соціальна готовність дошкільника до навчання в школі означає, що дитина вміє спілкуватися з дорослими та дітьми відповідно до ситуації, вміє просити про допомогу, пояснювати власні потреби, вміє слухати, не перебиваючи. Важливими критеріями готовності дошкільника до навчання в школі є й його готовність дотримуватись певних правил та обмежень та розвиток навичок самообслуговування. З дотриманням правил відбувається формування відповідальності за власні вчинки й слова; якщо дитина прагне до самостійності, це свідчить про те, що вона готова до автономії, готова бути певний час без батьківської опіки – така дитина не почуватиметься в класі безпорадною.

Отже, лише певна збалансованість психофізіологічної, інтелектуальної, мотиваційної, емоційної, вольової та соціальної складових засвідчують достатній рівень сформованості у дитини старшого дошкільного віку готовності до школи. Готовність до навчання в школі має складові (Рис. 1.2).

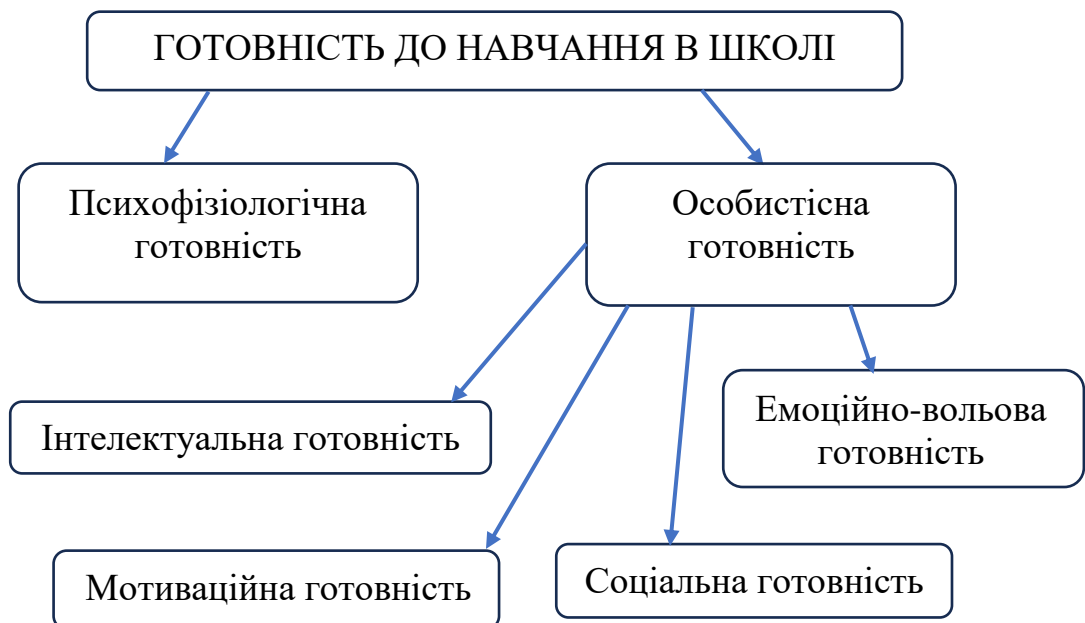

Рис. 1.2. Компоненти готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання в школі

Психофізіологічна готовність передбачає такі характеристики психофізіологічного стану організму дитини на кінець старшого дошкільного віку: у дитини достатньо сформовані структура й функції мозку, достатньо розвинені його великі півкулі, особливо лобні ділянки, пов'язані з розвитком мовлення; більше, ніж раніше, виражена асиметрія лівої і правої півкуль, мозок мовби «лівішає», що відображається в підвищенні пізнавальної активності. Логічнішим і менш емоційним стає мовлення. У дитини вже досить розвинені гальмівні реакції, що позитивно позначається на саморегуляції поведінки; нервові процеси більш урівноважені й рухливі. Кістковом'язовий апарат гнучкіший; розвиток дрібних м'язів рук засвідчує готовність дитини оволодівати навичками письма; вона краще, ніж раніше, уловлює ритм і темп рухів. Відносно сформовані всі аналізатори кори головного мозку, на основі яких розвиваються різні види чутливості: поліпшується гострота зору, підвищується звуковисотна чутливість, дитина правильніше розрізняє вагу різних предметів, менше помиляється під час визначення запахів [9].

При оцінюванні фізичної готовності дитини до навчання в школі, передусім розглядається сформованість її скелета, адже у 6-7 років відбувається перехід фізичного розвитку на «новий рівень», спостерігаються зміни тілобудови: руки стають пропорційне довшими щодо тулуба, з'являється талія, стають більш помітними колінні суглоби, активно йде заміна зубів тощо. Адже, фізіологічна зрілість є дуже важливим показником готовності до навчання в школі: організм першокласника повинен бути готовий витримувати певні розумові та фізичні навантаження.

Особистісна готовність виявляється у ставленні дошкільника до школи, до навчальної діяльності, до вчителів, до самого себе. Якщо дитина не готова до соціальної позиції школяра, то навіть за наявності необхідного запасу умінь і навичок, високого рівня інтелектуального розвитку їй буде важко пристосуватися до шкільних умов: такі першокласники поведуться в школі ще

по-дитячому, навчаються дуже нерівномірно – успішні, якщо заняття викликають у них безпосередній інтерес; при відсутності інтересу, наприклад, при виконанні завдання з почуття відповідальності, виконують його недбало, наспіх, не досягаючи необхідного результату. Програма розвитку дітей «Я у Світі» визначає особистісну готовність до школи за кількома компонентами: мотиваційним, емоційним, вольовим та соціальним – мотиваційна, емоційно-вольова і соціальна готовність [64, с. 407].

Як зазначають науковці (А. Курчатова, Т. Вегера та ін.), мотиваційна готовність до шкільного навчання складається: з позитивних уявлень про школу; бажання вчитися у школі, щоб дізнатися і вміти багато нового; сформованої позиції школяра. Мотиваційна готовність до шкільного навчання виникає наприкінці дошкільного – на початку шкільного періоду, як потреба в набутті знань і умінь, свідчення якісно нового етапу розвитку пізнавальної сфери. У мотиваційному аспекті готовності до школи виділені дві групи мотивів навчання:

- 1) широкі соціальні мотиви учіння або мотиви, пов'язані з потребами дитини в спілкуванні з іншими людьми, в їх оцінці і схваленні, з бажанням школяра зайняти певне місце в системі доступних йому суспільних відносин;
- 2) мотиви, пов'язані безпосередньо з навчальною діяльністю, або пізнавальні інтереси дітей, потреба в інтелектуальній активності і в оволодінні новими вміннями, навичками і знаннями.

Найбільш адекватними для навчальної діяльності є навчально-пізнавальні мотиви, які формуються в ході здійснення самої навчальної діяльності і спеціально організованих заходів [34, с. 78].

Емоційно-вольова готовність характеризується сформованістю самоконтролю та саморегуляції поведінки, здатності визначення мети, її запам'ятовування та намагання її досягти. Як вважає Т. Пантук, «у старшого дошкільника мають бути сформованими такі важливі вольові якості, як: самостійність, цілеспрямованість, наполегливість, організованість, дисциплінованість. Дитина з високим рівнем емоційно-вольової готовності до

школи адекватно сприймає завдання, співвідносить їх за ступенем складності. Стикаючись з труднощами, дитина з високим рівнем емоційно-вольової готовності до шкільного навчання не розгублюється – вона звертається за допомогою до дорослих або намагається вирішити проблеми самотужки, адекватно реагує на невдачі і шукає способи вдосконалення розв’язання проблем, чи власної поведінки тобто дитина виявляє необхідний для школяра рівень самостійності» [45, с. 112].

Соціальну готовність старшого дошкільника до навчання в школі сучасні дослідники (Ю. Косенко, Г. Розлуцька та ін.) характеризують такими показниками: внутрішня позиція дошкільника при вступі до школи, комунікативна сторона в розвитку особистості дошкільника тощо і передбачає належну сформованість у дитини уміння вибудовувати свої взаємини з педагогом та однолітками. Шкільний освітній процес має колективний характер, тому обов’язково передбачає співпрацю всіх учасників. Комунікація дитини з дорослими і однолітками спрощується, коли вона вже перебувала в групі дошкільного закладу, брала участь у спільній навчальній та ігровій діяльності, спілкуючись з дорослими та однолітками [30; 49].

На думку науковців (А. Богуш, К. Крутій та ін.), інтелектуальна готовність дитини до шкільного навчання характеризується загальним рівнем її розумового розвитку, володінні уміннями і навичками, які допоможуть вивчати передбачені шкільною програмою предмети. Загалом інтелектуальна готовність дитини до шкільного навчання передбачає її загальну обізнаність з навколишнім світом, елементи світогляду; рівень розвитку пізнавальної діяльності і окремих пізнавальних процесів (мовлення, пам’яті, сприймання, мислення, уваги); передумови для формування навчальних умінь і загалом навчальної діяльності [18, с. 46].

Формування умінь навчальної діяльності забезпечує дитині високий рівень здатності до навчання – до виокремлення навчального завдання і уміння перетворити його на самостійну мету діяльності, що вимагає від дитини здатності аналізувати, шукати причини змін у предметах і явищах тощо. Як

вважають автори програми «Дитина» (В. Огнев'юк, Г. Беленька та ін.), «важливим показником інтелектуальної готовності до школи є рівень її мовленнєвого розвитку, але інтелектуальний та мовленнєвий розвиток не полягає у великому словниковому запасі. Умови життя змінилися: сучасних дітей оточують різні джерела інформації, тому вони буквально усмоктують нові слова та фрази – однак, збільшення словника ще не означає зміни на краще у розвитку мислення». Дитина повинна навчитися порівнювати, узагальнювати, робити самостійні висновки, аналізувати, тому, на думку дослідників, «хоча шестирічна дитина здатна засвоїти факти взаємодії організму із середовищем, залежності між формою предмета і його функцією, прагненням і поведінням, вона не зможе досягти результату без занять та спілкування» [17, с. 129].

Допитливість дитини гасне без отримання відповідей на її «чому», в результаті виникає інтелектуальна пасивність, що приводить до низьких показників у шкільному навчанні. Психологи наголошують, що спілкування з дорослими є величезною радістю і цінністю для дитини, тому дорослим необхідно своєю увагою підтримувати інтерес дитини до пізнання, тим самим полегшуючи її розвиток.

Таким чином, змістовним аспектом інтелектуальної готовності старшого дошкільника до школи виступає рівень сформованого словникового запасу, уміння міркувати, переказувати текст, вирішувати нескладні завдання, виділяти фігуру з безлічі інших, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, розвиток здатності до зорового запам'ятовування тощо. На початок навчання у школі в дитини сформовані уявлення про просторові відношення, сприймання часу поки досить обмежене.

Загальний мовленнєвий розвиток пов'язаний з умінням використовувати логічні операції. Дитина вміє правильно вимовляти всі звуки рідної мови, будувати різні типи речень, використовувати різні форми слів. Вона володіє достатнім словником, самостійно складає оповідання з декількох речень, читає напам'ять декілька віршів. Здатна звернутися до дорослого по

допомогу та підтримку, уміє використовувати мовлення як виразний засіб спілкування та спільної з однолітками діяльності.

Як зазначає І. Біла, «вихователь, який систематично спостерігає за поведінкою дітей у групі дошкільного закладу, знає, хто з них уміє спокійно і по-діловому звернутися до дорослого із запитанням, попросити в товариша допомоги або запропонувати свою, узгодити власні інтереси з інтересами однолітків у грі чи іншому виді діяльності; хто обирає в іграх лише найпривабливіші ролі шляхом умовляння, примусу чи конфліктує, а хто задовольняється будь-якою роллю, не вміє відстоювати себе і свої інтереси; хто взагалі не готовий брати участі у спільній діяльності через боязкість або комунікативну пасивність» [3, с. 56].

Отже, формування готовності дитини до шкільного навчання відбувається у процесі спеціально організованої роботи з підготовки дітей старшого дошкільного віку до школи, результат якої визначає дошкільну зрілість.

Дошкільна зрілість випускника дошкільного закладу, як стверджує Т. Піроженко, передбачає фізичний, емоційний, пізнавальний і особистісний розвиток дитини шести років, її готовність до взаємодії з довкіллям; розвиток специфічних видів діяльності, які є фундаментальними для дошкільного дитинства та визначають і забезпечують адаптацію дитини до нового соціального статусу – школяра, учня [46]. Дошкільна зрілість є результатом підготовки дитини до навчання у школі та її шкільної готовності (за усіма видами). На думку О. Ковшар, дошкільну зрілість можна визначити як «цілісний психічний стан дитини дошкільного віку, що характеризується високим ступенем розвитку тих якостей і процесів, що переживають свій розквіт саме в дошкільний період дитинства і для яких цей період є сенситивним» [29, с. 115]. За А. Назаренко, готовність до навчання в школі є «тим рівнем морфологічного, функціонального та психічного розвитку дитини, за умов якого вимоги розвитку не виявляться надмірними та не призведуть до погіршення здоров'я майбутнього учня» [42, с. 12].

Вітчизняна вчена А. Богуш, виділяючи компоненти й показники дошкільної зрілості, характеризує їх таким чином (Рис. 1.3).

Рис. 1.3. Компоненти і показники дошкільної зрілості дитини старшого дошкільного віку [5, с. 25]

Особистісно орієнтований компонент містить такі показники дошкільної зрілості: усвідомлення дитиною образу «Я», його місця в системі взаємин; сформованість базових якостей особистості дошкільника: самосвідомість, самооцінка, самоставлення, самовпевненість, самостійність, ініціативність, креативність, відповідальність і свобода вибору.

Емоційно-ціннісний компонент містить показники: емоційна усталеність дитини; позитивно-мотиваційна спрямованість на здобуття нових знань, умінь і навичок; встановлення позитивних взаємин у новому шкільному

колективі; готовність до набуття нової соціальної позиції «Я – учень», «Я – школяр».

Операційно-діяльнісний компонент презентований показниками: сформованість знань, умінь і навичок, необхідних для навчання у школі; довільність психічних процесів і поведінки; наявність передумов навчальної діяльності – тобто сформованість різних видів компетенцій за БКДО [5, с. 24].

Отже, дошкільник до школи не готовий, якщо не вміє планувати і контролювати свої дії, відсутня пізнавальна мотивація (на рівні допитливості), не вміє вибудовувати акт комунікації і виконувати найпростіші логічні операції, не диференціює характер своєї поведінки в структурі «дитина – дорослий», не вміє вирішувати поставлені завдання, концентрувати увагу на навчальній діяльності, недостатньо розвинена самостійність і самоорганізація, невірноваженість емоційно-вольової сфери; довільність психічних процесів, зорової і слухової координації; дисгармонія фізіологічних функцій тощо.

Процес адаптації до нових шкільних умов потребує значних духовних і фізичних сил дитини. Успіх цього процесу великою мірою залежатиме від того, яку психологічну та морально-вольову підготовку до роботи на наступних етапах дістане вихованець, перебуваючи в дитячому садку та у першому класі школи.

Підготовка дітей до школи, за Л. Федорович, традиційно розглядалася у двох аспектах: «у вузькому розумінні (як підготовка до навчання), й у широкому (як підготовка до життя)». Сутність підготовки дітей до школи складає «формування особистості дитини через набуття нею соціальної і життєвої компетентності, певних знань і моральних якостей як інтегрованого результату дошкільної освіти» [60, с. 40].

На думку Т. Філімонової, існують три основні групи труднощів, з якими стикаються не готові до школи діти:

- 1) група труднощів, яка стосується системи взаємин і взаємодії з однолітками (невміння слухати товариша і стежити за його роботою, змістовно спілкуватися з однолітками, погоджувати з ними свої дії);

2) група труднощів, яка стосується сфери спілкування з дорослим (нерозуміння умовності запитань учителя, його особливої позиції, специфічності навчальних ситуацій і навчального спілкування);

3) група труднощів, яка стосується сфери власної самосвідомості (завищена оцінка своїх можливостей і здібностей, необ'єктивне ставлення до результатів своєї діяльності, неправильне сприйняття оцінок вчителя) [61, с. 90].

Отже, готовність дитини до школи формується внаслідок реалізації цілого комплексу психолого-педагогічних умов, які визначаються фізичними, загально-психологічними та інтелектуальними характеристиками готовності дитини до шкільного навчання.

Одним із обов'язків родини вихованців і закладу дошкільної освіти є якісна підготовка дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання – від цього залежатимуть успіхи першокласників в навчанні і подальший їх розвиток.

У процесі підготовки дитини до шкільного навчання, освітньо-виховна робота в усіх вікових групах ЗДО повинна бути спрямована на забезпечення всебічного і гармонійного розвитку дитини і формування розумової, моральної, вольової, мотиваційної і фізичної готовності до школи. Успіх процесу підготовки дитини до навчання в школі залежить від ефективності взаємодії закладу дошкільної освіти і родини.

1.3. Педагогічні умови взаємодії ЗДО та родини у підготовці дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання

Ефективна організація взаємодії закладу дошкільної освіти та родини у підготовці дитини до школи є найважливішим завданням дошкільної освіти, що підтверджують практично усі державні нормативні документи і програми розвитку дитини дошкільного віку: Закон України «Про дошкільну освіту», Державний стандарт дошкільної освіти – Базовий компонент дошкільної

освіти України, інструктивне-методичні листи Міністерства освіти і науки України з питань організації роботи педагогів з батьками.

Низка програм дошкільної освіти зосереджує увагу на важливості пошуку ефективних шляхів організації взаємодії закладу дошкільної освіти та родини у процесі підготовки дитини старшого дошкільного віку до шкільного навчання: Програма виховання дітей дошкільного віку «Малятко», Освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина», Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» та ін., в яких визначено теоретико-методологічні аспекти взаємодії закладу дошкільної освіти і родини вихованців [10; 17; 38; 64].

Узагальнені теоретико-методологічні аспекти взаємодії закладу дошкільної освіти з родинами вихованців визначають три основних функції, завдання і принципи роботи педагогів ЗДО з родинами у процесі підготовки дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання.

1. Інформаційна функція передбачає виконання завдання педагогів щодо формування у батьків та членів родини уявлень про необхідність взаємодії з педагогічним колективом на засадах принципу індивідуального підходу до кожної сім'ї.

2. Функція входження сім'ї в освітній простір передбачає виконання завдань: моделювання взаємодії педагогів і батьків на засадах індивідуального підходу до кожної сім'ї; розширення уявлень батьків про власну дитину, її потенційні можливості й перспективи за принципом поєднання педагогічної просвіти батьків і педагогічної самоосвіти вихователів.

3. Функція взаємодії за активної педагогічної позиції родини в освітньому процесі підготовки дитини до школи полягає у виконанні завдань: популяризація ефективних педагогічних концепцій сімейного виховання дітей дошкільного віку; об'єднання батьків за інтересами, створення сімейних клубів і здійснюється за принципами використання традиційних і нових форм взаємодії; врахування позитивного досвіду сімейного виховання.

Передшкільна освіта – це ланка освітньої системи, яка виконує функцію контролю за станом фізичного, психічного, розумового, морально-естетичного, емоційно-вольового розвитку дитини перед вступом до школи.

Програма «Малятко», за редакцією З. Плохій, рекомендує індивідуальні, групові і колективні форми і методи спільної роботи закладу дошкільної освіти з батьками та родинами дітей старшого дошкільного віку щодо підготовки дитини до шкільного навчання (Табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Форми спільної роботи ЗДО з батьками [38]

№	Форми спільної роботи	Методи спільної роботи ЗДО з батьками
1	Індивідуальні	Бесіди, консультації, відвідування педагогами окремих сімей.
2	Групові	Консультації з психологами, юристами, лікарями, вчителями; заняття в школі молодих батьків, відкриті заняття, організація роботи батьківського комітету, створення і функціонування спільної ради, оформлення наочної інформації, виконання окремих господарських функцій.
3	Колективні	Батьківські збори, дні відкритих дверей, лекції, батьківські конференції; дитячі ранки, родинні свята; проведення сімейних свят, влаштування виставок дитячих та сімейних творчих робіт.

Більш детальне процес формування ефективної взаємодії закладу дошкільної освіти та родини здійснено в Освітній програмі для дітей від 2 до 7 років «Дитина», де зазначено, що співпраця педагогічного колективу з батьками покликана «створити сприятливі умови для виховання здорової, соціально адаптованої, всебічно розвиненої дитини» [17].

Розглядаючи реалії та перспективи наступності дошкільної освіти та Нової української школи, І. Ліпчевська і О. Половіна вважають, що завданнями оптимізації взаємодії закладу дошкільної освіти та родини у

процесі підготовки дитини старшого дошкільного віку до шкільного навчання є: «обґрунтування першочергової ролі батьків та членів родини у вихованні дітей; розкриття ролі закладів дошкільної освіти у підготовці дитини до школи; допомога в усвідомленні психологічних особливостей особистості старшого дошкільника у період передшкільної освіти; залучення батьків до посиленої участі у створенні умов для різноманітної освітньої діяльності дітей; співпраця на засадах партнерства у процесі підготовки дітей старшого дошкільного віку до школи» [36, с. 203].

Взаємодія закладу дошкільної освіти та родини у процесі підготовки дітей старшого дошкільного віку до школи здійснюється, як вважають науковці (Н. Горбенко, С. Жейнова, Л. Таган та ін.), за напрямками:

1) створення інформаційно-просвітницького простору для батьків та інших членів родини, що займаються вихованням, що передбачає підвищення фахової майстерності педагогів через ознайомлення з родинним досвідом виховання;

2) сприяння інтеграції родинного виховання в суспільне передбачає заохочення батьків брати активну участь в освітньому процесі; узгодження понять, цінностей педагогічної позиції, досягнення єдності педагогічних впливів на дитину в родині та закладі дошкільної освіти; формування у педагогічних працівників та батьків позитивного ставлення до взаємодії, спонукання їх до дій і моделей поведінки, орієнтованих на взаєморозуміння та взаємоповагу.

3) співпраця ЗДО з родинами на засадах партнерства у процесі підготовки дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання [14, с. 130].

Перший етап взаємодії закладу дошкільної освіти та родини у процесі підготовки дітей старшого дошкільного віку до школи передбачає педагогічну просвіту батьків та членів родини вихованців через створення інформаційно-просвітницького простору для них; ознайомлення родини з освітнім процесом ЗДО та ознайомлення педагогів з родинним досвідом виховання, умовами,

створеними вдома для підготовки дитини до школи – таке взаємне ознайомлення сприяє набуттю педагогічних знань батьків і підвищує фахову майстерність педагогів ЗДО.

В програмі «Дитина» та інших нормативних документах в галузі дошкільної освіти звертається увага на важливість співпраці з батьками старших дошкільників, які у недалекому майбутньому стануть першокласниками; пропонується орієнтовний перелік індивідуальних та групових форм і методів роботи педагогічного колективу ЗДО з батьками та родинами вихованців і наголошується на «раціональному поєднанні різних форм роботи, розробленні власних або використанні перевірених на практиці технологій», необхідності надання педагогічної допомоги батькам у подоланні проблем виховання й навчання дітей [17].

Дослідниці М. Головка і В. Резнікова вважають, що головною ідеєю взаємодії є «відкриття батькам світу цінностей і смислів (або його актуалізація), що «живуть» у просторі педагогічної культури, створити умови для їх переживання, опанувати сутністю та смислом батьківської ролі, її наявними та прихованими потенціями як головною умовою переходу від стану можливостей до стану дій» [13, с. 65].

Розглядаючи питання взаємодії ЗДО і родини в аспекті правового виховання дітей, Г. Задорожна рекомендує використовувати в роботі з батьками «мотивацію й авансовану поведінку, а також різні способи інформування батьків». Як вважає дослідниця, процес взаємодії педагогів з родиною «потребує організації на засадах: зацікавленості батьків у правовому вихованні власної дитини; залучення батьків до освітнього процесу; значущості освітньої програми для батьків; достатнього рівня правової культури батьків і постійного його та підвищення; індивідуального підходу до батьків» [21, с. 55].

Хоча авторка розглядає процес правового виховання дітей, її рекомендації можна використовувати й в процесі загальної підготовки старших дошкільників до шкільного навчання.

З метою підвищення рівня психолого-педагогічної обізнаності батьків та членів родини з питань підготовки дитини до школи дослідниця Т. Кірієнко вважає за доцільне використовувати такі форми роботи з родинами: наочна просвіта у вигляді інформаційних стендів; форум для батьків «Ваша дитина йде до школи»; батьківські збори; психологічна просвіта (інформаційно-консультаційна допомога, пам'ятки); психологічні тренінги; ділові ігри; групові та індивідуальні консультації; виставки сімейних робіт з теми «Тато, мама і я – щаслива сім'я» за участі у співпраці з батьками педагогів, соціальних педагогів, психологів – щоб «створити дискусійний рефлексивний простір для оптимізації виховного процесу і зміни способу впливу батьків на власну дитину» [27, с. 8].

Велика увага у практиці дошкільної освіти приділяється широкому використанню інформаційно-комунікаційних технологій у роботі з батьками, сайту закладу, електронного листування, онлайн-спілкування у закритих групах у соціальних мережах.

Таким чином, першою педагогічною умовою взаємодії закладу дошкільної освіти та родини у підготовці дитини до школи є ознайомлення родини з освітнім процесом ЗДО і педагогічна просвіта батьків та членів родини вихованців.

Наступний етап взаємодії закладу дошкільної освіти та родини в процесі підготовки дітей старшого дошкільного віку до школи полягає в активному залученні родини до освітнього процесу ЗДО, інтеграції родинного виховання в суспільне і передбачає запрошення, заохочення батьків та членів родини брати участь в освітньому процесі; узгодження ЗДО з родиною понять, цінностей педагогічної позиції, досягнення єдності педагогічних впливів на дитину в родині та ЗДО; формування у педагогічних працівників та батьків позитивного ставлення до взаємодії, спонукання їх до дій і моделей поведінки, орієнтованих на взаєморозуміння та взаємоповагу.

Враховуючи погляди науковців та рекомендації державних нормативних документів, програм розвитку дитини дошкільного віку,

О. Чекан зазначає, що є необхідним активне залучення родин до освітньо-виховного процесу, через залучення представників батьківських комітетів, груп батьківської ініціативи, творчих груп педагогів і батьків до планування роботи ЗДО у процесі підготовки дітей до шкільного навчання; співробітництво, яке ґрунтується на взаємній довірі, повазі, доброзичливості, спільних установках, адекватних очікуваннях та інтересах, культурі спілкування [62, с. 110].

Ефективність взаємодії, новизну форм діяльності може забезпечити функціонування закладу дошкільної освіти, як відкритої системи. Вітчизняні науковці (Н. Семенова, Х. Лаврів, Д. Бондарчук, О. Шаповалова та ін.) розрізняють два види «відкритості» – «відкритість всередину» та «відкритість назовні». «Відкритість всередину» забезпечує «організацію педагогічного процесу як вільного, гнучкого та диференційованого, де відносини між дітьми, батьками та педагогами будуються на гуманно-особистісній основі; залучення батьків до освітнього процесу дитячого садка з метою урізноманітнення життя дітей». Під «відкритістю назовні» розуміють «відкритість до впливів соціуму, мікрорайону, готовність до співробітництва з розташованими на території іншими соціальними установами» [53; 63].

Серед професійних якостей, притаманних вихователів для роботи у відкритій взаємодії ЗДО та родини М. Спичак виділяє «добрий погляд» на дитину, вміння бачити перспективи розвитку її позитивних рис, привертати увагу батьків саме до них, запобігати у спілкуванні з батьками різним негативним оцінкам дитячої поведінки, не допускати скарг, не закликати «розібратися з дитиною вдома». Батьки та члени родини вихованців серед необхідних вихователів особистісних та професійних якостей для співпраці у процесі підготовки дітей до школи визначають: як особистісні якості, чуйність, доброту, увагу до людей, турботливість; серед професійних – досвід, знання, компетентність, професіоналізм. Дослідники вважають однією з головних ідей взаємодії ЗДО та родини «відкриття батькам світу цінностей і

смислів (або актуалізувати його), що «живуть» у просторі педагогічної культури, створення умови для їх переживання» [56, с. 15].

Дійсно, саме такі якості необхідні педагогам ЗДО для співпраці з родинами, адже в умовах «відкритості» закладу дошкільної освіти саме педагог бере на себе головну місію – демонструвати конкретні позитивні засоби взаємодії з батьками, які розширюють уявлення батьків про життя дітей. Визнання закладу дошкільної освіти відкритим освітнім та соціокультурним простором дає змогу запроваджувати різні, переважно, інноваційні форми взаємодії у підготовці дітей до школи: арт-студії, фан-клуби, літературні кафе з електронною бібліотекою для батьків.

З вищевикладеного, робимо висновок, що другою педагогічною умовою взаємодії ЗДО та родини у підготовці дітей старшого дошкільного віку до школи є залучення батьків до участі в освітньому процесі ЗДО.

Третій етап полягає в організованій на засадах партнерства співпраці педагогів закладу дошкільної освіти та родини у процесі підготовки дітей старшого дошкільного віку до школи.

В педагогічній літературі з проблем взаємодії закладу дошкільної освіти і родини вихованців виділяють три типи зв'язків між ними: так до першого типу відносять зв'язки, спрямовані на оптимізацію сімейного виховного впливу на дитину шляхом підвищення педагогічної культури батьків та членів родини – це компенсаторні зв'язки. Компенсаторні зв'язки дошкільного закладу з родиною здійснюються через такі форми роботи: батьківські збори, консультації, лекторії, тощо. Сутність компенсаторних зв'язків демонструє формула впливу: «Дитячий садок – сім'я» [38].

Компенсаторний характер мають й зв'язки другого типу, які передбачають залучення батьків до освітньо-виховного процесу в закладі дошкільної освіти. Формула впливу зв'язків другого типу «Сім'я – дитячому садку». На практиці прояви таких зв'язків полягають у допомозі родини закладу дошкільної освіти через такі форми: організація колективних заходів у закладі, налагодження роботи гуртків тощо. Зв'язки третього типу –

координаційні і виникають вони, коли педагоги закладу дошкільної освіти разом з родинами вихованців спільно, на засадах партнерства, співпрацюють в освітньому процесі, застосовуючи кожен свої можливості для кращого виховання дітей.

В. Гузь, С. Жейнова і Л. Таган запропонували варіант взаємодії між ЗДО та родиною з урахуванням різних форм роботи з ними (Табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Взаємодія між закладами дошкільної освіти і родиною [15]

Зміст	Тип	Сутність	Форми роботи
Оптимізація впливу сім'ї на дитину шляхом підвищення педагогічної культури батьків.	Компенсаторний	«Дитячий садок – родині»	Консультації, батьківські збори, круглі столи, лекторії та ін.
Залучення батьків до навчально-виховного процесу в ЗДО.	Компенсаторний	«Родина–дитячому садку»	Допомога ЗДО з боку родини: організація колективних заходів у ЗДО, налагодження роботи гуртків.
Батьки й педагоги стають партнерами і спільно застосовують свої можливості для кращого виховання дітей.	Координаційний	Взаємодія ЗДО і сім'ї	Співпраця на партнерських засадах у процесі підготовки дитини до шкільного навчання

На думку дослідників (Гузь В., Жейнова С., Таган Л.), підвищенню якості взаємодії ЗДО з батьками сприяють «визначенні органами управління закладами дошкільної освіти, їх керівниками та педагогічними колективами чітких завдань взаємодії, зміні психологічної орієнтації щодо замовників освітніх послуг закладів дошкільної освіти, усвідомленні педагогічними

працівниками того, що «дітей їм довіряє сім'я, а не держава». Як вважають дослідники, необхідно «створювати відповідні функціональні структури – ради, членами яких мають бути батьки та представники колективу працівників дошкільного навчального закладу, що укладають між собою певні угоди, їх виконують і взаємно звітуються» [15, с. 28].

Батьки дитини, її родина мають безпосередньо та свідомо включатися до процесу передшкільної освіти, тих форм спільної роботи, які пропонують вихователі ЗДО та вчителі НУШ у контексті підготовки дитини до школи. Налагодження співпраці педагогів закладів дошкільної освіти з родинами дітей старшого дошкільного віку щодо підготовки дітей до шкільного навчання доцільне здійснювати за дотримання певної етапності процесу: діагностичний етап, діяльнісний етап, заключний етап (Рис. 1.3).

Рис. 1.3. Етапи організації взаємодії ЗДО та родини у підготовці дитини до шкільного навчання

На думку Н. Сербіної, І. Січкара, М. Молочко, діагностичний етап полягає у визначенні:

- сімейних соціально-психологічних факторів, які мають виховне значення (мікроклімат сім'ї, його вплив на емоційний комфорт дитини, тривожності у дитини щодо майбутнього навчання);

- пріоритетів сімейного виховання (створення умов для всебічного розвитку дитини; ставлення батьків до питань підготовки дитини до навчання в школі;

- визначення того з родини, хто більше займається вихованням – мати, батько, бабуся, дідусь, гувернер тощо);

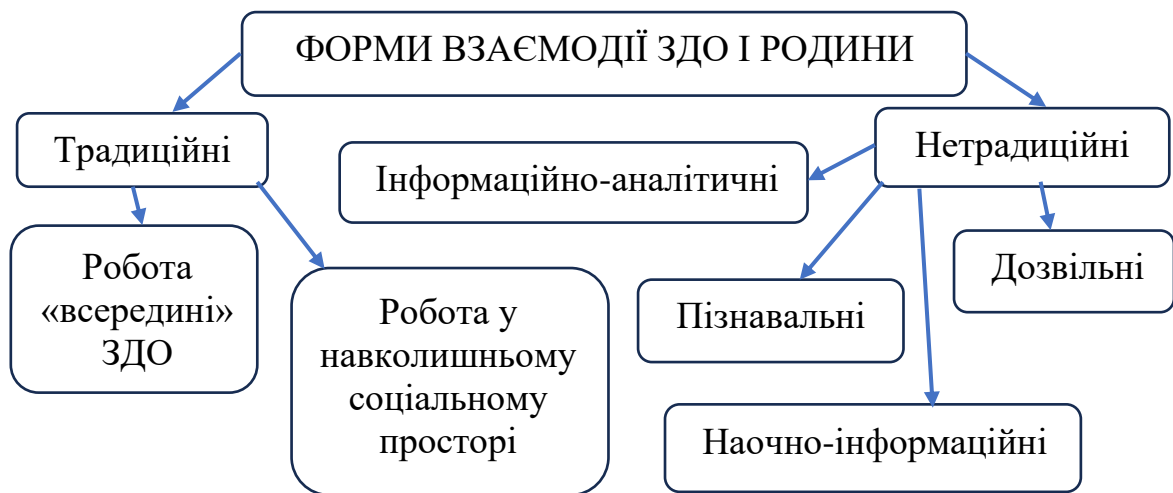
- ставлення до передшкільної освіти й готовність до співпраці з педагогами закладу дошкільної освіти (постійний контакт з педагогами з питань розвитку дитини, контакт епізодичний, немає контакту з педагогом, не прислухаються до рекомендацій).

Заключний етап передбачає проведення щорічного моніторингу ефективності організації співпраці ЗДО з батьками, внесення необхідних змін у планування роботи на наступний рік з урахуванням отриманих результатів [54, с. 43].

Робота закладу дошкільної освіти та родини з формування готовності дитини старшого дошкільного віку до школи, як зазначає В. Купрієнко, включає наступні складові: формування уявлення про навчальну діяльність (на основі цієї якості майбутній першокласник активно поводить на уроках, проявляє посидючість і увагу, виконує інструкції дорослого, діє за зразком); розвиток самостійності, відповідальності, наполегливості, старанності (дані якості допомагають дитині проявляти прагнення оволодіти знаннями і вміннями); формування співчуття, чуйності, емпатії, справедливості, колективізму (дані якості допомагають дитині вибудовувати дружні відносини, взаємодіяти в колективі однолітків); розвиток у дитині допитливості, довільної уваги, потреби в самостійному пошуку відповідей на виникаючі питання, ініціативності (на основі даних якостей дошкільники за

цих умов швидше оволодівають знаннями, досягають позитивних результатів у навчальній діяльності) [33, с. 212].

Практикою роботи ЗДО визначено ряд форм взаємодії з родинами щодо підготовки дітей до школи, серед яких: 1) традиційні (носять не змінюваний протягом багатьох років характер) за напрямками: робота з родинами вихованців «всередині» закладу дошкільної освіти і робота з родинами у навколишньому соціальному просторі; 2) нетрадиційні – інформаційно-аналітичні; пізнавальні; дозвільні; наочно-інформаційні (Рис. 1.4).

1.4. Форми взаємодії закладу дошкільної освіти і родини у підготовці дитини до школи

Таким чином, можна визначити кілька напрямів зазначеної роботи: роз'яснення батькам державної політики України щодо забезпечення наступності між дошкільною та початковою ланками освіти та підготовки дитини до школи; роз'яснення можливостей забезпечення дитини передшкільною освітою у різних формах її здобуття; забезпечення активного співробітництва батьків з педагогами ЗДО, НУШ, інших освітніх організацій, які займаються питаннями передшкільної освіти; допомога батькам та іншим особам, які самостійно надають дитині передшкільну освіту та забезпечення їх повним пакетом необхідних матеріалів (програмою, посібниками для

дитини, методичними рекомендаціями з докладним описом занять, діагностиками, наочним і роздатковим матеріалами) [48, с. 33].

На думку І. Любарської, запропонована «етапна робота ЗДО з родинами є додатковим позитивним фактором підготовки вихованців до школи, сприяє швидкій адаптації дітей до школи та входження до статусу першокласника. При цьому батьки отримують від педагогів необхідні знання з вікової психології, знайомляться з нормами різних видів розвитку дитини, що дозволяє адекватно їм оцінювати можливості своєї дитини по вступу до школи. Батьки також отримують від педагогів знання з різних аспектів передшкільної підготовки дитини й мають можливість через участь у тренінгах та практикумах засвоїти певні практичні елементи означеної підготовки. Усе це зменшує батьківський стрес перед школою та підвищує емоційну комфортність сім'ї, що є додатковим позитивним фактором адаптації дитини в школі» [37, с. 36].

Отже, третьою педагогічною умовою взаємодії ЗДО та родини у підготовці дітей старшого віку до школи є урізноманітнення форм взаємодії педагогів закладу дошкільної освіти та родин вихованців.

Досліджуючи проблему взаємодії ЗДО і родини, Ф. Карагозлю пропонує розробки заходів для вихователів (лекторії-презентації, майстер-класи, тренінги, методичні вправи), для батьків (батьківські клуби, консультування за допомогою нетворкінгу (інтернет-ресурси), бесіди, куточки для батьків, проекти, індивідуальний соціально-педагогічний патронат), для дітей і батьків (портфоліо, проекти, свята, тематичні дні, розваги, інтегровані заняття); створено освітній простір дитячої субкультури (колекція іграшок народів світу, національна атрибутика, фотоілюстрації культурних і природних пам'яток різних країн, маркери для шаф у вигляді діток у національних строях, фонотека етномузики) [26, с. 9].

Особливою популярністю у педагогів і батьків користуються нові форми організації співпраці закладу дошкільної освіти та родини, які, на думку Н. Ковалевської, «допомагають правильно вибудувати роботу з батьками,

зробити її ефективною і побудовані за типом телевізійних і розважальних програм, ігор та спрямовані на встановлення неформальних контактів із батьками, залучення їх уваги до дитячого садка. Батьки краще пізнають свою дитину, оскільки бачать її в іншому середовищі, зближуються з педагогами» [28, с. 182].

Однією з нових форм роботи ЗДО з родинами є сімейний клуб – неформальне об'єднання батьків, створене для розв'язання практичних завдань виховання, у тому числі підготовки дитини до школи. Суттєвою відмінністю такої форми співпраці є рівноправна позиція учасників – батьків, педагогів, психолога, логопеда, медичної сестри. Сімейні клуби, як форма співпраці ЗДО та родини, вважають результативними та педагогічно доцільними у процесі підготовки старших дошкільників до школи. Оптимізація взаємодії ЗДО і родини якісно впливає на підвищення рівня підготовленості дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання.

Отже, педагогічними умовами успішної взаємодії закладу дошкільної освіти і родини у процесі підготовки дитини старшого дошкільного віку до школи є: 1) педагогічна просвіта батьків та членів родини вихованців; 2) залучення батьків до участі в освітньому процесі ЗДО; 3) урізноманітнення форм взаємодії педагогів закладу дошкільної освіти та родин вихованців.

Висновки до першого розділу

Проаналізувавши психолого-педагогічну наукову літературу з проблеми взаємодії ЗДО та родини, можна стверджувати, що в теоретичних дослідженнях досліджувана проблема присутня в колі наукових інтересів українських науковців та педагогів-практиків з появою дошкільної освіти в Україні і у подальшому залишатиметься актуальною.

Підготовка дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання є комплексною задачею, яка охоплює всі сфери життя дитини. Науковцями і педагогами-практиками здійснюються пошуки ефективних форм взаємодії

закладу дошкільної освіти і родини в процесі підготовки дітей старшого дошкільного віку до школи.

Педагогічні умови підготовки дітей старшого дошкільного віку до школи полягають у визначенні педагогічно обґрунтованого змісту навчальної діяльності; спеціального добору форм, методів та засобів в процесі навчання і виховання; індивідуалізації та диференціації підготовки дітей з урахуванням їх пізнавальних інтересів; забезпечення розвитку їх інтересу до навчально-пізнавальної діяльності; особистісно орієнтованого підходу до дітей у процесі підготовчої роботи; готовності батьків і педагогів до здійснення ефективної співпраці у підготовці дітей до означеної діяльності.

Державні нормативні документи та програми розвитку дитини націлюють педагогів закладу дошкільної освіти на використання інноваційних форм роботи з батьками та членами родини в організації співпраці у підготовці дітей до школи. Поширення набувають інтернет-клуби як форма мережевої взаємодії закладу дошкільної освіти і родини, тому необхідним атрибутом іміджевої характеристики має стати сайт ЗДО, створений та підтримуваний відповідно до чинних вимог.

Поліпшити взаємодію з батьками дозволять також такі сучасні форми онлайн спілкування, як «віртуальні збори», онлайн-вебінари, онлайн-консультації, відеоконференції та ряд інших. З тим, потрібно формувати необхідні компетенції педагогів у даній інформаційно-комунікаційній сфері. Відкритим залишаються й питання встановлення ефективних контактів з батьками, налагодження «зворотного зв'язку», дієвості спілкування, розробки змісту взаємодії з урахуванням їх думок і побажань батьків як у безпосередніх контактах, так і в форматі онлайн взаємодії.

Педагогічними умовами успішної взаємодії закладу дошкільної освіти і родини у процесі підготовки дитини старшого дошкільного віку до школи є: 1) педагогічна просвіта батьків та членів родини вихованців; 2) залучення батьків до участі в освітньому процесі ЗДО; 3) урізноманітнення форм взаємодії педагогів закладу дошкільної освіти та родин вихованців.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ОПТИМІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ЗДО І РОДИНИ У ПІДГОТОВЦІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

2.1. Методика констатувального етапу дослідження, характеристика рівнів готовності до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку

Мета експериментального дослідження полягає у перевірці ефективності педагогічних умов оптимізації взаємодії ЗДО і родини у підготовці старших дошкільників до шкільного навчання.

Досягнення мети передбачає виконання таких завдань дослідження:

- визначення вихідних рівнів готовності до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку до формувального впливу (констатувальний етап);
- на основі обґрунтованих в теоретичному розділі магістерської роботи педагогічних умов спроектувати і реалізувати систему роботи з організації взаємодії ЗДО і родини, яка передбачає успішну підготовку старших дошкільників до шкільного навчання (формувальний етап);
- визначити рівні готовності до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку після формувального впливу (контрольний етап).

Дослідження здійснювалося поетапно протягом 2023-2024 навчального року: констатувальний етап; формувальний; контрольний етап .

Експериментальна база дослідження: старші групи («Малятко» і «Волошка») вихованців закладу дошкільної освіти «Сонечко» Сосницької селищної ради Чернігівської області. У дослідженні взяли участь 40 дітей старшого дошкільного віку, 80 батьків або інших членів родини, 4 вихователі, які мають педагогічний стаж понад 15 років, практичний психолог, керівник Сосницького ЗДО «Сонечко».

Концепція методики констатувального етапу дослідження полягає у наступному:

– дослідження, спрямоване на визначення рівнів готовності до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку, що передбачає фізичний, емоційний, пізнавальний і особистісний розвиток дитини шести років, її готовність до взаємодії з довкіллям; розвиток специфічних видів діяльності, які є фундаментальними для дошкільного дитинства та визначають і забезпечують адаптацію дитини до нового соціального статусу – школяра, учня;

– розробка діагностичного інструментарію передбачає вивчення готовності дитини до навчання в школі розглядається як оптимальне поєднання взаємодії комплексу компонентів, який охоплює всі основні сфери розвитку та діяльності дитини: інтелектуальну, емоційну, вольову; ігрову, творчу.

Завдання констатувального етапу дослідження:

- вивчити державні вимоги до рівня підготовки дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання;
- розробити, науково обґрунтувати та узгодити з педагогами специфікацію тестових завдань за обраними діагностичними методиками;
- провести тестування за розробленими тестовими завданнями;
- проаналізувати результати спостереження та анкетування вихователів;
- проаналізувати результати тестування дітей до формувального впливу;
- визначити експериментальну та контрольну групи для проведення експерименту.

Для з'ясування сутності сформованості рівнів готовності дитини старшого дошкільного віку до шкільного навчання та її вимірів у контексті дослідження було проаналізовано: наукову літературу з відповідної проблематики; досвід міжнародних порівняльних досліджень, спрямованих на оцінювання готовності випускників закладу дошкільної освіти до шкільного навчання; основні положення Базового компоненту дошкільної освіти [19]; чинні вітчизняні програми розвитку дитини дошкільного віку [19].

Критерії і показники оцінювання рівнів готовності дитини старшого дошкільного віку до шкільного навчання

Критерії	Показники
1	2
Психофізіологічна готовність до школи	
Психологічна	Наявність саморегуляції поведінки; урівноваженість та рухливість нервових процесів; усвідомлення власних фізичних можливостей, умінь, переживань, адекватність оцінювання власних досягнень та особистісних якостей; здатність свідомо керувати власною поведінкою та діяльністю, уміння ставити мету та докладати вольові зусилля для її досягнення; рівень організованості, довільності поведінки; здатність підпорядковувати поведінку встановленим правилам. Прояв інтересу до шкільного життя, навчання.
Фізіологічна	Ціннісне ставлення до власного життя та здоров'я; показники зору, слуху, дрібної моторики. Стан розвитку кістковом'язового апарату (гнучкість); розвиток дрібних м'язів рук, готовність оволодівати навичками письма; здатність уловлювати ритм і темп рухів; сформованість аналізаторів кори головного мозку, на основі яких розвиваються різні види чутливості: гострота зору, звуковисотна чутливість, уміння розрізняти вагу різних предметів, визначати запахи; координованість рухів руки та очей, розвинена дрібна моторика.
Особистісна готовність до школи	
Інтелектуальна	Рівень здатності до навчання: виокремлення навчального завдання і перетворення його на самостійну мету діяльності; здатність аналізувати, шукати причини змін у предметах і явищах; загальна обізнаність з навколишнім світом, елементи світогляду; рівень розвитку пізнавальної діяльності і окремих пізнавальних процесів (мовлення, пам'яті, сприймання, мислення, уваги); достатній словниковий запас, правильна звуковимова; уміння міркувати, переказувати текст, вирішувати логіко-математичні нескладні завдання, виділяти фігуру з безлічі інших, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, певна здатність до зорового запам'ятовування; уміння використовувати логічні операції; сформовані уявлення

	про просторові відношення, певний рівень сприймання часу.
Продовження Табл. 2.1	
1	2
Мотиваційна	Ціннісне ставлення до особистого «Я» та членів своєї родини; поважно ставиться до дорослих, однолітків, результатів діяльності людини; сформованість соціальних та пізнавальних мотивів, бажання вчитися, отримувати знання, отримати статус «Я учень»; превалювання навчально-пізнавальних мотивів, пов'язаних безпосередньо з навчальною діяльністю, оволодінням новими знаннями, навичками і вміннями; потреба в інтелектуальній активності; уявлення про школу; бажання вчитися у школі, прагнення досягнення успіху.
Емоційно-вольова	Уміння керувати особистими почуттями та співвідносити свої вчинки із засвоєними нормами моралі; розуміння власних почуттів й переживань інших; імпульсивні реакції, сформованість естетичних, інтелектуальних, моральних почуттів. Сформованість емоційно-вольових характеристик: самоконтролю та саморегуляції поведінки, довільної регуляції поведінки та діяльності; здатності відкриття власних переживань у сфері самосвідомості; здатність визначення мети, її запам'ятовування та намагання її досягти; сформованість вольових якостей (самостійність, цілеспрямованість, наполегливість, організованість, дисциплінованість).
Соціальна	Належна сформованість уміння комунікувати та вибудовувати взаємини з дорослим та однолітками; ставлення до школи, однолітків, оточуючих людей; уміння працювати в колективі, ступінь конфліктності; ввічливість, дотримання морально-етичних норм, ставлення до думок інших; негативні прояви (нестриманість, негативізм, грубощі); готовність до діалогу, уміння вислухати, не перебиваючи, дивлячись в обличчя співрозмовника; довільність у спілкуванні з дорослими, сформованість прийомів ігрової діяльності; розвиток соціальних емоцій.

Згідно з вимогами Базового компоненту дошкільної освіти, програм розвитку дитини дошкільного віку та інших нормативних документів в галузі дошкільної освіти, визначено 3 рівні готовності дитини старшого дошкільного віку до шкільного навчання: низький, середній, високий (Табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Рівні готовності дитини старшого дошкільного віку до шкільного навчання

Рівні	Характеристика
1	2
Низький	<p>Потребує допомоги і контролю дорослого у виконанні завдань, часто відволікається, не вміє зосередитися, має труднощі з аналізуванням, встановленням причинно-наслідкових зв'язків; частково обізнаний з навколишнім світом; має ігрові мотиви, важлива зовнішня шкільна атрибутика; не усвідомлює статус «Я школяр»; має нижче середнього рівень розвитку мовлення, пам'яті, сприймання, мислення, уваги, уваги; має бідний словниковий запас; не точно (з відволіканням) переказує текст; погано володіє зоровим запам'ятовуванням; часткові уявлення про просторові відношення, час.</p> <p>Фізичний розвиток у нормі, координованість рухів руки та очей, розвинена дрібна моторика; нервові процеси не завжди урівноважені, часто порушує дисципліну. Виходячи з поведінки ставиться до школи, як до гри, яка може наскучити. Недостатньо розвинені комунікативні навички, знає не всі морально-етичні норми, часто конфліктує з однолітками. Результати виконання діагностичних завдань на низькому рівні.</p>
Середній	<p>Здатний до навчання, але потребує допомоги дорослого; не завжди використовує вміння аналізувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; обізнаний з навколишнім світом; має навчально-пізнавальні та ігрові мотиви, додає до них й важливість зовнішніх шкільних атрибутів; не повністю усвідомлює статус «Я учень»; має середній рівень розвитку мовлення, пам'яті, сприймання, мислення, уваги, уваги, словникового запасу; має правильну звуковимову; уміє переказувати текст; здатний до зорового запам'ятовування; має уявлення про просторові відношення, час. У нормі фізичний розвиток,</p>

	<p>координованість рухів руки та очей, розвинена дрібна моторика; нервові процеси не завжди урівноважені, не завжди дисциплінований. Виходячи з поведінки ставиться до школи, як до нової гри, виконує завдання, які для нього цікаві. Розвинені комунікативні навички, знає морально-етичні норми, вибірково доброзичливий у відносинах з однолітками. Результати виконання діагностичних завдань на середньому рівні.</p>
Продовження Табл. 2.2	
1	2
Високий	<p>Здатний до навчання; виокремлює навчальне завдання і перетворює його на самостійну мету діяльності; уміє аналізувати, використовувати логічні операції, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки у предметах і явищах; добре обізнаний з навколишнім світом; має навчально-пізнавальні мотиви; усвідомлює статус «Я школяр», «Я учень»; має високий рівень розвитку мовлення, пам'яті, сприймання, мислення, уваги, достатній словниковий запас, правильну звуковимову; уміє міркувати, переказувати текст, виділяти фігуру з безлічі інших, здатний до зорового запам'ятовування; має уявлення про просторові відношення, сприймання часу. У нормі фізичний розвиток, координованість рухів руки та очей, розвинена дрібна моторика; наявна саморегуляція поведінки; нервові процеси урівноважені й рухливі. Позитивно налаштований на школу, розвинені комунікативні навички, знає та виконує морально-етичні норми, доброзичливий у відносинах до дорослих та однолітків. Результати виконання діагностичних завдань на високому рівні.</p>

На сьогодні існує велика кількість методик діагностування, тестів, діагностичних програм з виявлення стану готовності чи неготовності дитини до навчання у школі. Їх сукупність на певному рівні розвитку виявляється як дошкільна зрілість дитини – певна збалансованість психофізіологічної, інтелектуальної, мотиваційної, емоційної, вольової та соціальної складових, готовність дитини взаємодіяти з навколишнім світом, здатність до ціннісної регуляції дій у пізнавальній та соціальній активності, що засвідчують

достатній рівень сформованості у дитини старшого дошкільного віку готовності до школи.

Тестування дітей старшого дошкільного віку складалося з 12 завдань за методиками, рекомендованими освітніми стандартами та орієнтирами Нової Української Школи та науковцями (О. Дєдов, Н. Стадненко, Т. Ілляшенко, А. Обухівська, О. Яременко) методиками: «Діагностика готовності до школи», «Орієнтовний тест шкільної зрілості» (Керн-Йірасик); «Будиночок» (Н. Гуткіна); «Бесіда про школу» (Т. Нежнова); «Мотиваційна готовність дитини до школи» (Т. Марцинковська); «Філіппінський тест для діагностики морфологічної готовності до школи»; «Експрес-діагностика готовності дитини до навчання у школі (Ю. Гільбух, С. Коробко, Л. Кондратенко), яка включає: «Тест словникового запасу»; «Тест фонематичного слуху»; «Тест на здатність до найпростіших умовиводів»; «Тест на визначення рівня розумової активності»; «Тест короткочасної пам'яті»; «Тест копіювання безглузких складів» [16; 57; 65].

Результати проведеного тестування з метою визначення рівнів готовності до шкільного навчання дітей обох груп зведено у таблиці Д2.3-Д2.4. Здійснено кількісний аналіз проведеного тестування з метою визначення рівнів готовності до шкільного навчання дітей старших груп «Малютко» і «Волошка» закладу дошкільної освіти «Сонечко» Сосницької селищної ради Чернігівської області, дані кількісного аналізу зведено у таблицю 2.5.

Таблиця 2.5

Кількісний аналіз результатів констатувального тестування дітей обох груп

Рівень Група	Усього дітей	Високий		Середній		Низький	
		дітей	%	дітей	%	дітей	%
«Малютко»	20	4	20	10	50	6	30
«Волошка»	20	5	25	10	50	5	25

Кількісний аналіз констатувальних зрізів демонструє за всіма критеріями переважно середній (50%) і низький рівень (30% і 25%) готовності

дітей обох старших груп до шкільного навчання; високий рівень – у дітей групи «Волошка» більше (25% і 20%), а низький – нижче ніж у дітей групи «Малятко» (25% і 30%).

За даними таблиці 2.5 побудовано порівняльну діаграму результатів тестування дітей обох старших груп «Малятко» і «Волошка», яка наочно демонструє рівні готовності до шкільного навчання обстежуваних на констатувальному етапі дослідження старших дошкільників (Рис. 2.1).

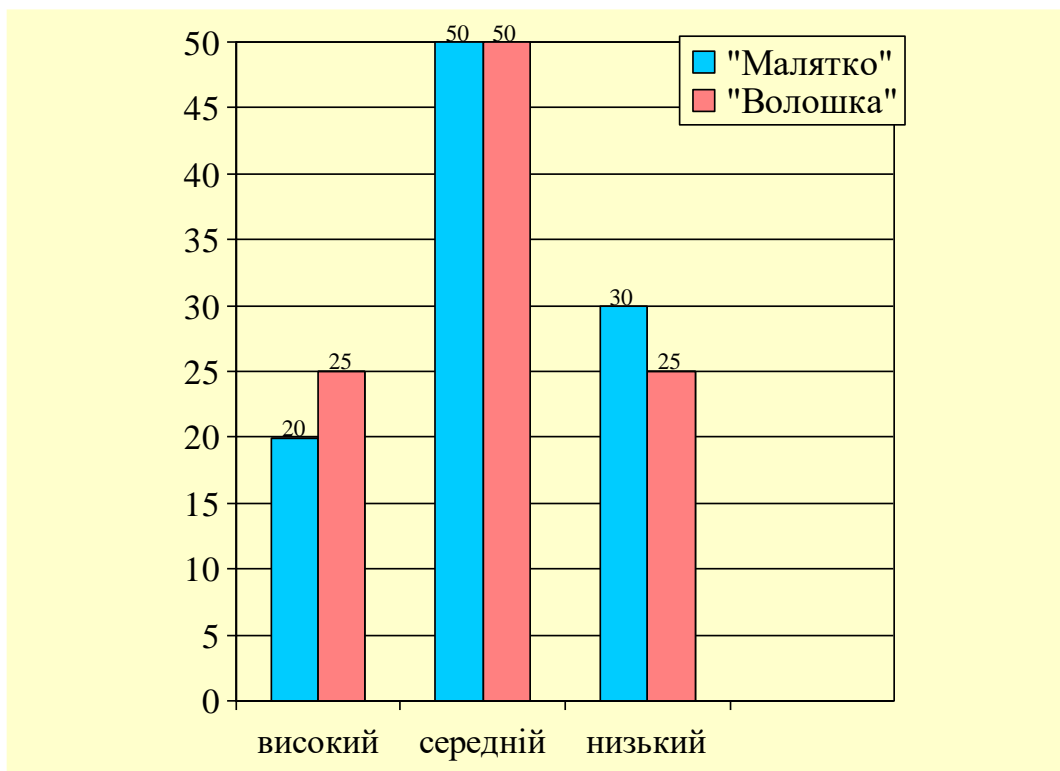

Рис. 2.1. Порівняльна діаграма результатів констатувального тестування дітей обох старших груп «Малятко» і «Волошка»

Для визначення факторів, що впливають на рівень готовності досліджуваних дітей до шкільного навчання було проведено анкетування вихователів (Додаток А). В анкетуванні взяли участь 4 вихователі закладу дошкільної освіти «Сонечко» Сосницької селищної ради Чернігівської області. Усі вихователі (100 %) мають вищу освіту, 80% вихователів мають

педагогічний стаж понад 15 років; 20% – це вихователі з педагогічним стажем від 5 до 9 років.

За даними опитування було виявлено, що на рівень готовності дітей старшого дошкільного віку такі фактори: рівень освіти та педагогічний стаж вихователя; методична підготовка; мотивація дітей до навчання; підхід до організації роботи на заняттях; використання інноваційних технологій та вибір підручників й, передусім, плідна, на засадах партнерства співпраця вихователів та родини вихованців.

Вихователі недостатньо усвідомлюють важливість тісної взаємодії з батьками та членами родинами вихованців у підготовці дітей до школи: 56,7% опитаних вихователів обмежуються батьківськими зборами, наочною інформацією для батьків – сайт та онлайн-взаємодія з батьками з питань підготовки дитини до школи не задіяні; 43,3% – у взаємодії з батьками використовують бесіди та батьківські збори. Більшість вихователів не відвідують родини дітей, тому мало обізнані з сім'ями, їх виховним потенціалом, особливостями виховання самостійності в сім'ї, тому й педагогічна просвіта батьків не поставлена в ЗДО на належному рівні: залучення батьків до освітнього процесу, спонукання їх до співпраці з педагогами у процесі підготовки дитини до школи практично не ведеться.

Отже, при організованій таким чином взаємодії з батьками вихованців у підготовці дітей до школи дуже складно враховувати специфіку сімейного виховання, соціальні запити і рівень педагогічної компетентності батьків. Звідси, й за результатами констатувального етапу дослідження загальний рівень готовності до шкільного навчання в досліджуваних дітей не відповідає суспільним вимогам.

Для проведення експерименту на підставі даних кількісного аналізу результатів констатувального тестування групу «Малютко» визначено як експериментальну, групу «Волошка» – як контрольну, в якій співпраця з батьками вихованців у підготовці дітей до школи здійснюватиметься за

традиційними схемами без акценту на створення спеціальних педагогічних умов.

Результати констатувального етапу дослідження свідчать про доцільність організації спеціальної роботи, що полягає у перевірці ефективності визначених педагогічних умов взаємодії ЗДО та родини у процесі підготовки дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання.

2.2. Реалізація в освітньому процесі ЗДО педагогічних умов оптимізації взаємодії ЗДО і родини щодо підготовки старших дошкільників до шкільного навчання

Завдання формувального етапу експериментального дослідження полягає у перевірці ефективності певних педагогічних умов оптимізації взаємодії родини та закладу дошкільної освіти у процесі формування готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі:

- 1) педагогічна просвіта батьків та членів родини вихованців;
- 2) залучення батьків до участі в освітньому процесі ЗДО;
- 3) урізноманітнення форм взаємодії педагогів закладу дошкільної освіти та родин вихованців.

Створення педагогічних умов потребує організації взаємодії закладу дошкільної освіти та родини на засадах партнерства, здійснення спільної діяльності щодо підготовки дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання у напрямках: визначення педагогічно обґрунтованого змісту освітньої діяльності; спеціальний добір форм, методів та засобів в освітньо-виховному процесі; індивідуалізацію та диференціацію підготовки дітей з урахуванням їх пізнавальних інтересів; забезпечення розвитку інтересу дітей до навчально-пізнавальної діяльності; особистісно орієнтований підхід до дітей у процесі формування їх готовності до шкільного навчання; готовності батьків і педагогів до здійснення ефективної підготовки дітей до школи.

Завданням педагогів закладу дошкільної освіти та родини щодо підготовки дітей експериментальної групи до шкільного навчання у новій українській школі є виховання та формування у дитини необхідних особистісних якостей, ціннісних орієнтацій та складових готовності до шкільного навчання:

- психологічна готовність через розвиток здоров'язберезувальної компетенції на основі виховання ціннісного ставлення до власного життя та здоров'я; добре розвинена дрібна моторика, уміння логічно розмірковувати, зв'язно висловлювати власні думки, концентрувати увагу, пригадувати тощо;

- особистісна готовність, яка передбачає прийняття дитиною статусу школяра шляхом виховання ціннісного ставлення дитини до власного «Я» та до членів родини; складових (мотиваційної, емоційно-вольової, інтелектуальної, соціально-комунікативної). Завдання й батьків, й педагогів виховати, сформувати та розвинути у дитини експериментальної групи наступні якості:

- ціннісне ставлення до особистого Я і до членів своєї родини; поважне ставлення до дорослих, однолітків, результатів діяльності людини; усвідомлення власних фізичних можливостей, умінь, переживань, здатність адекватно оцінювати власні досягнення та особистісні якості; потреба у соціальному визнанні, бажання отримати соціально значимий статус;

- сформованість пізнавальних мотивів: бажання вчитися, отримувати знання; здатність свідомо керувати власною поведінкою та діяльністю, ставити мету та докладати вольові зусилля для її досягнення; певний рівень організованості, довільності поведінки; здатність підпорядковувати поведінку встановленим правилам;

- здатність самостійно керувати особистими почуттями та співвідносити свої вчинки із засвоєними нормами моралі; розуміти власні почуття й переживання інших людей; розрізняти базові емоції; володіння соціальними нормами прояву почуттів, відсутність імпульсивних реакцій, сформованість

естетичних (почуття прекрасного), інтелектуальних (радість пізнання), моральних почуттів;

– готовність до довільного й продуктивного спілкування; уважне ставлення до дорослих й однолітків, їхніх переконань, відсутність проявів нестриманості, негативізму, грубощів, неетичних висловлювань; ввічливість, дотримання морально-етичних норм, готовність вступити в діалог; здатність довільно регулювати поведінку та готовність підпорядковувати свою поведінку вимогам дорослих і шкільним правилам.

Організація взаємодії педагогів Сосницького ЗДО «Сонечко» і батьків та інших членів родини вихованців щодо підготовки дітей до шкільного навчання передбачала певну етапність процесу: діагностичний етап, діяльнісний етап, заключний етап.

Виконання першої педагогічної умови оптимізації взаємодії закладу дошкільної освіти та родини в процесі підготовки дітей експериментальної групи до шкільного навчання, яка передбачає педагогічну просвіту батьків та членів родини ми використовували поетапну роботу (Табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Етап	Завдання	Напрямки роботи	Форми роботи
Теоретичний	Озброєння батьків теоретичними знаннями	Створення атмосфери спільності інтересів педагогів і батьків та взаємопідтримки у процесі підготовки дитини до школи.	Анкетування, бесіди, консультації, вивчення педагогічного потенціалу сімей, теоретичні семінари, лекції, батьківські збори.
Практичний	Формування у батьків педагогічних і психологічних навичок та умінь	Актуалізація психолого-педагогічного потенціалу родини, допомога батькам в отриманні навичок виховання за сферами життєдіяльності, основними лініями розвитку дошкільника, розкриття шляхів і	Обмін родинним досвідом виховання; Дні відкритих дверей; ділові, рольові ігри, тренінги, лекції; презентація педагогічних ідей, Сайт ЗДО; Сімейний клуб, Клуб молодих батьків, взаємовідвідування сімей батьками.

		засобів ви-ховання і навчання дитини.	
Підсумковий	Аналіз ефективності підходу до взаємодії ЗДО та родини	Визначення готовності батьків до співпраці, заслуховування їх пропозицій щодо планування спільної роботи у підготовці дітей до шкільного навчання.	Анкетування, індивідуальні бесіди, форум для батьків «Ваша дитина йде до школи», презентація ідей підготовки до школи, організації заходів.

Етапи виконання першої умови взаємодії педагогів та родини у підготовці дитини до школи

Виконуючи першу педагогічну умову взаємодії закладу дошкільної освіти та родини у процесі підготовки дітей до школи, ми створили інформаційно-просвітницький простір для батьків та членів родини вихованців експериментальної групи і ознайомлювали батьків з освітнім процесом закладу дошкільної освіти. Водночас педагоги, відвідуючи родини, знайомились з умовами підготовки дитини до школи вдома; аналізуючи відповіді батьків на питання анкет, тестів, ознайомлювались з родинним досвідом виховання, рівнем педагогічного досвіду батьків, знання ними основ психології. Таке взаємне ознайомлення сприяє набуттю педагогічних знань батьків і підвищує фахову майстерність педагогів ЗДО.

Враховуючи виховний потенціал та особливості родин вихованців, для виконання першої педагогічної умови взаємодії ЗДО та родини у підготовці дитини до школи ми розподіляли педагогічний інструментарій для взаємодії з родинами на індивідуальні та колективні форми роботи.

Як індивідуальні форми роботи, ми використовували: анкетування та тестування батьків з питання підготовки дитини до школи (Додаток А); індивідуальні бесіди у процесі електронного листування, онлайн-спілкування у закритих групах соціальних мереж; очних бесід під час прийому і забирання дитини із садка; інформаційно-консультаційну психологічну допомогу, пам'ятки; психологічні тренінги; консультації з питань індивідуальних

педагогічних ситуацій, які виникли з конкретною дитиною в сім'ї (Додаток Г); відвідування родин за місцем проживання, вивчення виховного досвіду батьків, умов підготовки дитини до школи.

До групових форм педагогічної просвіти батьків та членів родини ми відносили: батьківські збори, лекції за темами підготовки дитини до школи, з метою просвіти батьків з питань педагогіки та психології; дні відкритих дверей, групові консультації, тренінгові заняття, круглі столи, ділові ігри; інноваційні форми роботи – групові семінари, практикуми тренінги, програвання проблемних ситуацій самими батьками, які передбачають як теоретичне ознайомлення з проблемами виховання, так і практичне розв'язання конкретних педагогічних задач (Додаток В).

Здійснюючи педагогічну просвіту батьків та членів родини, педагоги Сосницького ЗДО «Сонечко» ознайомлювали батьків з принципами та організацією роботи дошкільного закладу, його освітніми завданнями, традиціями, досвідом. Характеризуючи процес підготовки дитини старшого дошкільного віку до школи в закладі, ми привертали особливу увагу батьків до питань уточнення відомостей про психологічні та фізіологічні особливості дітей старшого дошкільного віку, коло їх інтересів, особистісні якості та у зв'язку з цим добір змісту, методів і способів навчально-виховних дій із дітьми; акцентували увагу на створенні оптимальних умов перебування дитини в дошкільному закладі і вдома.

Виконуючи другу педагогічну умову взаємодії ЗДО і родини у підготовці дитини до школи, яка полягає у залученні батьків та членів родини дітей експериментальної групи до участі в освітньому процесі Сосницького ЗДО «Сонечко» та узгодження вимог, дій в інтересах дитини, як суб'єктів виховання, ми спиралися на розгляд науковцями (М. Головка і В. Резнікова) головної ідеї взаємодії ЗДО та родини, як «актуалізацію, або відкриття батькам світу цінностей і смислів, що «живуть» у просторі педагогічної культури, створити умови для їх переживання, опанувати сутністю та смислом

батьківської ролі, її наявними та прихованими потенціями як головною умовою переходу від стану можливостей до стану дій» [13, с. 65].

За другою педагогічною умовою ми спрямовували роботу з батьками на сприяння інтеграції родинного виховання в суспільне, тому заохочували батьків брати активну участь в освітньому процесі шляхом допомоги в організації свят, розваг, екскурсій, відкритих заняттях та інших освітніх та дозвіллевих заходах. Спілкуючись с батьками на батьківському форумі «Ваша дитина йде до школи», ми обговорювали «плюси та мінуси» проведених заходів, обмінювались думками та узгоджували досягнення єдності педагогічних впливів на дитину вдома та дошкільному закладі. Результатом такого спілкування стало виникнення у вихователів та батьків позитивного ставлення до взаємодії, спонукання їх до дій і моделей поведінки, орієнтованих на взаєморозуміння та взаємоповагу у спільній праці щодо підготовки дітей ЕГ до шкільного навчання.

При виконанні другої педагогічної умови ми використовували в роботі з батьками мотивацію й авансовану поведінку, а також різні способи інформування батьків, тому що процес взаємодії потребує організації на засадах залучення батьків до освітнього процесу через зацікавленість батьків у підготовці власної дитини до школи, значущості освітньої програми для формування готовності дитини до школи та індивідуального підходу до батьків.

Так, члени родини вихованців робили свій внесок в освітній процес експериментальної групи: брали участь до організації та проведення туристичних походів, екскурсій до музею, пошти, магазину тощо, свят та виставок творчих дитячих робіт тощо.

Активну роль у залученні батьків до освітньо-виховного процесу відіграли представники батьківських комітетів, груп батьківської ініціативи, які разом з педагогами створювали творчі групи педагогів і батьків, співробітництво яких ґрунтується на взаємній довірі, повазі, доброзичливості,

спільних установках, адекватних очікуваннях та інтересах, культурі спілкування.

В процесі взаємодії з батьками, за результатами анкетування та бесід з ними ми з'ясували, що батьки та родичі дітей експериментальної групи визначили особистісні та професійні якості, необхідні вихователеві для успішної співпраці у підготовці дітей до школи: доброта до дитини, вміння бачити перспективи розвитку її позитивних рис та звернути увагу батьків саме до них, не допускати скарг, негативних оцінок поведінки дитини, чуйність, увагу до людей, турботливість; педагогічний досвід, знання, компетентність, професіоналізм.

Виконання третьої педагогічної умови передбачало урізноманітнення форм взаємодії педагогів закладу дошкільної освіти та родин вихованців. Співпрацюючи з батьками у процесі підготовки дітей до шкільного навчання, вихователі експериментальної групи розуміли важливість такої взаємодії, адже від того, які форми і методи роботи щодо підготовки дітей до школи вони застосовуватимуть, залежатиме ставлення дитини до школи, адаптація першокласника до нових умов, його навчальні досягнення. Тому ми, спираючись на рекомендації Базового компоненту дошкільної освіти, ми застосовували індивідуальні та групові форми і методи взаємодії вихователів з родинами вихованців, раціонально поєднуючи різні форми роботи, розробляли власні і використовували перевірені практикою технології.

При проведенні занять, ігор та інших заходів з метою підготовки дітей до школи й батьки (за нашими рекомендаціями), й вихователі створювали сприятливу атмосферу, проводили моніторинг навчальних досягнень (аналіз, порівняння, встановлення закономірностей тощо); в ігровій формі «Різні діти – різні ігри» визначали показники індивідуальних умінь, основні характеристики особливостей індивідуального розвитку дитини (Додаток В). Ми проводили тестування, під час якого батьки, спираючись на свої спостереження за дитиною в повсякденному житті, відповідали на запитання

(Чи здатна дитина займатися чим-небудь тривалий час?, Чи прагнете Ви розвивати інтелект своєї дитини? та ін.).

Так, для формування у дітей мотиваційної готовності до шкільного навчання ми використовували ігри та вправи в один період – за домовленістю з батьками, на заняттях і у повсякденні в Дитячому садку, а вдома діти грали в цю гру з родичами. Метою гри «Інтерв'ю» є формування у дітей вміння орієнтуватись в оточуючому світі; під час гри «Я йду до школи!» у дітей активізувалися відомості про школу і шкільне життя; гра «Я готуюсь до школи» призначена для формування позитивної навчальної мотивації та коригування негативного ставлення до школи. Для зняття у дітей страху і тривожності перед шкільним навчанням ми використовували гру «Школа-казка». Особливо популярна у батьків і дітей була вправа «Я не можу – я можу – я спробую», яка розвиває мотивацію до навчання. Для закріплення знання дітей про необхідність для навчання в школі таких якостей, як: охайність, бажання вчитись, дисциплінованість, доброзичливість до однокласників ми використовували ігри «Першокласник», «Підніми руку» (Додаток Г).

Позитивну роль у налагодженні співпраці ЗДО і родини у підготовці дітей експериментальної групи до школи відіграв організований Сімейний клуб, популярними формами роботи в межах якого є круглі столи, психологічні тренінги, рішення педагогічних ситуацій, обговорення досвіду сімейного виховання, проблемні ситуації (мозковий штурм), виставки спільних робіт, фотозвіти з організації життя дітей. Організація роботи сімейного клубу здійснювалась в електронній формі (спілкування на сайті ЗДО, перегляд роликів навчально-виховного змісту на ютубі, електронне листування, пам'ятки для батьків, корисні поради, індивідуальні та групові консультації психолога, батьківські конференції, тощо).

У співпраці з батьками ми застосовували акції, флешмоби, соціомоби, артмоби, колективні творчі справи: створення дерев родоводу, родинних газет, підготовка матеріалу до скриньок мудрості, огляду бабусиних торбинок, створення міні-музеїв. Такі спільні заходи батьків і педагогів сприяли

формуванню педагогічної компетенції батьків, націленню їх на виховання дітей в атмосфері любові, взаєморозуміння, злагоди, зверненні до свого роду, народу, його традицій і звичаїв та якісної підготовці дітей до шкільного навчання.

Наприкінці формувального етапу ми відмічали позитивні зміни у ставленні дітей до школи, навчання, прояви готовності до школи. Так, демонструючи інтелектуальну готовність до школи, діти вміють порівнювати предмети, встановлювати, що спільного в них і чим вони відрізняються; класифікують предмети за їх належністю і призначенням; вміють послідовно діяти не лише виконуючи навчальне завдання, а й під час гри, здатні зосереджуватися, аналізувати, синтезувати, узагальнювати і робити найпростіші висновки, знаходити невідповідність на малюнках; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки явищ.

У дітей експериментальної групи на належному рівні розвинене мовлення, достатній словниковий запас; скоординовані рухи, спостерігається певна врівноваженість, саморегуляція поведінки; зникли конфлікти між дітьми, вони вирішують проблеми, вільно виказуючи власну думку і з повагою ставлячись до думок інших. Діти експериментальної групи комунікабельні, ввічливі, доброзичливі і дисципліновані.

За результатами спостережень за роботою вихователів експериментальної групи можна зробити висновок, що значно змінилися усвідомлення ними цілей і завдань взаємодії з родинами вихованців у підготовці дітей старшого дошкільного віку до школи та виконанні педагогічних умов успішної взаємодії з ними.

Вихователі цілком і повністю усвідомлюють важливість тісної взаємодії з батьками та членами родинами вихованців у підготовці дітей до школи: 90% опитаних вихователів виконують в роботі з батьками педагогічні умови, відвідують та спілкуються з батьками вихованців, організують для батьків консультації, лекції, ділові ігри, плідно працює сторінка «Готуємося до школи» на сайті ЗДО, батьки познайомилися та спілкуються між собою,

ділячись набутим педагогічним досвідом, завдяки отриманим знанням; батьки та члени родини вихованців беруть участь у плануванні та організації заходів з питань підготовки дітей до школи, є активними учасниками та помічниками педагогів у проведенні екскурсій, свят, відкритих занять.

Діти експериментальної групи радіють тому, що авторитетні для них «команди» – батьки і вихователі співпрацюють, тому й діти стали більш дружними, уважними до інших, дисциплінованими. Діти знають, що школа – це не страшно, це не гра, з якої можна вийти. Вони розуміють, що шкільне навчання є їх першою у житті поважною справою, тому діти націлені на школу, як на місце отримання знань, умінь, навичок «справжнього» школяра, учня.

Проведена робота дає змогу надати практичні поради батькам вихованців щодо підготовки дитини до школи.

1. Якщо Ви прагнете розвивати інтелект вашої дитини, але недостатньо чітко уявляєте, в першу чергу необхідно усвідомити, що інтелект – це своєрідний спосіб мислення, унікальний і винятковий для кожної людини, який визначається здатністю зосереджуватися на пізнавальному завданні, умінням гнучко перемикатися, порівнювати, швидко встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки тощо – включите ігри і вправи для формування мотиваційної готовності до школи.

2. Під час виконання вправ і головоломок виконуйте разом з дитиною інтелектуальні ігрові завдання – це чудодійним чином вплине на розвиток дитини, впевненість дитини у власних силах. Проблемно-ігрова форма дозволяє формувати готовність дитини до школи і підтримувати пізнавальну активність дитини.

3. Кожні заняття, ігри, вправи не повинні стомлювати старшого дошкільника, тому проводьте їх частіше, але протягом – не більше 20-25 хвилин.

4. Нагороди за старання, помірне навантаження та правильний режим – основа підтримки інтересу до навчання та створення умов для цього. Щоб

дитина, коли стане першокласником, із задоволенням ходила до школи та вбирала нову інформацію, як губка, важливо правильно її підготувати.

5. Щоб налаштувати старшого дошкільника на навчання в школі, для підтримки в дитині спраги до нових знань: Мотивуйте. Дозвольте перепочити. Цікавтеся (як провела день, що було хорошого, що веселого, що найбільше запам'яталось тощо). Не перевантажуйте. Не сваріть. Підтримайте її та допоможіть зробити краще. Відпочивайте активно. Забезпечте правильний режим дня – дитині легше бути сприйняти шкільний режим.

Соціально відповідальні батьки багато зусиль витрачають для того, щоб їхні діти вирости досконалими особистостями, максимально самореалізувалися в житті, проте ці зусилля не завжди дають очікувані результати, що великою мірою залежить і від системи сімейних цінностей, рівня особистісної культури кожного з батьків, у тому числі педагогічної культури.

Заклад дошкільної освіти є помічником родини у навчанні та вихованні дітей, проте, на жаль, авторитет пересічного дошкільного закладу серед громадян не надто адекватний: водночас однаково багато можна почути претензій, як від батьків до ЗДО, так й від педагогів до батьків. Причин об'єктивних і суб'єктивних – чимало, однак, головне в тому, що два з трьох основних суб'єктів виховного процесу (дитина–батьки–педагоги), на жаль, надто далекі від взаєморозуміння, від цього страждає дитина, адже вона має пристосовуватися до обох систем виховного впливу – родинного і суспільного.

Проведена робота демонструє ефективність педагогічних умов взаємодії закладу дошкільної освіти та родини у підготовці дитини старшого дошкільного віку до школи.

2.3. Оцінка ефективності впроваджених педагогічних умов взаємодії ЗДО і родини у підготовці дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання

З метою визначення ефективності виконання визначених педагогічних умов взаємодії закладу дошкільної освіти і родини в процесі підготовки дитини до школи, виявлення якісних і кількісних змін у досліджуваних процесах відповідно до програми експериментального дослідження була розроблена методика контрольного експерименту, яка включала проведення діагностичних зрізів за програмою констатувального експерименту з використанням ідентичних йому методів, а також порівняльний аналіз результатів констатувального та контрольного етапів за показниками розроблених критеріїв готовності до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку в контрольній та експериментальній групах.

Результати контрольного тестування дітей експериментальної і контрольної груп зведено у таблиці Д2.7-Д2.8 (Додаток Б). Здійснено кількісний аналіз контрольних зрізів рівнів готовності до шкільного навчання досліджуваних дітей (Табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Кількісний аналіз результатів контрольного тестування дітей обох груп

Група \ Рівень	Усього дітей	Високий		Середній		Низький	
		дітей	%	дітей	%	дітей	%
ЕГ	20	8	40	11	55	1	5
КГ	20	5	25	11	55	4	20

За даними таблиці 2.9 побудовано порівняльну діаграму результатів контрольного тестування дітей експериментальної і контрольної груп (Рис. 2.3). За даними таблиць 2.5 і 2.9 побудовано діаграму, яка демонструє динаміку готовності до шкільного навчання дітей експериментальної групи протягом дослідження (Рис. 2.4).

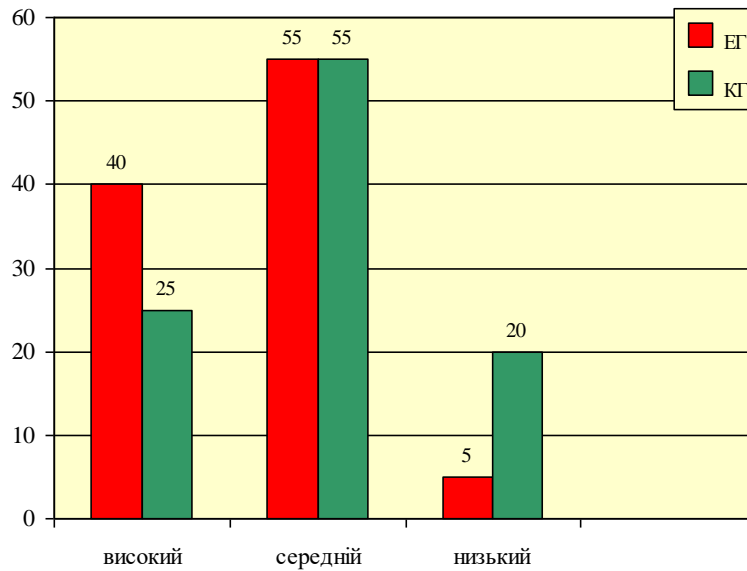

Рис. 2.3. Порівняльна діаграма результатів контрольного тестування дітей експериментальної і контрольної груп

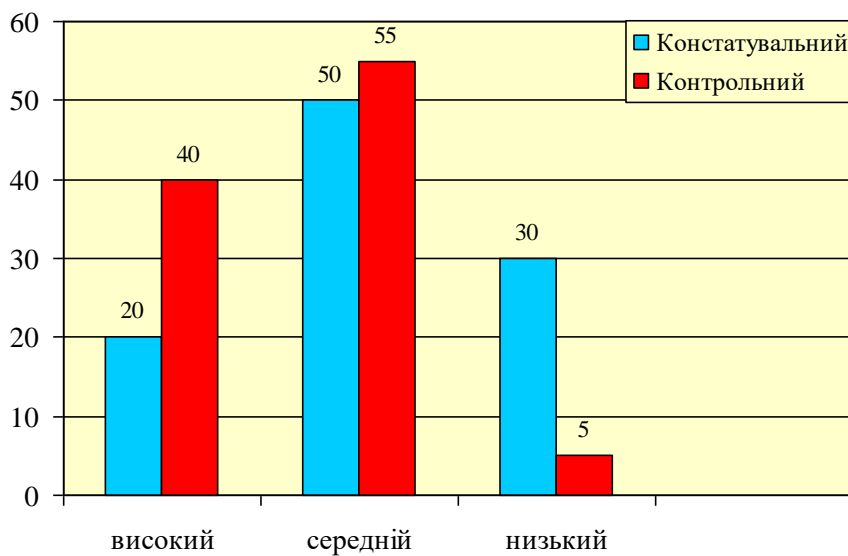

Рис. 2.4. Динаміка готовності до шкільного навчання дітей експериментальної групи протягом дослідження

Таким чином, кількісний та якісний аналіз результатів контрольного тестування демонструє значні позитивні зміни у готовності до шкільного

навчання дітей експериментальної групи, що надає можливість зробити висновки про ефективність системи роботи з оптимізації взаємодії закладу дошкільної освіти та родини шляхом створення визначених педагогічних умов.

Висновки до другого розділу

Матеріали контрольної діагностики дітей обох старших груп Сосницького ЗДО «Сонечко» та їх кількісний і якісний аналіз свідчать про значні зміни на краще у показниках готовності до шкільного навчання дітей експериментальної групи протягом експерименту: кількість дітей з високим рівнем готовності до шкільного навчання збільшилась у 2 рази (20% до 40%) і перевищують аналогічні показники дітей контрольної групи у 1,6 рази (40% до 25%); кількість дітей ЕГ з низьким рівнем готовності до школи зменшилась у 6 разів (30% до 5%) і нижча за кількість дітей КГ з аналогічними показниками у 5 разів (25% до 5%).

Сумарні показники високого і середнього рівнів дітей експериментальної групи складають 95%, тоді як в дітей КГ аналогічні показники – 65%. Слід зауважити, що в дітей КГ не спостерігається динаміка рівнів готовності до шкільного навчання: протягом дослідження одна дитина змінила показник з низького на середній рівень – очевидно це пояснюється недостатньою організацією співпраці закладу дошкільної освіти та родини у підготовці дітей до школи.

Якісний аналіз результатів контрольного тестування та спостережень за дітьми експериментальної групи протягом дослідження демонструє зміни на краще у їх готовності до шкільного навчання. Діти експериментальної групи практично усі виявляють психофізіологічну та особистісну готовність (мотиваційну, інтелектуальну, емоційно-вольову, соціальну) до шкільного навчання.

Результати експерименту показали, що цілеспрямована, науково обґрунтована, систематична педагогічна робота з формування готовності дітей до шкільного навчання за умови співпраці з батьками вплинула не лише на результативність показників, але й сприяла формуванню у дітей позитивного ставлення до процесу та результатів навчальної діяльності як основи готовності до шкільного навчання, розвитку пізнавальних інтересів та бажання вчитися.

Отже, педагогічні умови взаємодії закладу дошкільної освіти з родинами у підготовці старших дошкільників до школи: 1) педагогічна просвіта батьків та членів родини вихованців; 2) залучення батьків до участі в освітньому процесі ЗДО; 3) урізноманітнення форм взаємодії педагогів закладу дошкільної освіти та родин вихованців – є ефективними.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз проблеми показав, що взаємодія закладу дошкільної освіти та родини у підготовці дитини до школи є актуальною проблемою педагогічної та психологічної науки, що дозволило зробити наступні висновки.

1. З'ясовано, що досліджувана проблема широко репрезентована у науковій літературі вітчизняними та зарубіжними педагогами і психологами, проблема відображена у чинному українському законодавстві в галузі дошкільної освіти.

В магістерській роботі здійснено аналіз відображення досліджуваної проблеми у державних нормативних документах України: у Базовому компоненті і дошкільної освіти та чинних програмах розвитку дитини дошкільного віку, у працях вітчизняних науковців визначено основні поняття, на які потрібно спиратися при побудові моделі підготовки дитини старшого дошкільного віку до шкільного навчання на засадах взаємодії педагогів закладу дошкільної освіти та родини вихованців.

Визначено, що зміст методики взаємодії ЗДО та родини у підготовці дитини до навчання в новій українській школі необхідно визначати із врахуванням особистісно орієнтованого підходу, який передбачає створення певних педагогічних умов.

2. В магістерській роботі теоретично обґрунтовано важливість взаємодії педагогів закладу дошкільної освіти і батьків та інших членів родини у процесі підготовки дитини старшого дошкільного віку до шкільного навчання і уточнено основні поняття: «взаємодія», «готовність дитини до школи», «психофізіологічна готовність до школи», «особистісна готовність до школи», «мотиваційна готовність до школи», «емоційно-вольова готовність до школи», «інтелектуальна готовність до школи», «соціальна готовність до школи» та ін.

Готовність дитини до школи визначається, як досягнення нею таких рівнів психофізіологічного, інтелектуального та особистісного розвитку, які

засвідчують її здатність бути активним суб'єктом шкільного життя взагалі та навчальної діяльності – зокрема.

Лише певна збалансованість психофізіологічної, інтелектуальної, мотиваційної, емоційної, вольової та соціальної складових засвідчують достатній рівень сформованості у дитини старшого дошкільного віку готовності до школи.

Встановлено, що готовність являє собою структурний феномен, що містить як складові цінності, мотиви, установки, так і соціально-психологічні стереотипи, знання, уміння й навички. Підготовка дитини старшого дошкільного віку забезпечується лише комплексним розвитком усіх складових готовності дитини до школи.

3. Визначено педагогічні умови оптимізації взаємодії педагогів закладу дошкільної освіти і батьків та інших членів родини у процесі підготовки дитини старшого дошкільного віку до шкільного навчання: 1) педагогічна просвіта батьків та членів родини вихованців; 2) залучення батьків до участі в освітньому процесі ЗДО; 3) урізноманітнення форм взаємодії педагогів закладу дошкільної освіти та родин вихованців.

Впроваджено в освітній процес експериментальної групи (старшої групи «Малятко» Сосницького ЗДО «Сонечко» Чернігівської області) систему роботи з перевірки ефективності визначених педагогічних умов успішної взаємодії закладу дошкільної освіти та родини у підготовці дитини старшого дошкільного віку до шкільного навчання; розроблено критерії і показники готовності до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку; визначено наявні рівні готовності до школи у дітей старшого дошкільного віку до і після формувального впливу; здійснено анкетування вихователів з метою виявлення факторів, які впливають на ефективність підготовки старших дошкільників до школи та ролі взаємодії ЗДО та родини на якість формування готовності до школи; систематизовано і оформлено результати дослідження до і після формувального впливу.

4. Результати контрольної діагностики дітей експериментальної і контрольної груп та їх кількісний і якісний аналіз свідчать про переважно високий та середній рівні готовності до шкільного навчання в дітей експериментальної групи: кількість дітей з високим рівнем збільшилась у 2 рази (20% до 40%) і перевищує аналогічні показники дітей контрольної групи у 1,6 рази (40% до 25%); кількість дітей ЕГ з низьким рівнем зменшилась протягом дослідження у 6 разів (від 30% до 5%) і менша за аналогічні показники дітей КГ у 5 разів (5% до 25%). Сумарні показники високого і середнього рівнів готовності до шкільного навчання дітей експериментальної групи складає 95%, тоді як в учнів контрольної групи аналогічні показники – 65%.

Якісний аналіз результатів контрольного тестування та спостережень протягом дослідження демонструє зміни на краще у готовності до шкільного навчання дітей експериментальної групи, які виявляють психофізіологічну та особистісну готовність (мотиваційну, інтелектуальну, емоційно-вольову, соціальну) до шкільного навчання.

Результати експерименту показали, що цілеспрямована, науково обґрунтована, систематична педагогічна робота з формування готовності дітей до шкільного навчання при створених визначених педагогічних умовах взаємодії ЗДО і родини у підготовці дитини до школи вплинула не лише на результативність показників, але й сприяла формуванню у дітей позитивного ставлення до процесу та результатів навчальної діяльності, як основи готовності до шкільного навчання, розвитку пізнавальних інтересів та бажання вчитися.

Отже, результати проведеної роботи доводять позитивну динаміку готовності до школи дітей, що надає можливість зробити висновки про ефективність педагогічних умов взаємодії ЗДО та родини у підготовці дитини до школи: 1) педагогічна просвіта батьків та членів родини вихованців; 2) залучення батьків до участі в освітньому процесі ЗДО; 3) урізноманітнення

форм взаємодії педагогів закладу дошкільної освіти та родин вихованців. Такий висновок підтверджує висунуту на початку дослідження гіпотезу.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів цієї багатогранної проблеми. Перспективою подальшого дослідження може стати розробка експериментальної моделі взаємодії ЗДО та родини в інших напрямках освітнього процесу сучасного ЗДО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0615736-12>. (Дата звернення 02.12.2023).
2. Бех І. Особистісно зорієнтоване виховання: науково-методичний посібник. Київ: ІЗМН, 1998. 204 с.
3. Біла І. Розвиток пізнавальної діяльності дошкільників. Кам'янець-Подільський, 2009. 120 с.
4. Білоус С. Тематичний тиждень у дитячому садку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 1. С. 4–9.
5. Богуш А. Дошкільна і початкова ланки освіти – сходинки наступності. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2017. Вип. 28. С. 23–27.
6. Богуш А. Передшкільна освіта в сучасному освітньому просторі. *Рідна школа*. 2014. №12. С.8-12.
7. Богуш А., Грама Н., Лучан Н. Розвиток особистості дитини дошкільного віку у різних видах діяльності. Одеса, 2013. 236 с.
8. Боровська О., Стаценко Н. Готовність дитини до НУШ: важливі аспекти. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 1. С. 37–41.
9. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ: методичний посібник / заг. ред. Н. Гавриш; авт. кол.: Г. Беленька, С. Васильєва, Н. Гавриш, В. Маршицька, С. Нечай, Г. Орлова, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр. Харків: Мадрид, 2015. 220 с.
10. Впевнений старт: програма розвитку дітей дошкільного віку / керівник проекту Б. Жебровський; авт.кол.: О. Андрієтті, О. Голубович, О. Долинна та ін. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 99 с.
11. Гавриш Н., Крутій К. Новий закон України «Про освіту»: які зміни очікують наше дошкільня? *Дошкільне виховання*. 2017. № 11. С. 2–6.
12. Галицька Т. Взаємодія закладу дошкільної освіти з родиною: сучасні підходи. Дошкільний навчальний заклад. 2018. № 11. С. 11–13.

13. Головка М., Резнікова В. Виховання педагогічної культури батьків як провідний напрям взаємодії дошкільного навчального закладу та сім'ї. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. 2017. № 1. С. 62–65.

14. Горбенко Н., Жейнова С., Таган Л. Взаємодія закладів дошкільної освіти з батьками – співпраця заради майбутнього. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/pdf>. Digital Library NAES of Ukraine. P. 129-148.

15. Гузь В., Жейнова С., Таган Л. Організаційно-педагогічні умови ефективної взаємодії дошкільного закладу з сім'єю. *Молодь і ринок*. 2018. №3. С. 27–30.

16. Дєдов О. Діагностика готовності дітей до школи. Хотин, 2014. 194 с.

17. Дитина: освітня програма для дітей від 2 до 7 р. / наук. керівник проекту В. Огнев'юк; авт. кол.: Г. Беленька та ін. Київ, 2016. 303 с.

18. Дитина в дошкільні роки: комплексна освітня програма / керівник К. Крутій, авт. кол.: А. Богуш та ін.; Ін-т педагогіки і психології Тернопільського НПУ ім. В. Гнатюка. Запоріжжя: ЛПС, 2016. 159 с.

19. Долинна О., Низьковська О. Батьки в дошкільному закладі: споживачі та гості чи партнери-однодумці? *Дошкільне виховання*. 2007. № 1. С. 6-8.

20. Долинна О., Гребенніков І., Харчев А. та ін. Активізація взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї. *Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку: форми здобуття, організація і зміст роботи: збірник методичних матеріалів*. Тернопіль: Мандрівець, 2011. 480 с.

21. Задорожна Г. Взаємодія закладів освіти з сім'ями дітей 6–7 років, як важлива умова їхнього правового виховання. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*. 2017. № 17/18. С. 54–60.

22. Закон України «Про освіту» від 05 верес. 2017 р. № 2145-VIII; ред. від 19.01.2019. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (Дата звернення: 05.02.2024).

23. Закон України «Про дошкільну освіту»; ред. від 19.01.2019. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (Дата звернення: 02.12.2023).

24. Кампов С. Співпраця сім'ї та дошкільного закладу у вихованні дітей. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2016. Вип. №2 (39). С. 91-94.

25. Каньоса Н. Теорія та методика співпраці ДНЗ з родинами: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський, 2015. 121 с.

26. Карагозлю Ф. Педагогічні умови взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Дошкільна педагогіка»; Південноукраїнський НПУ імені К. Д. Ушинського». Одеса, 2019. 20 с.

27. Кірієнко Т. Співпраця з родиною. Семінар для педагогів. *Дошкільне виховання.* 2006. № 10. С. 7-9.

28. Ковалевська Н. Впровадження у роботу дошкільного навчального закладу нової форми співпраці – батьківський клуб. *Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць.* Кам'янець-Подільський. 2017. Вип. 23; Ч. 2. С. 179–184.

29. Ковшар О. Теоретико-методичні засади організації передшкільної освіти: монографія. Кривий Ріг: Вид. Р.А. Козлов, 2015. 270 с.

30. Корякіна І. Особистісна готовність дітей 6-го року життя до школи як актуальна проблема сьогодення. Бердянськ: БДПУ. 2010. № 3. С. 176-185.

31. Котирло В., Ладивір С. Дитячий садок і сім'я. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 220 с.

32. Крутій К. Взаємодія з батьками та взаємовідносини з дітьми. 1111 запитань до професора. Запоріжжя, 2012. С. 224–275.

33. Купрієнко В. Партнерська взаємодія закладу дошкільної освіти, початкової школи і батьків щодо формування готовності дошкільників до школи. Сучасні стратегії, цінності й пріоритети дошкільної та початкової освіти: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 24 листопада 2021 р., м. Дніпро, КЗВО «ДАНУ» ДОР» / Наук. ред. В. Шинкаренко. 2021. С. 212-219.

34. Курчатова А., Вегера Т. Мотиваційна готовність дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі: співвідношення ключових понять. *Молодий вчений*. 2022. № 9 (109), вересень. С. 78-82.
35. Кушнір В. Сучасні виклики до передшкільної освіти в контексті завдань Нової української школи. Дошкільна освіта в контексті нових цілей української школи: колективна монографія. 2020. НамеІn: InterGING. С. 6-21.
36. Ліпчевська І., Половіна О. Наступність дошкільної освіти та Нової української школи: реалії та перспективи. *Інноватика у вихованні*. 2018. Вип. 7 (1). С. 203–214.
37. Любарська І. Співпраця дошкільного закладу і родини у контексті підготовки дитини до школи. Монографія. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2011. 72 с.
38. *Малюнок: програма виховання дітей дошкільного віку / наук. керівник З. Плохій*. 2001. 286 с.
39. Матвієнко С. Актуальні проблеми передшкільної освіти: навчально-методичний комплекс. Ніжин: Вид-во НДУ імені Миколи Гоголя. 2016. 42 с.
40. Матвієнко С. Передшкільна освіта: теорія та практика: навчальний посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 183 с.
41. Методичні рекомендації щодо організації взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками вихованців: лист МОН України від 11 жовт. 2017 р. №1/9-546. URL: <https://drive.google.com/file/d/0Bxpu4GDxDpc7YWVvcWUtVWJpdEk/view> (Дата звернення: 26.10.2023).
42. Назаренко А. Сім'я і дошкільний заклад. *Дошкільне виховання*. 1995. № 8. С. 11-12.
43. Ночвінова О. Workshop у дитячому садку, або Творимо дива разом. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. №2. С. 38–40.
44. Павелків Р., Цигипало О. Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 296 с.

45. Пантюк Т. Суспільно-педагогічні детермінанти підготовки дітей до школи в Україні: теорія і практика: дис. на здобуття наук. ступ. доктора пед. наук; 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Дрогобич, 2018. 380 с.
46. Піроженко Т., Карабаєва І., Соловйова Л., Хартман О. Вивчення готовності дітей старшого дошкільного віку до систематичного навчання в умовах реформування української школи. 2022. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/732153>. (Дата звернення 27. 03.2024).
47. Програми розвитку дітей. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/programi-rozvitku-ditej>. (Дата звернення: 25.02.2024).
48. Робота з родинами вихованців дитячого садка / упоряд. В. Сухар. Харків: Ранок, 2008. 176 с.
49. Розлуцька Г. Взаємодія соціальних інститутів у вихованні дітей: навч-методичний посібник. Ужгород: Говерла, 2018. 114 с.
50. Рудік О., Молодушкіна І. Взаємодія ДНЗ та сім'ї. Харків, 2013. 222 с.
51. Світ дитинства: комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / упоряд.: О. Байєр, Л. Балтіна, А. Богущ та ін.; за заг. ред. Л. Балтіної. Тернопіль: Мандрівець, 2015. 197 с.
52. Сема О. Проблеми співпраці вихователя та батьків. *Психолого-педагогічний пошук: збірник наукових праць*. Глухів, 2016. Вип. 3. С. 239–243.
53. Семенова Н., Лаврів Х., Бондарчук Д. Взаємодія дошкільного навчального закладу і сім'ї у вихованні особистості дитини дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема. *Науковий вісник Східноєвропейського НУ ім. Л. Українки*. Серія: Педагогічні науки. 2017. № 2. С. 19–29.
54. Сербіна Н., Січкач І., Молочко М. Дитячий садок, батьки та школа: форми ефективної взаємодії. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 1. С. 43–47.
55. Сотник Ю. Сталий розвиток дошкільнят засобами екологічного виховання. *Нива знань*. 2018. № 3. С. 29–30.

56. Спичак М. Курс на співпрацю з батьками. Дошкільне виховання. 2007. № 3. С. 14-18.
57. Стадненко Н., Ілляшенко Т., Обухівська А. Методика діагностики готовності до навчання в школі дітей шестирічного віку. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001. 20 с.
58. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям. К.: Рад. Школа, 1988. 282 с.
59. Таран В. Робота з батьками в напрямі виховання дошкільників в моральному кліматі пам'яті. *Психолого-педагогічний пошук*: збірник наукових праць за матеріалами II Всеукр. студент. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми дошкільної освіти: перспективи, інновації, розвиток» (21–22 квітня). Глухів, 2016. Вип. 3. С. 261–265.
60. Федорович Л. Підготовка дітей до школи в умовах навчально-виховного комплексу: дисертація канд. пед. наук: 13.00.09; Криворізький ДПУ. Кривий Ріг, 2003. 260 с.
61. Філімонова Т. Психолого-педагогічна підготовка дітей до школи: навчально-методичний посібник. Миколаїв: СПД Румянцева, 2020. 218 с.
62. Чекан О. Особливості державних стандартів щодо освіти дітей дошкільного віку. *Освіта і наука*. 2022. Вип. 1 (32). С. 109-114.
63. Шаповалова О. Роль сім'ї у дошкільній освіті: теорія і практика: навч. посібник для студентів ВНЗ. Суми: СДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 225 с.
64. Я у світі: програма розвитку дитини дошкільного віку у 2 ч.; Ч. 2. Від трьох до шести (семи) років: навч. програма / наук. керівник О. Кононко; авт. кол.: О. Аксьонова, А. Аніщук, Л. Артемова та ін. Київ, 2014. 452 с.
65. Яременко О. Корекція розвитку. Готовність дитини до навчання в школі: діагностична методика. Київ. 2015. 12 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Діагностичний матеріал для батьків та членів родини

1. Анкета для батьків «Оцінка особливостей поведінки дитини 6-7 років».

Батькам пропонують оцінити особливості поведінки за останнє півріччя - рік. Якщо дана особливість поведінки властива дитині і з'явилась недавно, то відповідний пункт оцінюється 2 балами, якщо вказані особливості з'являються час від часу незалежно від віку 1 бал, за їх відсутністю ставиться 0 балів. 1. В останній час (півроку - рік) сильно змінилася, стала зовсім іншою. 2. Часто грубіянить, намагається «переговорити» дорослого. 3. Закинула свої улюблені іграшки і заняття, постійно проводить час на подвір'ї з іншими дітьми. 4. Втратила цікавість до дитячого садка, стала ходити туди з великим небажанням. 5. Багато запитує про школу, просить пограти з нею в школу. 6. Надає перевагу спілкуванню зі старшими дітьми і дорослим іграм з малечою. 7. Стала впертою, в усьому відстоює свою думку. 8. Кривляється, говорить писклявим голосом. 9. Постійно свариться з батьками з будь-якого приводу, навіть незначного. 10. Прагне наслідувати дорослих, з бажанням виконує їх обов'язки.

Аналіз результатів. 20-11 балів - скоріше за все, труднощі в вихованні дитини зумовлені кризою розвитку, необхідно переглянути своє ставлення до дитини і до системи вимог, інакше негативні симптоми кризи можуть стати стійкими рисами характеру. 10-6 балів - негативні реакції дитини є, скоріше всього, проявом індивідуальних особливостей чи результатом неправильного виховання, а не вікової кризи. 5-0 балів - для цього віку дитина занадто спокійна, необхідно придивитися до неї уважніше, можливо вона відстає від однолітків в своєму розвитку.

2. Анкета для педагогів «Самооцінка готовності педагогів ЗДО до взаємодії з батьками вихованців».

1. Мій рівень знань про сім'ю, її виховний потенціал, особливості виховання самостійності в сім'ї, освітні потреби батьків: а) на високому рівні б) на достатньому рівні в) недостатній г) низький.

2. У мене сформовано усвідомлене ставлення до організації спілкування з батьками вихованців, я розумію свої помилки і труднощі в організації взаємодії з ними а) на високому рівні б) на достатньому рівні в) недостатній г) на низькому рівні.

3. Я готовий до постійного професійного удосконалення у сфері спілкування і взаємодії з батьками вихованців а) на високому рівні б) на достатньому рівні в) недостатній г) на низькому рівні.

4. Я володію знаннями про методи и прийоми виховання самостійності дітей в сім'ї: а) на високому рівні б) на достатньому рівні в) недостатній г) на низькому рівні.

5. При організації взаємодії з батьками вихованців я враховую специфіку сімейного виховання, соціальні запити і рівень їхньої педагогічної компетентності: а) на високому рівні б) на достатньому рівні в) недостатньо г) на низькому рівні.

6. При взаємодії з батьками я використовую як традиційні, так й інноваційні форми роботи: а) на високому рівні б) на достатньому рівні в) недостатньо г) на низькому рівні.

7. Я володію розвинутими комунікативними навичками (умію встановлювати контакт з батьками вихованців, співпереживати, розуміти, попереджати і грамотно вирішувати конфліктні ситуації, володію етикетними нормами спілкування і поведінки, витримкою, тактом) а) на високому рівні б) на достатньому рівні в) недостатньо г) на низькому рівні.

3. Бланк для фіксування результатів аналізу планів роботи з батьками, протоколів батьківських зборів.

Форми взаємодії з батьками _____.

Тематика _____ зустрічей, _____ заходів

_____.

Тематика індивідуальних бесід _____.

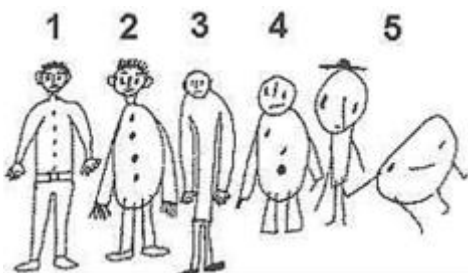
З якими питаннями (проблемами) звертаються батьки

Методики діагностування готовності дитини до школи.

1. Діагностика готовності до школи (Тест Керна-Йірасика).

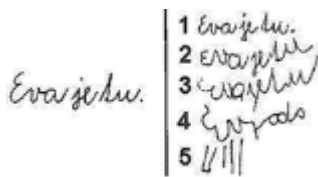
Тест виявляє загальний рівень психічного розвитку, рівень розвитку мислення, вміння слухати, виконувати завдання за зразком, довільність психічної діяльності. Тест складається з 3-х частин: тест «Малюнок людини» (чоловічої фігури); копіювання фрази з письмових букв; змальовування точок.

а) Тест «Малюнок людини». Оцінювання: 1 бал: намальована чоловіча постать (елементи чоловічого одягу), є голова, тулуб, кінцівки; голова з тулубом з'єднується шиєю, вона не повинна бути більшою за тулуб; голова менша за тулуб, на голові – волосся, можливий головний убір, вуха; на обличчі – очі, ніс, рот; руки мають кисті з п'ятьма пальцями; ноги відігнуті (тобто є ступня або черевик); фігура намальована синтетичним способом (контур цільний, ноги і руки ніби ростуть з тулуба, а не прикріплені до нього). 2 бали: виконання всіх вимог, крім синтетичного способу малювання, або якщо присутній синтетичний спосіб, але не намальовані 3 деталі: шия, волосся, пальці; обличчя повністю є промальованим. 3 бали: фігура має голову, тулуб, кінцівки (руки і ноги намальовані двома лініями); можуть бути відсутніми: шия, вуха, волосся, одяг, пальці на руках, ступні на ногах. 4 бали: примітивний малюнок з головою і тулубом, руки і ноги не промальовані, можуть бути у вигляді однієї лінії. 5 балів: відсутність чіткого зображення тулуба, немає кінцівок; каракулі.

б) Копіювання фрази з письмових букв. Завдання. Дитині пропонують подивитися на написане на аркуші (фраза крупними літерами, перша буква – велика «Він їв суп»). Завдання. Дитині пропонують намалювати, як вона вміє, людину у певному місті аркуша. Під час малювання неприпустимо поправляти дитину, дорослий мовчки спостерігає.

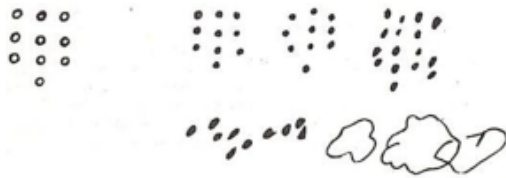
Оцінювання. 1 бал: добре і повністю скопійований зразок; букви можуть бути трохи більшими ніж у зразку, але не в 2 рази; перша літера – велика; фраза складається з трьох слів, їх розташування на аркуші горизонтальне (можливо невелике відхилення від горизонталі). 2 бали: зразок скопійовано розбірливо; розмір букв і горизонтальне положення не враховується (літери можуть бути більші, рядок може йти вгору або вниз). 3 бали: напис розбитий на три частини, можна зрозуміти хоча б 4 літери. 4 бали: зі зразком збігаються хоча б 2 літери, розрізняється рядок. 5 балів: нерозбірливі каракулі, черкання.

в) Змальовування точок. Завдання. Дитині пропонують намалювати такі ж самі, як на зразку точки. У зразку 10 точок знаходяться на рівній відстані одна від одної по вертикалі і по горизонталі.

Оцінювання. 1 бал: точне копіювання зразка, допускаються невеликі відхилення від рядка або стовпця, зменшення малюнка, неприпустиме збільшення. 2 бали: кількість і розташування точок відповідають зразку, допускається відхилення до трьох точок на половину відстані між ними; точки можуть бути замінені кружечками. 3 бали: малюнок у цілому відповідає зразку, по висоті або ширині не перевищує його більше, ніж у 2 рази; число точок може не відповідати зразку, але їх не повинно бути більше 20 і менше 7; допустимо розворот малюнка навіть на 180 градусів. 4 бали: малюнок складається з точок, але не відповідає зразку. 5 балів: каракулі, черкання.

Після оцінки кожного завдання всі бали складаються. Якщо дитина набрала в сумі за всіма трьома завданнями: 3-6 балів – у неї високий рівень готовності до школи; 7-12 балів – середній рівень; 13 -15 балів – низький рівень готовності, дитина потребує додаткового обстеження інтелекту та психічного розвитку.

2. Опитувальник орієнтовного тесту шкільної зрілості Керна-Йірасика.

Тест проводиться у вигляді бесіди «запитання-відповідь». Завдання може звучати так: «Зараз я буду задавати запитання, а ти намагайся відповісти на них». Якщо дитині важко відразу відповісти на запитання, можна допомогти їй декількома навідними питаннями. Відповіді фіксуються в балах, потім складаються.

Запитання. Яка тварина більша – кінь чи собака? Вранці ми снідаємо, а вдень ... Вдень світло, а вночі ... Небо блакитне, а трава ... Черешні, груші, сливи, яблука – це що? Чому перед тим як проїде потяг, опускається шлагбаум? Що таке Київ, Одеса, Суми? (Назвати будь-які міста). Котра година? (Показати на годиннику, справжньому чи іграшковому). Маленька корова – це теля, собака – це ..., овечка – це ...? Собака більше схожий на курку або кішку? Чим? Що у них спільного? Чому на всіх автомобілях є гальма? Чим схожі один на одного молоток і сокира? Чим схожі один на одного кішка і білка? Чим відрізняються цвях і гвинт? Як би ти впізнав їх, якби вони лежали перед тобою на столі? Футбол, стрибки у висоту, теніс, плавання – це ... Які ти знаєш транспортні засоби? Чим відрізняється старий чоловік від молодого? Яка між ними різниця? Чому люди займаються спортом? Чому це погано, коли хтось ухиляється від роботи? Чому на конверт з листом потрібно наклеювати марку? Оцінювання. Кінь = 0 балів; неправильна відповідь = -5

балів. Обідаємо = 0; вечеряємо, спимо = -3 бали. Темно = 0; неправильна відповідь = -4. Зелена = 0; неправильна відповідь = -4. Фрукти = 1; неправильна відповідь = -1. Щоб поїзд не зіткнувся з автомобілем = 0; неправильна відповідь = -1. Міста = 1; станції = 0; неправильна відповідь = -1. Правильно показано = 4; показано тільки цілу годину або чверть години = 3; не знає годин = 0. Цуценя, ягня = 4; тільки одна правильна відповідь = 0; неправильна відповідь = -1. На кішку, тому що у них по 4 лапи, шерсть, хвіст, пазурі (досить одної подібності) = 0; на кішку без пояснення = -1; на курку = -3. Вказано дві причини: гальмувати з гори, зупинятися, уникати зіткнення і так далі = 1; одна причина = 0; неправильна відповідь = -1. Дві загальні ознаки: вони з дерева і заліза, це інструменти, ними можна забивати цвяхи, у них є рукоятки тощо = 3; одна ознака = 2; неправильна відповідь = 0. Визначення, що це тварини або приведення двох спільних ознак: у них 4 лапи, хвости, шерсть, вони можуть лазити по деревах тощо. = 3; одна ознака = 2; неправильна відповідь = 0. У гвинта різьба (така закручена лінія навколо) = 3; гвинт вкручується, а цвях забивається або у гвинта є гайка = 2; неправильна відповідь = 0. Спорт (фізкультура) = 3; ігри (вправи, гімнастика, змагання) = 2; неправильна відповідь = 0. Три наземних транспортних засоби + літак або корабель = 4; тільки три наземних транспортних засоби чи повний перелік з літаком, кораблем, але тільки після пояснення, що транспортні засоби – це те, на чому можна пересуватися = 2; неправильна відповідь = 0. Три ознаки (сиве волосся, відсутність волосся, зморшки, погано бачить, часто хворіє тощо.) = 4; одна або дві відмінності = 2; неправильна відповідь (у нього палиця, він курить ...) = 0. З двох причин (щоб бути здоровими, загартованими, щоб не були товстими тощо.) = 4; одна причина = 2; неправильна відповідь (щоб щось вміти, щоб заробити гроші тощо.) = 0. Інші повинні працювати за нього (або інший вираз того, що хтось несе збиток внаслідок цього) = 4; він ледачий, мало заробляє, не може нічого купити = 2; неправильна відповідь = 0. Так платять за пересилання цього листа = 5; отримувач повинен був би заплатити штраф = 2; неправильна відповідь = 0.

Підсумовуємо бали: сума + 24 і вище – високий вербальний інтелект (кругозір). сума від + 14 до 23 – вище середнього. сума від 0 до + 13 – середній показник вербального інтелекту. від -1 до – 10 – нижче середнього. від – 11 і менше – низький показник.

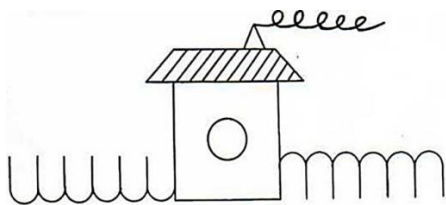
3. «Будиночок» (Н. Гуткіна). *Діагностика розвитку довільної сфери, готовності до школи.* Тест для діагностики довільної сфери. Діагностика рівня розвитку довільної сфери; може використовуватися при визначенні готовності дітей до шкільного навчання.

Методика дозволяє виявити: вміння дитини орієнтуватися в своїй роботі на зразок; вміння скопіювати його. Ці вміння потребують певного рівня розвитку довільної уваги, просторового сприйняття, сенсомоторної координації та тонкої моторики руки. Вік досліджуваних 6-10 років.

Інструкція. Перед дитиною кладеться аркуш з намальованим будиночком, чистий аркуш такого ж розміру, що і аркуш з будиночком. «Перед тобою лежить аркуш паперу й олівець. На цьому аркуші намалюй точно таку картинку, яку ти бачиш на малюнку. Не поспішай, будь уважний, постарайся, щоб малюнок був такий же, як цей зразок. Якщо ти щось не так намалюєш, то стирати гумкою не можна. Треба поверх неправильного малюнка або поруч правильно намалювати. Тобі зрозуміло завдання? Тоді приступай до роботи».

Обробка результатів (експериментального матеріалу) проводиться шляхом підрахунку балів, що нараховуються за помилки. В якості помилок розглядаються: відсутність якої-небудь деталі малюнка (паркан, дим, труба, дах, вікно, основа будиночка) – 4 бали; збільшення окремих деталей малюнка більш ніж в два рази при відносно правильному збереженні розміру всього малюнка (бали нараховуються за кожну деталь) – 3 бали; неправильно зображений елемент (кільця диму, паркан – права і ліва сторони, штрихування на даху, вікно, труба) – 2 бали. Елемент оцінюється в цілому. Якщо частина його скопійована вірно, то нараховується 1 бал. Кількість елементів у деталі малюнка не враховується; неправильне розташування деталей в просторі

(паркан не на одній з основою будиночка лінії, зміщення труби, вікна тощо) – 1 бал; відхилення прямих ліній більш ніж на 30° від заданого напрямку (перекіс вертикальних і горизонтальних ліній, завалювання забору) -1 бал; розриви між лініями в тих місцях, де вони повинні бути з'єднані (за кожен розрив) – 1 бал. У тому випадку, якщо лінії штрихування на даху не доходять до її лінії, 1 бал ставиться за всю штриховку в цілому; якщо одна лінія заходить за іншу (за кожне залізання) – 1 бал. Штрихування даху оцінюється в цілому; безпомилкове копіювання малюнка – 0 балів. За хороше виконання малюнка виставляється 0. Таким чином, чим гірше виконано поставлене завдання, тим вищою є отримана досліджуваним сумарна оцінка. Отже, 0 балів – добре розвинена довільна увага; 1-2 бали – середній розвиток довільної уваги; більше 4 балів – слабкий розвиток довільної уваги. По ходу роботи дитини психолог фіксує: якою рукою вона малює; як працює зі зразком: чи часто дивиться на нього, проводить лінії в повітрі над малюнком-зразком, чи звіряє зроблене зі зразком або малює по пам'яті; швидко (або повільно) проводить лінії; чи відволікається під час роботи; висловлюється або задає запитання під час малювання.

4. *Методика «Бесіда про школу» (Т. Нежнова).* Мета: дослідження внутрішньої позиції школяра і виявлення бажання дитини йти до школи, орієнтація на шкільно-навчальну діяльність. Матеріал: перелік питань, ручка.

Процедура проведення. Бесіда проводиться індивідуально. В ході обстеження дитині задаються питання, відповіді на які дозволяють виявити один з трьох типів орієнтації у відношенні школи і навчання. Переважна орієнтація на зміст навчальної діяльності свідчить про наявність у дитини внутрішньої позиції школяра. Варіанти відповідей та їх оцінка (Таблиця).

Запитання бесіди	Варіанти відповіді	Бали
1. Чи ти хочеш йти до школи?	А – дуже хочу. Б – так собі, не знаю. В – не хочу.	2 1 0
2. Чому ти хочеш йти до школи?	А – інтерес до навчання, занять, хочу навчитись читати, писати, стати грамотним, розумним, багато знати, довідатись про нове. Б – інтерес до зовнішньої шкільної атрибутики: нова форма, книги, портфель. В – позашкільні інтереси: у садку набридло, у школі не сплять, там весело, усі діти йдуть до школи.	2 1 0
3. Чи готуєшся ти до школи? Як ти готуєшся (тебе готують) до школи?	А – освоєння деяких навичок читання, письма, лічби: з мамою вчили літери, лічили, розв'язували задачки. Б – придбання форми, шкільного приладдя. В – заняття, що не стосуються школи.	2 1 0
4. Подобається тобі в школі? Що саме подобається (не подобається)? Найбільше? (Попереднє запитання: Чи ти був у школі?).	А – уроки, шкільні заняття, що не мають аналогів у дошкільному житті дитини. Б – позашкільні заняття та інші, не пов'язані з навчанням, моменти: перерва, заняття в позаурочний час, особистість учителя, зовнішній вигляд школи, оформлення класу. В – уроки художньо-фізкультурного циклу, знайомі і близькі дитині в дошкільному дитинстві.	2 1 0
5. Якби тобі не треба було ходити до школи та у садок, чим би ти займався вдома, як би проводив свій день?	А – заняття навчального типу: писав би літери, читав. Б – дошкільні заняття: малювання, конструювання. В – заняття, що не мають відношення до школи: ігри, допомога по господарству, догляд за тваринами.	2 1 0

Інтерпретація результатів. Високий рівень – 10-9 балів – говорить про навчальну орієнтацію дитини та позитивне ставлення до школи (внутрішня позиція школяра достатньо сформована); Середній рівень – 8-5 балів – свідчать про інтерес дитини переважно до зовнішньої атрибутики шкільного життя (початкова стадія формування внутрішньої позиції школяра); Низький

рівень – 4-0 балів – дитина не проявляє інтересу до школи (внутрішня позиція школяра не сформована).

5. Мотиваційна готовність дитини до школи (за Т. Марцінковською).

Мета: тест дозволить вам зрозуміти внутрішню позицію дитини стосовно школи. Час на відповіді не обмежений. Задавайте запитання і фіксуйте всі відповіді дитини на папері: «Уяви собі місто, в якому всього дві школи. Я буду тобі називати чим відрізняються ці школи, а ти повинен вибрати, в якій з них ти хочеш вчитися».

Запитання. 1. В одній школі проходять уроки математики, співу, української мови, праці, малювання та фізичної культури. В іншій школі тільки уроки співу, малювання і фізичної культури. 2. В одній школі є уроки та перерви. У другій школі уроків немає, є тільки перерви. 3. У першій школі за хороші відповіді ставлять оцінки 5 і 4. А в іншій дають цукерки, іграшки. 4. В одній школі можна займатися всім чим хочеш і коли хочеш. В іншій школі не можна вставати з-за парти без дозволу вчителя, а якщо хочеш що-небудь запитати потрібно, підняти вгору руку. 5. В одній школі вчитель задає дітям уроки додому. А в іншій домашніх завдань немає. 6. В одній школі, вчительку, яка захворіла, директор замінює іншою вчителькою. В іншій школі, замість хворого вчителя, вчити дітей починає мама. 7. В одній школі можна домовитися з вчителем, і він буде вчити тебе вдома. Не потрібно буде вставати вранці, і ходити в школу. В іншій, учитель не вчить дітей на дому, потрібно обов'язково ходити в школу. 8. А тепер уяви собі, що мама сказала: «Ти у мене ще маленький, напевно, тобі буде важко робити уроки, і вставати рано вранці. Залишся в дитячому садку ще на 1 рік, а потім підеш до школи ». Що б ти відповів? 9. Якщо твій знайомий запитає: «Що тобі подобається в школі найбільше?», Як ти йому відповіси?

Аналіз відповідей: правильна відповідь – 1 бал; неправильна відповідь – 0 балів. Внутрішня мотиваційна позиція ставлення до школи у дитини сформована, якщо за результатами відповідей вона набрала 5 і більше балів.

6. Філіппінський тест для діагностики морфологічної готовності до школи.

В дошкільному віці (зазвичай в 5-6 років) у дітей відбувається «напівзростовий стрибок у зрості», який полягає у подовженні рук і ніг. Для того, щоб дізнатися пройшов цей скачок зросту чи ні, потрібно попросити дитину доторкнутися правою рукою до лівого вуха, провівши руку над головою. Дитина 4-5 років не може цього зробити – руки ще занадто короткі.

Результат Філіппінського тесту достатньо точно характеризує біологічний вік дитини. Він відображає ступінь розвитку скелету, рівень дозрівання нервової системи, здатність головного мозку сприймати і переробляти інформацію. Загалом таким способом перевіряється ступінь морфофункціональної зрілості організму.

Фізіологами встановлено, що, якщо дитина починає відвідувати школу до того, як у неї відбувся напівзростовий стрибок, це різко негативно позначається на її здоров'ї, в першу чергу – психічному, і вкрай рідко приносить успіх у навчанні.

Паспортний вік, в якому проходить цей напівзростовий стрибок, може істотно варіюватися. У деяких дітей він завершений вже до 5 років, в інших – тільки після 7 років. Ясно, що в такому віці різниця в два роки – це дуже багато.

Після того, як напівзростовий стрибок завершений, у дитини з'являються реальні функціональні можливості до сидячої, досить тривалої роботи в рівному темпі (зрозуміло, ще невеликі – вони будуть швидко, але нерівномірно збільшуватися в міру дорослішання, але основа вже закладена).

Але не слід стверджувати стовідсотково, що якщо дитина виконала філіппінський тест – вона точно готова до навчання в школі.

«Шкільна зрілість» – це сукупність певних навичок і умінь дитини, таких, як: навик освоєння соціальної ролі учня; навик навчальної діяльності; вміння взаємодіяти з соціальним оточенням; фізіологічна готовність до навчання в школі. Філіппінський тест допоможе вам визначити один з

показників шкільної зрілості – ступінь фізіологічної готовності до навчання в школі.

7. *Тест словникового запасу.* Мета: виявити рівень словникового розвитку дитини. Обладнання: вісім рівноцінних наборів слів. Інструкція.

Практичний психолог обирає один із восьми наборів слів і звертається до дитини: Уяви собі, що ти зустрівся з людиною з іншої країни, яка погано розуміє українську мову. Вона попросила тебе пояснити, що означає слово «велосипед». Як ти поясниш?

Варіанти наборів слів для визначення рівня словникового розвитку дитини (Таблиця).

Варі-ант	Набір слів
1	Велосипед, цвях, лист, парасолька, хутро, герой, качатися, з'єднувати, кусати, гострий.
2	Літак, молоток, книжка, плащ, пір'я, друг, стрибати, розділяти, бити, тупий.
3	Автомобіль, віник, блокнот, чоботи, луска, боягуз, бігти, зв'язувати, щипати, колючий.
4	Автобус, лопата, альбом, капелюх, пух, наклепник, крутитися, розв'язувати, чухати, м'який.
5	Мотоцикл, щітка, зошит, черевики, шкура, ворог, спотикатися, збирати, гладити, шорсткий.
6	Пароплав, граблі, посилка, пальто, волосся, нероба, їхати, різати, розкидати, твердий.
7	Човен, ганчірка, ручка, рукавиця, шкіра, ледар, повзти, приліпити, жувати, липкий.
8	Самокат, викрутка, журнал, хустка, кігті, умілець, кружляти, відриватися, складати, мокрий.

Проведення такого тесту дає змогу оцінити пасивний (знання значень окремих слів) і активний (уживання тих чи тих слів у активному мовленні) словники дитини. Під час проведення тесту стежте: за темпом, у якому дитина відповідає чи не є мовлення дитини занадто уповільненим.

Оцінювання результатів. При підбитті підсумків тесту словника використовують чотирибальну шкалу оцінювання (від 0 до 2). Бали виставляють за кожне з 10-ти слів набору.

Максимальна кількість балів за тест словника – 20.

Інтерпретація результатів: 0 балів – відсутність розуміння слова: дитина не знає значення слова або неправильно його пояснює; 1 бал – дитина розуміє значення слова, але пояснити його може лише за допомогою жестів або малюнка; 1,5 бала – дитина вербально описує предмет, дію чи ознаку; 2 бали – дитина дає визначення предмета, дії чи ознаки. Для визначення рівня словникового розвитку використовують таблицю.

Вікова група	Рівень словникового розвитку		
	низький	середній	високий
	кількість балів		
Шестирічні діти	6,5	7–13	понад 13,5
Семирічні діти	11,5	12–16	понад 16,5

8. *Тест фонематичного слуху.* Мета: перевірити рівень фонематичного слуху. Інструкція. Практичний психолог пропонує дитині: Пограймося? Я повторюватиму певне слово багато разів, а ти уважно слухай. Якщо я назву інше слово, одразу плескай у долоні (показує). Цим ти вкажеш мені на мою помилку. Потім назви те слово, яке я сказала помилково. Слухай: рама, рама, рама, рама, вікно, рама, рама... = Почувши слово «вікно», дитина плескає в долоні й говорить: Ви сказали «вікно». Тест складається з чотирьох завдань: перше пропонують лише для ознайомлення і тренування (його результати не слід враховувати при оцінюванні) решта завдань – залікові. Лише переконавшись, що дитина зрозуміла правила, розпочинайте тест. Швидкість промовляння – слово на секунду! Якщо у певному рядку дитина не може виявити «зайве» слово або помиляється, то виконайте одне-два з наступних

завдання, а потім поверніться до того рядка знову й повторити його повільніше (одне слово на 1,5 сек.).

I. (Р–Л) Поріг, поріг, поріг, політ, поріг, поріг, поріг, поріг, поріг, поріг, поріг.

(Р–Л) Рама, рама, рама, рама, лама, рама, рама, рама, рама, рама, рама.

(Р–Л) Рампа, рампа, рампа, рампа, лампа, рампа, рампа, рампа, рампа, рампа, рампа.

(С–Ш) Ситий, ситий, ситий, ситий, шитий, ситий, ситий, ситий, ситий, ситий.

II. (К–З) Коса, коса, коса, коса, коса, коса, коза, коса, коса, коса, коса.

(С–З) Сірка, сірка, сірка, зірка, сірка, сірка, сірка, сірка, сірка, сірка, сірка.

(С–Ц) Світ, світ, світ, світ, світ, світ, світ, світ, світ, світ, цвіт, світ.

(В–Ф) Ваза, ваза, ваза, ваза, ваза, ваза, фаза, ваза, ваза, ваза, ваза, ваза, ваза.

III. (Ш–Ж) Шар, шар, шар, жар, шар, шар, шар, шар, шар, шар, шар, шар.

(Ч–Щ) Плащ, плащ, плащ, плащ, плащ, плащ, плащ, плащ, плащ, плач, плащ.

(Ш–Ч) Шашка, шашка, шашка, чашка, шашка, шашка, шашка, шашка, шашка, шашка.

(С–Ш) Шукати, шукати, сукати, шукати, шукати, шукати, шукати, шукати, шукати.

IV. (Г–К) Гора, гора, гора, гора, кора, гора, гора, гора, гора, гора, гора.

(Г–З) Гірка, гірка, гірка, гірка, гірка, гірка, гірка, гірка, гірка, зірка, гірка.

(Г–К) Голос, голос, голос, голос, голос, голос, голос, колос, голос, голос, голос.

(Г–Х) Догодити, догодити, догодити, доходити, догодити, догодити, догодити.

Оцінювання результатів. При підбитті підсумків тесту фонематичного слуху використовують чотирибальну шкалу оцінювання (від 0 до 3). Вищий бал виставляють лише за умови, що дитина бездоганно виконала всі три

завдання тесту. Якщо дитина при виконанні завдань припустилася помилок, то бали слід виставляти за тим завданням, яке виконано найгірше. Практичному психологу необхідно записати кожне слово, в якому не було відмічено зміни фонем. Інтерпретація результатів. 0 балів – дитина не помітила «зайвого» слова у жодному завданні; при виконанні тесту були застосовані повторювання та уповільнене промовляння рядків; 1 бал – дитина помітила «зайві» слова лише при повторенні рядків в уповільненому темпі; 2 бали – дитина помітила «зайве» слово за звичайного темпу подання слів, але не плеснула в долоні. «Зайве» слово назвала лише після подання усього рядка;

3 бали – дитина вчасно плеснула в долоні та правильно назвала «зайві» слова в усіх завданнях з першого подання. Інтерпретація результатів: 0 – низький рівень; 1-2 – середній; 3 – високий рівні.

9. *Тест на здатність до найпростіших умовиводів.* Мета: виявити здатність дитини до найпростіших умовиводів. Інструкція. Практичний психолог пропонує дитині уважно прослухати одне з двох оповідань та відповісти на запитання.

Варіанти оповідань. I. Були собі три дівчинки: Оля, Надійка й Наталка. Оля молодша за Надійку, Надійка молодша за Наталку. Яка з дівчат найстарша? Яка наймолодша? II. Було собі троє хлопчиків: Коля, Дмитрик та Іван. Коля малює краще за Дмитрика, а Дмитрик малює краще за Івана. Хто з хлопчиків малює найкраще? А хто малює найгірше?

Оцінювання результатів. Для підбиття підсумків тесту на здатність дитини до найпростіших умовиводів підрахуйте, скільки разів ви повторили обраний варіант оповідання, щоб дитина його запам'ятала і дала правильну відповідь на запитання. Інтерпретація результатів (Таблиця).

Вікова група	Рівень розвитку здатності дитини до найпростіших умовиводів		
	Низький	середній	високий
	кількість повторень		
Шестирічні діти	понад 10	4–9	1–3
Семирічні діти	понад 8	3–7	1–2

10. *Тест на визначення рівня розумової активності.* Мета: встановити рівень розумової активності дитини; підбити підсумки експрес-діагностики; ухвалити рішення щодо психологічної готовності дитини до навчання у школі.

Інструкція. Рівень розумової активності практичний психолог має визначити на підставі спостережень за виконанням дитиною всіх п'яти тестів. При цьому застосовні такі критерії (Таблиця).

Рівень розумової активності	Поведінка дитини під час експрес-діагностики
Низький	Інтерес дитини до виконання тестових завдань зумовлений, головним чином, невідомою для неї обстановкою. Виконувати завдання дитина розпочинає лише після додаткових спонукань; у процесі роботи часто відволікається.
Середній	Дитина не виявляє особливого інтересу до виконання запропонованих тестових завдань, однак у роботу включається досить охоче. Можливий варіант: на початку роботи дитина виявляє підвищений інтерес, однак він швидко згасає.
Високий	Дитина виявляє інтерес до запропонованих завдань, середовища, в якому здійснюють експрес-діагностику, до практичного психолога; підтримує з ним розмову, сама ставить запитання. Без зволікання розпочинає виконувати тестові завдання; докладает зусиль для подолання труднощів, що виникають у роботі; нерідко намагається продовжити спілкування з практичним психологом. Під час виконання тесту словника охоче включається в ігрову ситуацію, вносить в неї елементи ініціативи, фантазії, творчості.

11. *Тест короткочасної пам'яті.* Мета: виявити рівень розвитку короткочасної пам'яті дитини.

Інструкція. Практичний психолог звертається до дитини: Тобі подобається слухати різні історії? Я розповім одне маленьке оповідання, а ти уважно слухай, щоб добре його запам'ятати. Потім ти мені перекажеш слово в слово. Спробуй нічого не забути і не додавати. Згоден? (Зазвичай дитина відповідає згодою). Варіант оповідання: Були собі три хлопчики: Миколка,

Петрик та Іванко. Миколка нижчий за Петрика. Петрик нижчий за Іванка. Якщо дитина не може повністю відтворити ці три фрази, необхідно повторити їх ще раз.

Оцінювання результатів. Щоб підбити підсумки цього тесту, підрахуйте: скільки разів ви повторили текст, аби дитина його запам'ятала і переповіла. Що менше знадобилося повторень, то вищим є рівень короткочасної пам'яті. Інтерпретація результатів (Таблиця).

Вікова група	Рівень розвитку короткочасної пам'яті		
	Низький	середній	Високий
	кількість повторень		
Шестирічні діти	понад 8	4–7	1–3
Семирічні діти	понад 7	3–6	1–2

12. Тест копіювання безглуздих складів. Мета: виявити рівень розвитку саморегуляції. Обладнання: 10 карток зі складами, які написані від руки; олівець, чиста картка.

Інструкція. Оберіть одну з 10-ти карток зі складами та зверніться до дитини: На цій картці щось написано. Ти ще не вмієш писати, але спробуй просто це перемалювати. Я тобі даю точно таку картку, як і в мене. Добре придивися та перемалюй так само.

Варіанти складів, написаних на картках (Таблиця).

1	Вел зу бот	6	Бру то шас
2	Ко рат вен	7	Тор же мур
3	Са пре веж:	8	Лу кеб шан
4	Пул ке бат	9	Су боз кин
5	Кот взо ли	10	Гор ну маж:

Ці склади містять усі графічні елементи, які необхідні для прогнозування успішності оволодіння навичками письма. Час виконання завдання необмежений. Якщо дитина при виконанні завдання особливо повільна, то це свідчить про флегматичний тип темпераменту. Якщо дитина несмілива, можна запропонувати їй спочатку намалювати будиночок, потім –

геометричні фігури. І лише після цього запропонувати перемалювати склади. При цьому оцінювати слід тільки останнє завдання. Роботу дитини прикріпіть до Картки експрес-діагностики готовності дитини до навчання у школі.

Оцінювання результатів. При підбитті підсумків тесту копіювання безглуздих складів використовують п'ятибальну шкалу оцінювання (від 1 до 5). Інтерпретація результатів. 1 бал – «каракулі»; 2 бали – є подібність до зразка, але розпізнати можна не більше трьох літер; 3 бали – можна прочитати щонайменше чотири літери; 4 бали – можна прочитати всі літери; 5 балів – кожна літера написана чітко, вся фраза має нахил не більше ніж 30°. Кількість отриманих балів визначають за єдиними критеріями: 1 – низький, 2-3 – середній; 4-5 – високий.

КАРТКА експрес-діагностики готовності дитини до навчання у школі
 Прізвище, ім'я дитини _____
 Дата народження _____
 Результати експрес-діагностики _____

Психологічні показники готовності	Рівні		
	низький	середній	високий
Копіювання безглуздих складів			
Фонематичний слух			
Словниковий тест			
Короткочасна пам'ять			
Умовиводи			
Рівень розумової активності			

Висновки практичного психолога _____

Підписи батьків   Дата «_» _____ 2024 року.

Таблиця Д2.4

Результати констатувальної діагностики дітей старшої групи «Волошка»

№	Прізвище, ім'я дитини	№ методики												Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1	Аверченко Олена	0	0	-	-	-	0	0	-	0	0	-	0	С
2	Бортник Матвій	0	0	-	0	-	0	-	-	0	-	0	0	С
3	Берегова Валентина	0	0	0	-	-	0	-	0	0	-	0	0	С
4	Барсукова Олена	-	0	-	-	0	-	-	-	-	-	-	0	Н
5	Гриценко Лариса	-	-	-	0	-	0	-	-	-	0	-	-	Н
6	Дегтярь Іван	+	0	+	0	0	+	+	0	+	+	+	0	В
7	Дяконенко Тетяна	0	0	0	0	0	0	0	-	0	0	0	-	С
8	Житков Семен	0	-	0	-	0	0	0	-	0	-	0	0	С
9	Кисиленко Артур	+	0	+	0	+	+	0	+	+	0	0	+	В
10	Клячко Микола	0	-	-	0	-	-	-	-	0	-	0	0	Н
11	Красій Ганна	+	0	+	0	0	+	0	+	+	0	+	+	В
12	Лавриненко Юлія	0	-	0	0	-	0	0	-	-	0	0	-	С
13	Левченко Віталій	0	-	0	-	-	-	0	0	-	-	0	-	Н
14	Нагорний Олександр	0	0	-	-	0	0	-	-	0	0	0	0	С
15	Наплеков Михайло	-	0	-	0	-	-	-	0	-	0	-	-	С
16	Плавін Борис	0	-	0	0	-	0	0	0	0	0	0	-	С
17	Теслюк Катерина	0	-	0	-	-	-	0	0	-	-	0	-	Н
18	Фурсов Максим	+	+	0	0	+	0	+	+	+	0	+	0	В
19	Шумейко Ярослава	-	0	-	0	0	0	-	0	-	0	-	-	С
20	Шутько Лідія	0	+	0	0	+	+	+	0	-	+	+	+	В

Результати контрольної діагностики дітей старшої групи «Малятко»

№	Прізвище, ім'я дитини	№ методики												Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1	Адаменко Артем	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-	0	С
2	Бас Максим	0	+	+	0	+	+	+	+	0	+	+	0	В
3	Байдала Нікіта	0	0	0	-	-	0	0	0	0	-	0	0	С
4	Вакула Анна	0	0	-	-	0	-	0	-	0	-	0	0	С
5	Вакула Варвара	+	+	+	+	0	0	+	+	0	0	+	+	В
6	Даценко Денис	+	0	+	+	+	+	+	0	+	+	+	0	В
7	Двойнос Матвій	0	0	0	0	0	0	0	-	0	0	0	-	С
8	Залевський Євген	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-	0	0	С
9	Конопенко Соломія	+	0	+	0	+	+	0	+	+	0	0	+	В
10	Коренець Всеволод	0	-	0	0	-	0	-	-	0	-	0	0	С
11	Крючок Єлізавета	+	+	+	0	0	+	0	+	+	0	+	+	В
12	Кушта Дмитро	0	-	0	0	-	0	0	0	0	0	0	-	С
13	Мартиненко Дар'я	0	-	0	-	0	0	0	0	-	-	0	-	С
14	Марчук Ніка	0	0	0	0	0	0	-	-	0	0	0	0	С
15	Петрикій Аріна	-	0	-	0	-	-	-	0	-	0	-	0	Н
16	Скриль Дем'ян	0	-	0	0	-	0	0	0	0	0	0	-	С
17	Чигир Анастасія	0	-	0	0	0	-	0	0	-	-	0	-	С
18	Чухненко Кіріл	+	+	0	0	+	+	+	+	+	0	+	0	В
19	Шепіль Максим	0	+	+	0	+	+	0	+	+	+	+	+	В
20	Яковенко Мирослава	0	+	0	0	+	+	+	+	+	0	0	+	В

Таблиця Д2.8

Результати контрольної діагностики дітей старшої групи «Волошка»

№	Прізвище, ім'я дитини	№ методики												Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1	Аверченко Олена	0	0	-	-	-	0	0	-	0	0	-	0	С
2	Бортник Матвій	0	0	-	0	-	0	-	-	0	-	0	0	С
3	Берегова Валентина	0	0	0	-	-	0	-	0	0	-	0	0	С
4	Барсукова Олена	-	0	-	-	0	-	-	-	-	-	-	0	Н
5	Гриценко Лариса	-	-	-	0	-	0	-	-	-	0	-	-	Н
6	Дегтярь Іван	+	0	+	0	0	+	+	0	+	+	+	0	В
7	Дяконенко Тетяна	0	0	0	0	0	0	0	-	0	0	0	-	С
8	Житков Семен	0	-	0	-	0	0	0	-	0	-	0	0	С
9	Кисиленко Артур	+	0	+	0	+	+	0	+	+	0	0	+	В
10	Клячко Микола	0	0	-	0	-	0	-	-	0	-	0	0	С
11	Красій Ганна	+	0	+	0	0	+	0	+	+	0	+	+	В
12	Лавриненко Юлія	0	-	0	0	-	0	0	-	-	0	0	-	С
13	Левченко Віталій	0	-	0	-	-	-	0	0	-	-	0	-	Н
14	Нагорний Олександр	0	0	-	-	0	0	-	-	0	0	0	0	С
15	Наплеков Михайло	-	0	-	0	-	-	-	0	-	0	-	-	С
16	Плавін Борис	0	-	0	0	-	0	0	0	0	0	0	-	С
17	Теслюк Катерина	0	-	0	-	-	-	0	0	-	-	0	-	Н
18	Фурсов Максим	+	+	0	0	+	0	+	+	+	0	+	0	В
19	Шумейко Ярослава	-	0	-	0	0	0	-	0	-	0	-	-	С
20	Шутько Лідія	0	+	0	0	+	+	+	0	-	+	+	+	В

**Матеріали для педагогічної просвіти батьків та членів родини
дітей експериментальної групи**

Тести для батьків та членів родини.

1. Чи прагнете Ви розвивати інтелект своєї дитини?

II. Спираючись на свої спостереження за дитиною в повсякденному житті, виберіть відповідний варіант відповіді на кожне з питань.

1. Чи здатна дитина займатися чим-небудь тривалий час без перерви? а) Не дивлячись на тривалу роботу, майже не втомлюється. Готова виконувати завдання і далі (5 балів). б) Може працювати достатньо довго, не скаржачись (4 бали). в) Про високу працездатність говорити складно (3 бали). г) Спочатку працює не погано, але швидко втомлюється (2 бали). д) Щохвилини перериває заняття, допускає велику кількість помилок (1 бал).

2. Чи виявляє стійкість до невдач? В разі невдач концентрується, збільшує старання без нервозності (5 балів). Засмучується, але ненадовго, готовий до подолання перешкод (4 бали). Про стійкість до перешкоди говорити складно (3 бали). Здолати неприємні переживання після невдачі важко, мобілізуватися без сторонньої допомоги не може (2 бали). Невдачі деморалізують, плаче, відмовляється працювати (1 бал).

3. Чи здатна працювати в несприятливій обстановці? В будь-яких умовах працює успішно, не реагує на шум (5 балів). Прагне бути зібраним, застосовує спеціальні прийоми зосередження (промовляє завдання вголос, затикає пальцями вуха і так далі) (4 бали). Зазнає труднощі, коли потрібно працювати в гурті? Просить не розмовляти, не заважати. (3 бали). Якщо знижує свою продуктивність в несприятливій обстановці, втомлюється, нервує, відволікається, відмовляється працювати (2 бали). За наявності стороннього шуму взагалі не може виконувати завдання в групі однолітків. Потребує самоти, допомоги дорослого (1 бал).

4. Чи відмовляється від дій, коли виникають перешкоди? Перешкоди не відбивають бажання продовжувати роботу. Не втрачає віри в успіх (5 балів). Всі перешкоди відволікають від дії, проте за умови нагадування або додаткової стимуляції продовжує роботу (4 бали). Перешкоди можуть спровокувати зрив або уповільнення роботи, підсилити стомлюваність (3 бали). Будь-яка перешкода використовується для того, щоб відмовитися від подальших дій (2 бали). Не лише припиняє будь-які спроби, але і втрачає віру у власні сили (1 бал).

5. Чи охоче виконує дії, які вимагають великих зусиль? Любить роботу, яка його повністю захоплює і вимагає витривалості і терпіння (5 балів). Здатний неодноразово виконувати одноманітні завдання, хоча і без видимого задоволення (4 бали). Неохоче, без зацікавленості виконує вимоги, що передбачають додаток зусиль (3 бали). Здібний до дій, які вимагають зусиль, лише під контролем дорослого (2 бали). Відмовляється від тривалих, утомливих дій будь-яким способом (1 бал).

Підрахування балів. Якщо дитина набрала від 20 до 25 балів, то властивості його нервової системи, межі темпераменту сприяють розвитку здібності до навчання. Можна говорити про виражену готовність до навчання. Якщо дитина набрала від 14 до 19 балів, то окремі особливості його вищої нервової діяльності, властивості темпераменту можуть ускладнити адаптацію до школи. Можливо, проблеми криються в рівні тривожності, імпульсивності і агресивності. Але ще не все втрачено. Цілеспрямований пошук причин скрути, індивідуальний наполегливий підхід до дитини можуть виправити ситуацію. Якщо дитина набрала всього від 9 до 13 балів, то це означає, що на його підготовку до школи знадобиться не менше року. Бажано виучувати таких дітей за індивідуальною програмою з врахуванням причин, що зумовили скруту. Також будуть корисними організації санаторного режиму, гартування і інших форм зміцнення нервової системи. Якщо дитина набрала менше 9 балів, перевірте свої розрахунки або зателефонуйте іншим дорослим та

попросіть провести оцінювання. Проаналізуйте, чи створили ви сприятливу атмосферу для роботи дитини.

Показники індивідуальних умінь (аналіз, порівняння, встановлення закономірностей).

1. Дитина визначає зміст, суть (у тому числі приховану) завдання, яке необхідно проаналізувати, точно і ємко узагальнює його в слові, бачить і усвідомлює тонкі відмінності при порівнянні, встановлює закономірні зв'язки.

2. Завдання, які вимагають аналізу, порівняння, узагальнення і встановлення закономірних зв'язків, виконуються за умови стимуляції дорослим.

3. Завдання виконуються за допомогою дорослого, дитя може перенести засвоєний спосіб діяльності на виконання аналогічного (подібного) завдання.

4. Під час виконань завдань, які вимагають аналізу, порівняння, виділення головного, встановлення закономірностей, потрібна учбова допомога, яка може важко сприйматися; самостійне перенесення засвоєних способів діяльності не здійснюється.

Примітка. Слід періодично аналізувати показники індивідуальних умінь і обов'язково – на початку і кінці циклу занять.

3. Визначення результативності вашої співпраці з дитиною.

Висока результативність. Дитина проявляє допитливість, активність; завдання виконує з цікавістю, самостійно; не потребує додаткових зовнішніх стимул-реакцій.

Середня результативність. Дитина недостатньо активна і самостійна, під час виконання завдань потребує деякої зовнішньої стимуляції; круг інтересів і питань недостатньо вузький.

Низька результативність. Рівень активності і самостійності дитини низький; під час виконання завдань необхідна постійна зовнішня стимуляція; не проявляє допитливості і інтересу до зовнішнього світу.

Основні характеристики особливостей індивідуального розвитку дитини «Різні діти – різні ігри»

Життя багатообразне, і знайомимося ми з її проявами по-різному – провідну роль грає якийсь один з органів чуття. За способом сприйняття навколишньої дійсності психологи ділять людство на три типи.

Людей, що найефективніше сприймають інформацію за допомогою зору, називають візуалами, тих, кому простіше засвоювати нове на слух, – аудіалами і, нарешті, тих, кому легко дізнатися щоб то не було, поторкавши, понюхавши предмет, стикнувшись з ним, – кінестетіками. Виявляється, що ведучий канал сприйняття проявляє себе дуже рано – вже двох – трьохмісячний малюк має чіткі переваги. Якщо постежити за дитиною, можна зрозуміти, до якого типу він належить. Правда, частіше спосіб пізнання буває комбінованим – людина віддає перевагу, наприклад, двом каналам сприйняття.

Чим краще ми знаємо дитину, тим легше нам з ним спілкуватися і простіше учить. Визначивши улюблений спосіб пізнання малюка, батьки повинні його розвивати: навчаючи дитину чомусь новому, вони тепер можуть враховувати, як йому легко засвоювати інформацію.

Дитина – глядач (візуал).

Глядачі пізнають навколишній світ візуально, тобто під час сприйняття інформації більше покладаються на зорові відчуття. Їх увага природним чином обернена на видимі ознаки знайомих об'єктів, вони швидко схоплюють і запам'ятовують такі візуальні характеристики, як рух, колір, форму і розмір. Більшість глядачів мають прекрасну зорово-тактильну координацію і з народження прагнуть в першу чергу розглянути об'єкт, і тільки потім за допомогою жестів характеризують його. Дійсно, більшість глядачів виділяються розвиненою моторикою, тобто рухами, які активізують одночасно очі і дрібні м'язи, наприклад м'язи пальців.

Діти-глядачі люблять розглядати картинки, їм цікаво дивитися на ілюстрації до казки, чим слухати саму казку. У дитячому садку вони із задоволенням грають в кубики, складають картинки з фрагментів (пазли), ліплять, вирізують – всі їх заняття розраховані на взаємодію очей і рук. Вони

швидко вчаться малювати і писати друкарськими буквами, з легкістю запам'ятовують схеми коротких слів. У більш старшому віці діти-глядачі віддають перевагу настільним іграм, охоче малюють, майструють, моделюють, швидко освоюють комп'ютер, люблять відеоігри.

Володіючи розвиненішою зорово-тактильною координацією, зорове легко управляються із завданнями, які вимагають розвинених тонких рухових функцій. Оскільки глядачі, як правило, ігнорують будь-які інші подразники на користь візуальних, їм необхідно приділяти особливу увагу розвитку мовних навиків, товариськості і загальної фізичної координації.

Дитина-слухач (аудіал).

Слухачі пізнають навколишній світ, сприймаючи голоси і звуки, віддають перевагу слуховим відчуттям в порівнянні із зоровими і тактильними. Оскільки мова сприймається на слух, слухачі раніше інших дітей починають говорити і відрізняються великим словарним запасом.

Дітей-слухачів з самого народження легко заспокоює музика або знайомі голоси. Вони з радістю сприймають найпростіші звуки. Більш старші діти люблять співати, розповідати вірші, задають нескінченну кількість питань, правильно і добре розмовляють. Вони виявляють цікавість до читання, а в початковій школі охоче читають вголос і легко запам'ятовують урок вчителя. Вони люблять слухати магнітофонні записи, радіо, швидко запам'ятовують інформацію отриману на слух, віддають перевагу розмовним іграм, наприклад, віршуванню, або іграм що припускає відгадування слів. Слухачі отримують задоволення від читання, часто разом з іншими придумують різні історії і розігрують їх в особах. Оскільки основна увага слухача прикована до мови, вони можуть відставати від ровесників в розвитку навиків, пов'язаних із зоровим і руховим сприйняттям.

Дитина-діяч (кінестетик).

Діячі пізнають навколишній світ тактильно (або кінестетичним) способом, тобто від безпосереднього торкання або руху. Цей спосіб отримання

інформації допускає сильно розвинену моторику, активний рух, як результат – активність великих м'язів (плечей, рук, стегон і т.п.).

Вони багато рухаються самі і люблять, коли їх розбурхують або підкидають дорослі. Діячі раніше інших дітей починають повзати, а потім і ходити. У дошкільному віці вони віддають перевагу активним іграм, пов'язаним із стрибками, лазінням, бігом, люблять кубики і рухомі іграшки. Унаслідок природженої координації і хорошої орієнтації в просторі діячі частіше піддаються фізичному ризику в порівнянні з іншими дітьми. Основні проблеми, з якими діячам доводиться стикатися вже в дитячому саду, пов'язані з їх нездатністю впродовж тривалого часу залишатися в спокої і концентрувати всю свою увагу на одному предметі. Їх пристрасть, активні ігри на відкритому просторі.

У початковій школі їх неспокійна поведінка і неуважність на уроках можуть привести до поганої успішності, тоді як поза школою безстрашні і сильні діячі незмінно мають авторитет в середовищі ровесників. В той же час божевільний темперамент більшості діячів обумовлює наявність таких рис їх вдачі, як дратівливість і вразливість. Вони вимагають негайного задоволення бажань і готові долати труднощі. Діячі емоційно нестійкі – їх гнів і радість чергуються з неймовірною швидкістю.

Діячі обожнюють ігри на свіжому повітрі, заняття спортом, наприклад, грають у футбол, плавають, ходять в походи, піклуються про тварин. Подібне переважання фізичного виховання в порівнянні із сприйняттям зоровим або слуховим може привести до виникнення мовних проблем і відставання в навчанні.

Ігри та вправи для формування (вдома і в ЗДО) у дітей мотиваційної готовності до шкільного навчання

1. *Гра «Інтерв'ю»*. Мета: сформувати у дітей вміння орієнтуватись в оточуючому світі.

Інструкція. Вихователь. Діти уявіть собі, що я журналіст, який хоче взяти у вас інтерв'ю для газети чи журналу. Ви повинні уважно послухати запитання, які я буду задавати, а потім необхідно правильно і швидко на них відповісти. Кожен з дітей відповідає на запитання; ті запитання, які діти не розуміють, треба пояснити і обговорити колективно. Запитання інтерв'ю. Як тебе звати? (кожен з дітей відповідає на запитання, якщо дитина замість ім'я називає прізвище, це не вважається помилкою). Скільки тобі років? Як звати твоїх батьків? Як називається місто, в якому ти мешкаєш? Як називається вулиця, на якій ти проживаєш? Який номер має твій будинок, квартира? Яких тварин ти знаєш? Які з них домашні? Які живуть у наших лісах? (Дитина повинна назвати хоча б по 2 тварини на кожне із завдань). В яку пору року з'являється і в яку пору опадає листя? Як називається та година дня, коли ти прокидаєшся, коли обідаєш, коли готуєшся до сну? Перерахуй предмети одяжі, меблі, столові прибори, які ти використовуєш? (правильна відповідь та, в якій перераховано не менше 3-х найменувань з кожної групи).

2. *Бесіда-гра «Я йду до школи!»*. Мета: активізувати відомості дітей про школу і шкільне життя.

Інструкція. Вихователь. Діти, давайте поділимося на дві команди. Назва однієї команди буде «Всезнайки» (це такі люди, які все знають), а іншої – «Незнайки» (такі люди, які нічого не знають). Я буду ставити запитання, команда «Всезнайки» має відповідати на всі запитання тільки правильно, а команда «Незнайки» повинна шуткувати і відповідати на всі запитання неправильно. За кожну правильну відповідь «Всезнайкам» ставимо «+», а за кожну неправильну «Незнайкам» ставимо «-». Кожна дитина має спробувати себе в обох ролях. Запитання: Чи потрібно ходити до школи? Навіщо потрібно

ходити до школи? Чим зазвичай займаються в школі? (Що ви будете робити в школі?) Що потрібно мати учневі, щоб бути готовими до школи? Що таке уроки? Чим на них займаються учні? Як потрібно поводити себе на уроках в школі? Що таке домашні завдання? Навіщо потрібно виконувати домашні завдання? Чим ви будете займатися вдома, коли прийдете з школи? Що нового з'явиться в твоєму житті, коли ти підеш у школу? Дати дітям можливість зрозуміти, для чого вони йдуть до школи, навіщо їм вчитись, що дасть їм це навчання.

3. Гра «Я готуюсь до школи». Мета: формувати позитивну навчальну мотивацію, коригувати негативне ставлення до школи.

Інструкція: Вихователь. Уявіть собі, що я прилетіла до вас з іншої планети, щоб разом з вами йти до школи. Ваше завдання – якомога швидше підготувати мене до навчання в школі. Я буду запитувати вас про шкільне життя, а ви повинні мене навчити, відповідаючи правильно на запитання. Запитання. 1. Щоб піти до школи, мені має виповнитись: а) 1-2 роки; б) 6-7 років. 2. Щоб добре вчитися, я повинен(на): а) дуже хотіти навчатись в школі; б) зовсім не хотіти навчатись у школі. 3. Для того, щоб піти до школи, достатньо: а) мати кольорові олівці, гарний портфель і ручку; б) вміти трошки читати, писати, рахувати, малювати. 4. Щоб бути відмінником, треба: а) мати гарні олівці, зошити і ручку; б) бути старанною ученицею (учнем). 5. Домашні завдання потрібно виконувати: а) швидко і як-небудь; б) не поспішаючи, гарно, охайно, перевіряючи помилки. 6. На перервах потрібно: а) відпочивати (можна повторити якийсь предмет); б) відповідати біля дошки. 7. Якщо я отримав(ла) погану оцінку: а) потрібно плакати, кричати на вчительку; б) сміятись, кажучи, що мені байдуже; в) попросити пояснити, вивчити цю тему, щоб перездати на кращу оцінку. 8. Коли я буду відповідати біля дошки, я повинен(на): а) хвилюватись, боятись; б) не хвилюватись, уважно послухати запитання і відповісти на нього. 9. В школі потрібно вчитись: а) тому, що всі вчать; б) щоб бути розумною, досвідченою людиною. 10. Я хочу вчитись у

школі: а) бо в школі гарні квіти, парти; б) бо в школі я дізнаюсь багато нового, що допоможе мені стати дорослою самостійною людиною.

4. *Гра «Школа-казка»*. Мета: зняття страху і тривожності перед шкільним навчанням.

Інструкція: Дітям читають уривки з книги Е. Успенського «Школа клоунів», розповідають про правила, вимоги в цій школі, придумують уроки, оцінки (психолог бере в цьому процесі активну участь). Кожна дитина повинна обов'язково що-небудь розповісти і показати. Група попередньо домовляється, яке правило для «школи» буде виконуватись, і воно включається в хід «навчальних», ігрових занять, що сприяє довільності. Це необхідно для того, щоб діти побачили, де добре, а де погано, для чого потрібні правила. Таким чином з'являється бажання завжди і в усьому діяти за правилом. Напрямом цієї роботи є також розвиток у дітей бажання бути компетентними, як одного з центральних мотивів учіння, бажання бути не гіршим за інших.

5. *Вправа «Я не можу – я можу – я спробую»*. Мета: розвивати мотивацію до навчання.

Інструкція: Якщо дитина відмовляється виконувати якесь завдання, говорячи, що вона точно з ним не впорається, вчитель просить її уявити іншу дитину, яка знає набагато менше, ніж вона, і, дійсно, не може впоратись із завданням (не знає літер, цифр, не вміє говорити). Потім пропонують уявити дитину, яка зуміє впоратись із завданням. Дітей запевнюють, що вони при цьому зможуть, якщо спробують, зробити все правильно. Дитина кладе руки на відкриті долоні дорослого, і весь клас, група говорять «чарівні» слова: «Я не можу...», – і кожен по черзі каже, чому це завдання важке; «Я можу...», – діти по черзі кажуть, що вони можуть зробити; «Я спробую і зумію...» – кожен намагається сказати якою мірою він зможе виконати завдання, якщо докладе зусиль. Правильність чи неправильність реплік дітей не коментується, підкреслюється лише, що кожен чогось не вміє, чогось не може, але кожен зуміє, якщо спробує, схоче це зробити і бути не гіршим за інших.

6. *Гра «Підними руку»*. Мета: виховувати довірливість, розвивати навички дотримуватись правил і бути уважним до «однокласників».

Інструкція: Діти, стоячи, утворюють коло. Вибирають ведучого, який стає посередині кола. Він спокійно ходить по колу, потім зупиняється навпроти одного з гравців і голосно вигукує: «Сусід!». Той гравець, до якого звертається ведучий, продовжує стояти, не змінюючи положення. Ведучий повинен зупинитись точно навпроти тієї дитини, до якої він звертається. Сусіди з боку повинні підняти вгору ту руку, що ближче до обраної дитини. Якщо хтось з дітей, помилився, тобто підняв не ту руку чи забув це зробити, то він стає ведучим. Гравець програє навіть, якщо підняв не ту руку.

7. *Гра «Першокласник»*. Мета: закріпити знання дітей про те, що потрібно для навчання в школі, виховувати охайність, бажання вчитись, привчати до порядку.

Інструкція: На столі ведучого лежать портфель і кілька різних предметів: ручка, пенал, зошити, книжки, ложка, тарілка, ножиці, щітка, карти. Після нагадування про те, що дитина незабаром піде до школи і буде самостійно складати свої речі, їй пропонують подивитись на розкладені предмети і якомога швидше і охайніше зібрати свій портфель. Гра закінчується, коли дитина складе всі речі і закриє портфель. Рахувати до 5-ти.